SINIF BİLİNCİ

Kemal Ülker **Komintern'den IV. Enternasyonal'e**

★ *Şadi Ozansü* **İşçi sınıfının dünya partisi** ★

Sungur Savran **IV. Enternasyonal'in 60. yıldönümü**

★ **Proleter enternasyonalizmi ve dünya partisi** ★

A. Rıza Tura **Türkiye'de "Trotskizmin" serüveni** ★

Cahit Öncel **Kapitalizmin uluslararası krizi** ★ *ayşe düzkan* **bosna/kosova tartışması**

22

DEVRİMCİ MARKSİST TEORİK/POLİTİK DERGİ

KIŞ 98/99

Ama işçiler kendi nihai zaferlerine en büyük katkıyı kendileri yapmak zorundadırlar: kendi sınıf çıkarlarını öğrenmekle, kendi bağımsız politik tavırlarını hiç gecikmeksizin benimsemekle, demokratik küçük burjuvazinin ikiyüzlü cümlelerine kanmaktan kaçınarak proletaryanın bağımsız olarak örgütlenmiş partisinin gerekliliğinden bir an bile kuşku duymamakla. Savaş naraları şu olmalıdır: Sürekli Devrim!

Karl Marx
(Mart 1850)

SINIF BİLİNCİ 22

Devrimci Marksist Teorik / Politik Dergi
KIŞ 1998-1999

İÇİNDEKİLER

	Bu sayı	6
	Sınıf Belleği	11
	Enternasyonalizm ve IV. Enternasyonal	29
Kemal Ülker	**Üçüncü'den Dördüncü'ye: 1933 sınavı**	33
	Ek: Kronoloji	46
Şadi Ozansü	**İşçi sınıfının dünya partisi**	50
Sungur Savran	**Geleceğin enternasyonalizminin kozası: IV. Enternasyonal'in 60. yıldönümü**	57
	Belge: Proleter enternasyonalizmi ve dünya partisi	69
A. Rıza Tura	**Türkiye'de "Trotskizmin" serüveni**	101
Cahit Öncel	**Kapitalizmin uluslararası krizi**	107
Ayşe Düzkan	**Maalesef...**	123

SINIF BİLİNCİ

SAYI: 22 KIŞ 1998-1999

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Sungur SAVRAN

Yönetim Yeri: Kardelen Yayınevi, İstiklal Cad., Sofyalı Sok., No: 32 Kat 5, Daire 6 Tünel / Taksim / İstanbul
Tel: (0212) 244 20 51

Avrupa Temsilcisi: Ersen OLGAÇ
Tel: 0 46 8 32 88 72

Dizgi ve Ofset Hazırlık: Mavi Kare Ajans
Tel: (0212) 266 55 70

Baskı: Colorland

Yurtdışı Fiyatı: 7 DM, £2.5, US$5, 25 FF, SEK 30, SFR 5

Yılda 4 sayı çıkar

Banka Hesap No: Yapı Kredi Bankası 4943 1410 15588852

Fiyatı: 900.000.- TL KDV Dahil

Kıvanç Aydın yoldaşın anısına...

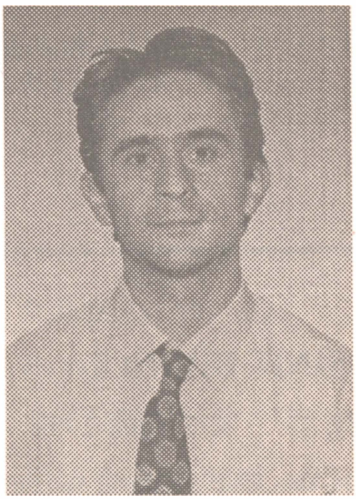

"Her ölüm erken ölümdür".

16 Ocak 1999'da trajik bir trafik kazası sonucu genç yoldaşımız Kıvanç Aydın'ı kaybettik. Ailesi ile birlikte İstanbul'dan Samsun'a giderken Çorum yakınlarında geçirdiği trafik kazası sonucu aramızdan ayrılan arkadaşımız, devrimci Marksizmin bayrağını kararlılıkla taşıyan genç yoldaşlarımızdan biriydi.

Kıvanç Aydın devrimci mücadeleye üniversite yıllarında başladı. Onun kişiliğini, düşüncesini, eylemlerini ve duygularını belirleyen iki temel niteliği vardı: Yaşamının her düzeyinde tanık olduğu ya da yaşadığı baskılara, haksızlıklara karşı çıkışı ve toplumsal gerçekliği anlama, açıklama, aktarma yolundaki, deyim yerindeyse, önlenemez çalışkanlığı. Kısacık devrimci yaşamında bir Bolşevik-Leninist gibi mücadele etti. Kıvanç'ı bir gün fakültesindeki arkadaşlarına, hocalarına propaganda yaparken, diğer bir gün ÖDP'nin bir etkinliğinde koşuştururken görebilirdiniz. Devrimci Marksist hareket, faaliyetine birçok şey kazandırabilecek genç birini kaybetti.

Birlikte verdiğimiz mücadele ve devrim sözünü pratik politik hayat içerisinde uygulamak, kaybettiklerimize verebileceğimiz en büyük hediye olacaktır.

Kıvanç Aydın'ın anısını mücadelemizde yaşatacağız!

Bu sayı

1919'da III. Enternasyonal'in (Komintern) kuruluşunun ertesinde Lenin şöyle diyordu:

> Birinci Enternasyonal (1864-1872) işçilerin sermayeye karşı devrimci taarruzuna yönelik uluslararası örgütlenmesinin temellerini attı. İkinci Enternasyonal (1889-1914) proleter hareketinin, genişlemesine büyüyen uluslararası bir örgütlenmesiydi; bunun bedeli devrimci düzeyde bir düşüş, oportünizmin geçici olarak güçlenmesi ve sonuçta bu Enternasyonal'in yüz kızartıcı çöküşü oldu.
>
> Üçüncü Enternasyonal aslında 1918'de, oportünizme ve sosyal-şovenizme karşı uzun yıllar boyunca, özellikle de savaş sırasında verilen mücadele, bir takım ülkelerde Komünist partilerin kurulmasıyla sonuçlanınca ortaya çıktı. Resmen kuruluşu 1919 Martı'nda Moskova'da toplanan ilk kongresinde oldu. Bu Enternasyonal'in en özel yönü, Marksizmin ilkelerini yerine getirme, uygulama ve sosyalizmin ve işçi sınıfı hareketinin zamanın sınavından geçmiş ideallerini gerçekleştirme misyonudur; Üçüncü Enternasyonal'in bu en özgül yönü, yeni, üçüncü "Uluslararası İşçi Birliği"nin şimdiden, bir ölçüde, bir Sovyet sosyalist cumhuriyetler birliği'ne dönüşmeye başlamasıyla kendini derhal ortaya koymuştur. ("III. Enternasyonal'in Tarihteki Yeri", 15 Nisan 1919)

Ne yazık ki varlığının ilk beş yılı boyunca dünya devriminin partisi olan Komintern, 1920'li yılların ortasından itibaren Sovyetler Birliği'nde yükselen ve iktidarı gasbeden bürokrasinin denetimine girmiş ve dünya devrimi için mücadele etme çizgisinden hızla uzaklaşmıştır. 1930'lu yılların başlarında ise açıkça Sovyet bürokrasisinin çıkarlarını korumaya memur edilmiş bir örgüte dönüşmüştür. Bu dönüşüm "milli komünizm"in enternasyonalizmi kemirerek içini boşaltmasına yol açmış ve devrimden

adım adım uzaklaşan bu partilerin enternasyonal bir örgütte, bir dünya partisinde birleşmelerini gereksiz hale getirmiştir. Nitekim Stalinist bürokrasi kendi ayrıcalıklarını korumaya yönelik uluslararası manevralarının önünde bir engel haline gelen Komintern'i 1943'te lağvetmiştir.

Ancak Sovyet bürokrasisinin doğası gereği terkettiği enternasyonalizm bayrağını yerde bırakmayan bir devrimci Marksist akım ortaya çıkmış, 1933'te yeni bir enternasyonalin gerekliliğini saptamış ve 1938'de ise IV. Enternasyonal'i kurmuştur. Bu akım Bolşevik Parti'nin sol kanadından kaynaklanan, Sovyetler Birliği'nde Sol Muhalefet olarak örgütlenen, Sovyet devletinin bürokratik siyasal karşıdevrim sonucunda yozlaştığını ve dolayısıyla Komintern'in çürüyerek tarihsel işlevini yitirdiğini saptayan ve buna karşı mücadele eden akımdır. Devrimci Marksizmin, enternasyonalizmin bugün dünyadaki tek taşıyıcısı olan bu hareketin 60. yıldönümüne ulaşmış olmasının öneminden hareketle, **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısını ağırlıklı olarak IV. Enternasyonal'e ve dünya partisinin inşası sorununa ayırdık.

Türkiye solunun büyük bölümünün IV. Enternasyonal konusundaki bilgisinin son derece sınırlı olduğunu göz önüne alarak dosyamızda tarihsel arka plana yer veriyoruz. Elbette bunu yaparken sadece yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşananları özetlemekle yetinmedik ve bu topraklarda enternasyonalizmden kopuk olmanın Türk sosyalistlerinin önemli bir bölümünün ezilen ulusun haklarına ve mücadelesine sırt çevirmelerine yol açtığının altını çizdik.

Bu sayıda enternasyonalizm sorununu tartışmaya Kemal Ülker'in 1933'te Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş kararının alınışını detaylı bir biçimde irdeleyen yazısıyla başlıyoruz. Yazının hemen başlarında Ülker'in de belirttiği gibi, devrimci Marksistler açısından Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş kararıyla sonuçlanan süreci ele almak, sadece devrimci Marksistleri şekillendirmiş olan programatik mirası öğrenmek ve anlamakla ilgili bir sorun değildir. Günümüzde devrimci Marksistlerin yönelişlerini ve parti inşası çalışmalarında yaşadıkları kimi sorunları anlamak açısından da 1933 dönemecini irdelemek, deyim yerindeyse, pratik bir gereklilik olarak karşımızda durmaktadır.

Ülker yazısında sınıf mücadelesinde yaşanan ve IV. Enternasyonal'in kuruluş kararının alınmasını direkt olarak etkileyen gelişmelerin tamamı-

nı gözönünde bulundurmaya özen gösteriyorsa da, yazar (doğal olarak) IV. Enternasyonal'in kuruluş yıllarında yaşanmış olan uluslararası gelişmelerin hepsine yazısının içinde yer veremiyor. Okuyucu açısından tablonun eksik kalmaması ve daha önemlisi kimi yanlış anlamalara yol açmamak için devrimci Marksizmin önde gelen teorisyenlerinden biri olan Fransız Daniel Bensaid tarafından hazırlanmış olan ve 1929-38 dönemini özetleyen kronolojiyi Ülker'in yazısının eki olarak yayınlıyoruz. Özellikle tarih bilincinden neredeyse kasıtlı bir biçimde uzak tutulan genç sosyalistlere yönelik olarak IV. Enternasyonal'in Almanya'da Hitler'in zaferi ile İkinci Dünya Savaşı'nın hazırlıkları arasındaki kısa dönemde kurulduğunu ve bu kısa dönemde pek çok kritik gelişmenin yaşandığını belirtmekte fayda var: Almanya ve Avusturya'da Nazizmin yükselişi, İspanyol Devrimi ve İç Savaş, Fransa'da Halk Cephesi'nin çöküşü, Moskova Duruşmaları ve Sovyet Birliği'ndeki "temizlik" kampanyası, Çin'de Uzun Yürüyüş ve Japonya'ya karşı kurtuluş savaşının başlatılması bunlardan sadece birkaçıdır.

Şadi Ozansü yazısında IV. Enternasyonal'in emperyalizmin savaşlarının ve istikrarının, faşizmin vahşetinin, sosyal demokrasinin teslimiyet ve reformizminin, Stalinist yozlaşmanın işçi sınıfı hareketinin bağrından söküp atmaya çalıştığı devrimci Marksizmin teorik ve pratik mirasını 60 yıl boyunca muhafaza eden devrimci hareket olduğunu belirtiyor ve IV. Enternasyonal'in geleceğin kitle enternasyonalinin oluşmasına yapacağı katkı ölçüsünde tarihsel misyonunu bütünüyle gerçekleştirmiş olacağını vurguluyor. Ozansü günümüzde ve gelecekte devrimci bir enternasyonalin nasıl inşa edilebileceğini başarılı/başarısız deneyimlerden ve mevcut olanakların analizinden yola çıkarak açıklıyor ve bu yolda yürürken devrimci Marksistleri bekleyen kimi potansiyel tehlikelere/tuzaklara işaret ediyor.

Sungur Savran'ın yazısı yukarıda Lenin'den aktardığımız pasajda yer alan özetin detaylı bir açıklaması niteliğinde. Savran yazısının başlarında I., II. ve III. Enternasyonallerin ayırt edici özelliklerini ön plana çıkarırken, günümüzün mücadelelerine ışık tutan kimi deneyimlerin de altını çiziyor. Yazının ana eksenini ise IV. Enternasyonal'in üstlendiği zorlu görevler yani IV. Enternasyonal'in tarihsel misyonunun tartışılması oluşturuyor. Savran, Ekim devriminin ihanete uğradığı, faşizmin bütün Avrupa'ya

kanser gibi yayılarak birçok ülkede işçi sınıfı hareketini atomize ettiği, İspanya devriminin yenilgiyle sonuçlandığı, Marksizmin revizyona uğratıldığı ve devrimci özünün yok edildiği bir dönemde, IV. Enternasyonal'in devrimci Marksizmin sesini duyuran tek uluslararası odak olarak tarih sahnesine adım atmasının ne anlama geldiğini ele alıyor.

Savran'ın yazısını yaklaşık olarak dokuz yıl önce kaleme alınmış Sınıf Bilinci yayın kurulu imzalı bir metin izliyor. Bu metin 1990 yılında Birlik Tartışmaları Düzenleme Kurulu (BTDK) çerçevesinde yapılan ve birleşik bir sosyalist partileşmeyi hedefleyen faaliyetler çerçevesinde **Patronsuz Generalsiz Bürokratsız Sosyalizm** çevresi tarafından **Sınıf Bilinci** kimliğiyle tartışmaya sunulmuş bir bildiridir. Her ne kadar metnin bazı yönleri o günün somut gelişmelerinin damgasını taşıyorsa da, gerek enternasyonal örgütlenme ya da dünya partisi anlayışının sistematik ve bütünsel bir sergilemesi olması, gerekse yeni kuşakların bu belgeye ulaşmasının artık mümkün olmaması dolayısıyla, metni bu sayıda bir belge olarak yayınlamayı yararlı buluyoruz.

IV. Enternasyonal ve dünya partisinin inşası sorununu ele alan dosyamızın son yazısı ise Ali Rıza Tura'ya ait. Tura yazısında **Sınıf Bilinci**'nde bugüne kadar farklı bağlamlarda değinilip geçilmiş ya da özgül bir tartışma çerçevesinde derinlemesine ancak parçalı bir biçimde ele alınmış bir sorunu, Türkiye sosyalist hareketinin Trotskiy ve Trotskizmin kavrayışının geçirdiği evrimi ve bu evrim sürecinde bugün gelinen noktayı bütünlüklü bir biçimde ele alıyor. Tura, bir tür de-Stalinizasyon sürecini yaşayan Türkiye solunda, bir grubun Trotskiy/Trotskizm kavrayışlarında görülen değişikliğin, o grubun idelojik planda nereden nereye geldiğini belirlemek açısından da önemli bir gösterge olduğunu ortaya koyuyor ve buna dayanarak Türkiye soluna yönelik bir dönemleştirmeye gidiyor.

Konuk yazarımız Cahit Öncel ise, **Sınıf Bilinci**'nin ilk sayısından itibaren elinden geldiğince geniş bir yer verdiği bir konuyu, dünya kapitalizminin krizini genel bir çerçeve çizerek ve bu çerçevenin içine bir konjonktür tahlili yerleştirerek ele alıyor. "Sınıf Belleği"nde bu sayıda da geniş bir yer ayırdığımız bu konuyu Öncel'in yazısıyla birlikte tatmin edici bir biçimde ele alma şansını yakalamış oluyoruz. Sürekli okurlarımızın rahatlıkla farkedebilecekleri gibi Öncel'in dünya kapitalizminin krizine yönelik yaklaşımı ve değerlendirmeleriyle **Sınıf Bilinci**'nin yaklaşım ve değer-

lendirmeleri birbirine özdeş denebilecek kadar yakın. Şüphesiz önümüzdeki sayılarda da gerek sürekli yazarlarımız aracılığıyla gerekse konuk yazarlarla, resesyona doğru hızla hareket etmekte olan dünya kapitalizminin krizini ele almaya devam edeceğiz.

Bu sayının sonunda Ayşe Düzkan'ın kısa bir yazısı yer alıyor. Düzkan, yazısının hemen başında belirttiği gibi, **Sınıf Bilinci**'nin 21. sayısında yayınlanmış olan "bosna'da iç savaş" başlıklı yazısıyla ilgili olarak "Bu Sayı"da yaptığımız değerlendirmeye yönelik bir "açıklama" yapıyor. Düzkan'ın yazısı elimize dergimiz "bağlanmak" üzereyken geçtiği için kısa bir yazıyla olsun tartışmaya kendi açımızdan bir açıklık getirme şansına sahip olamadık.

* * *

Sınıf Bilinci'ni yayına hazırlarken Çorum yakınlarında meydana gelen bir trafik kazasının bir yoldaşımızı, ailesiyle birlikte, aramızdan aldığını öğrendik. Bu nedenle 22. sayımızı Kıvanç Aydın yoldaşımızın anısına ithaf ediyoruz.

* * *

22. sayımızın tanıtımına Lenin'den yaptığımız bir alıntı ile başladık. Trotskiy'den bir alıntıyla bitirelim:

> Sosyalizm bayrağını sahtekârlara terketmeyeceğiz. Bizim kuşağımız yeryüzünde sosyalizmi inşa edecek kadar güçlü çıkmadıysa, hiç değilse lekesiz bir bayrak devretmeliyiz. Yürütülmesi gereken mücadele bireyleri, hizipleri, partileri çok aşıyor. İnsanlığın geleceği söz konusu burada; bu mücadele sert ve uzun olacak. Huzur ve rahat arayanlar bizden uzak dursun! Gericilik dönemlerinde doğruyu aramaktansa bürokratlarla anlaşmak kuşkusuz daha kolaydır. Ama sosyalizmi bir boş kelime olarak değil, ahlaki hayatlarının muhtevası olarak görenler, ileri! Ne tehditler, ne kıyımlar, ne de şiddet bizi durduramaz!.. Belki kemiklerimizin üzerinde; gerçek kazanacaktır. Ona bir yol açacağız. Kazanacaktır. Ve kaderin acımasız darbeleri altında tıpkı gençliğimin en güzel günlerindeki gibi mutlu hissedeceğim kendimi; çünkü gerçeğin zaferine katkıda bulunuyorum. Zira, en yüksek insan mutluluğu bugünün istismarında değil, yarının hazırlanmasında yatmaktadır.

Bir sonraki sayıda buluşmak üzere...

SINIF BELLEĞİ

Çeyrek porsiyon milli mutabakat hükümeti

Büyük zorluklarla da olsa bir hükümet sahibi olduk sonunda. Onca zorlamanın ardından (hükümet kurma görevinin Cumhurbaşkanı tarafından sırasıyla Ecevit'e, Erez'e ve yeniden Ecevit'e verilmiş olması söz konusu zorlamanın boyutlarını herhangi bir yoruma ihtiyaç duymadan açıkça ortaya koyuyor) ortaya çıka çıka misyonunu "Türkiye'yi kazasız belasız bir biçimde, salimen seçimlere ulaştırmak" olarak tanımlayan bir azınlık hükümeti çıktı. "Laik ve demokrat" Batıcılar bir kez daha -ancak yine çok derin olmayan- bir oh çektiler. Birkaç ay daha kurtarılmıştı ve şimdilik buna da şükretmek gerekirdi.

Batıcıların derin bir oh çekememelerinin nedeni açıktır: 28 Şubat müdahalesinin ardından rejimin politik önderlik sorununun bir türlü halledilememesi ve bunun bir krize dönüşmekte oluşu tam anlamıyla gevşeyip rahatlamalarını engelliyor. Çünkü 28 Şubat sisteminin temel sorunu şudur: Aldığı bütün darbelere ve çizdiği zigzaglara karşın Kürt kitleleri en azından bölgede yurtsever hareketi desteklerken, kent yoksullarının büyük bölümü İslamcı politikaların peşine takılmışken ANAP-DSP-CHP-DTP dörtlüsüne (haydi ötekilerin de sözünü edelim, bir de DYP ve MHP'ye) güvenerek rejim kendini nasıl savunacaktır? Bu soruya tatmin edici bir cevap verilmesi bir türlü mümkün olmadığından Refahyol'un 28 Şubat'ın basıncıyla devrilmesinin ardından istikrarlı bir hükümetin kurulması da bir türlü mümkün olmamıştır.

"Sınıf Belleği"nde daha önce yazdıklarımızı bir kez daha tekrarlama pahasına belirtelim; bir askeri darbe tehdidi ile desteklenen 28 Şubat ortaya ancak Anasol-D olarak anılan bir yarım porsiyon milli mutabakat hükümeti çıkarabilmiştir. Elbette bu saptamayı yapmış olmamız, müdahalenin elde ettiği önemli mevziler olduğunu inkâr etmemizi gerektirmez. 28 Şubat müdahalesi herşeyden önce bir hükümeti devirip bir başka hükümetin kurulmasını sağladı. Ardından bu hükümet aracılığıyla imam hatipleri büyük ölçüde devre dışı bırakacak sekiz yıllık eğitimi hızlı bir biçimde ya-

salaştırdı. Nihayet Türkiye'nin birinci partisini herhangi bir toplumsal patlamaya yol açmadan kapattı ve önderlerinin bir bölümünü, geçici de olsa görece uzun bir süre için, siyaset yasaklısı haline getirildi. (Daha sonra bunu başta İstanbul Büyükşehir Belediyesi olmak üzere çeşitli Refah Partili belediye başkanlarının tasfiyesi izledi.) Ancak bütün bu başarılar özü askeri, biçimi ise sivil olan bu rejimin derin çelişkilerini ortadan kaldırmaya yetmedi. Anasol-D hükümeti ayakta kalabildiği süre boyunca sık sık bu iç çelişkilerin iktidar yapısını derinden sarstığı gel gitler yaşadı. Bu gel gitlerin kendini Mesut Yılmaz'ın askerlerin rejim üzerinde kurmuş oldukları vesayete zaman zaman sert ifadelerle karşı çıkması ve her seferinde silahlı kuvvetlerin çok daha sert karşı açıklamalar yapmasıyla gösterdi. Hatırlanacaktır, Yılmaz silahlı kuvvetlerle restleşmeye yönelik bütün çıkışlarının ardından kinik bir tavırla tükürdüğünü yalamak durumunda kaldı. Burjuva basını ise ağırlıklı olarak 28 Şubat hükümetinin iç çelişkileri sonucunda ortaya çıkan sıkıntıları Deniz Baykal'ın kişilik özelliklerine bağlamayı tercih etti.

Şüphesiz 28 Şubatın iç çelişkilerini çeşitli alt başlıklarla tasnif etmek ve çok daha detaylı bir analiz yapmak mümkün. (Bunun için **Sınıf Bilinci**'nin 20. Sayısında yer alan "Sınıf Belleği"ne bakılabilir.) Burada üzerinde durulması gereken nokta Susurluk faktörüdür. Susurluk yarım porsiyon milli mutabakat hükümetinin başlı başına bir çelişkisiydi. (Şimdi de taze azınlık hükümetinin çelişkisidir ve büyük burjuva medyasının bütün parlatma çalışmalarına karşın pek çok insan Ecevit'in karanlık ilişkilere gözünü yumduğunu ve böylelikle kimi suçlara ortak olduğunu düşünmektedir.) Hem ideolojik meşruiyet krizini ortadan kaldırmak için, hem de politik merkezi onarmak amacıyla Çiller'e bir darbe vurmak için Susurluk çevresinde bir temizlik gerekiyordu. Bu, TSK'nın 28 Şubat projesinin ana eksenlerini oturtmak için gerekliydi. Ama aynı Susurluk, kirli çamaşırlar bir kez ortaya dökülmeye başladığından, aynen bir bumerang gibi dönüp askerlere çarpabilirdi. Dolayısıyla sınırlı bir temizlik projesi gündeme geldi ve bu kontrollü temizlik harekatı Haluk Kırcı'nın yakalanmasıyla noktalandı. **Hürriyet** gazetesi buna dayanarak Haluk Kırcı'nın yakalanmasının hemen ardından Milli Güvenlik Siyaset Belgesi'nde yapılan malum değişiklik çerçevesinde Kırcı'nın son halka olduğunu ve operasyonun böylelikle tamamlanmış olduğunu açıkça yazdı. Haluk Kırcı pek çok

önemli açıklamada bulundu bulunmasına ama nedense bunların da hepsi önceden bilinen ya da kuvvetle tahmin edilen olay ve olgulardı.

Operasyonun bu derece kısıtlı tutulmasının bedeli Çiller'in ekarte edilememesi oldu. Çiller'in ekarte edilememesi ise politik önderlik sorununun çözülmesi açısından olmazsa olmaz bir koşulun yerine getirilememesi demek oluyordu. DTP ile başlatılan yarma harekatının da başarısız olması ve hatta bu partinin bir çözülme sürecine girmesiyle birlikte Çiller'e ağır bir darbe vurmaya yönelik hesaplar tümüyle şaştı. İP ve lideri Doğu Perinçek ise TSK'nın bu operasyonu kısıtlayabileceğini öngöremediği için uzun süre "Çiller'in ABD'ye kaçacağını" büyük bir özgüvenle söyleyip durdu.

Neo-Kemalizm ayakta, 28 Şubat sürüyor

A. Rıza Tura kısa bir süre önce yayınlanan **Kemalist Devlet** adlı çalışmasının önsözünde şöyle diyor: "Üzerine uzun teorik çalışmalar yapılmadıysa bile Türk solu 12 Eylül yenilgisinin ardından pratik olarak sol Kemalist geleneklerle bağlarını koparmış görünüyordu.

"Oysa işlerin hiç de öyle gitmediğini görmek için 28 Şubat örtülü müdahalesi yeterli oldu. 28 Şubat sonrasında büyük burjuvazi bir yandan tam bir yağmaya dönüşen özelleştirme furyasıyla servetine servet katmaya devam ederken bir yandan da Kemalizm bayrağı altında TSK'nın ardında hizaya geçti. Türk solu ise Abdullah Öcalan'ın İtalya'da ortaya çıkmasıyla bir şoven isteriye dönüşen milliyetçi Kemalist dalga karşısında tek kelimeyle sınıfta kalmış görünüyor. Çoktan aşılmış gibi görünen sol Kemalist geleneğin izleri hemen her alanda kendini yeniden vahim biçimde göstermekte." (A. Rıza Tura; **Kemalist Devlet,** Kardelen Yay., İst. Aralık 1998, s. 8)

Tura'nın saptamasına katılmamak mümkün değil. Türkiye'de rejimin bekçileri 28 Şubat müdahalesiyle birlikte yeni bir toplumsal ittifakı adım adım inşa etmeye yöneldiler. Bu ittifak Kemalizmin güncelleştirilmesine ve büyük kitleler nezdinde prestij kazanmasına dayanıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse o günden bugüne neo-Kemalist proje rejimin yaşadığı derin meşruiyet krizini çözebilmek için önemli adımlar attı ve yeniden güç toplama ve kitlesel destek yaratma konusunda küçümsenemeyecek bir

mesafe katetti. Ancak neo-Kemalist projenin silahlı kuvvetlerin hamiliğinde aldığı yol yukarıda da belirttiğimiz gibi, rejimin içinde bulunduğu politik önderlik sorununu aşmasına yetmedi. Neo-Kemalist rejim politik önderlik sorununu aşmakta başarılı olamadıysa da sosyalistlerin (çeşitli partilerin, grupların, çevrelerin ya da bağımsız sosyalistlerin) kapandığı düşünülen Kemalizm defterini bir kez daha açmalarını sağlamayı becerdi.

28 Şubat 1997'de yapılan MGK toplantısından "çıkan karar" Türkiye'deki krizin yeni bir evreye girdiğini gösteriyordu. Kısaca hatırlamakta fayda var: bu toplantıda silahlı kuvvetler zamanın hükümetine kimi görevler veriyor ve bu görevlerin yerine getirilmemesi durumunda "yaptırımlar" uygulayacağını açıkça bildiriyordu. Elbette bu görevler arasında belirli yasaların çıkartılması da yer aldığından silahlı kuvvetler aynı zamanda meclisi de görevlendirmiş oluyordu. Şüphesiz aynı "yaptırım" tehdidiyle birlikte...

Ne yazık ki pek çok sosyalist "yaptırımlar" sözcüğünün bu bağlamda ne anlama geldiğini 28 Şubat 1997'den bugüne kadar anlamamakta, daha doğrusu yanlış anlamakta ısrar etmekte. 28 Şubat 1997'den bugüne kadar geçen sürede "yaptırımların" ne anlama geldiğini açıkça ortaya koyan o kadar çok örnek yaşandı ki. Anlamayana ya da anlamak istemeyene davul, zurna yine az demekten başka çaremiz kalmıyor doğrusu. Oysa 28 Şubat toplantısı kararlarını daha önceki MGK toplantılarından farklı kılan "yaptırımlar" sözcüğünün anlamını kavramak için derin bir siyaset bilgisi gerekmiyordu: seçilmiş bir mecliste çoğunluğun desteğine sahip bir hükümete "yaptırımlar" uygulamak açıkça rejimin sürekliliğini kesintiye uğratmak demektir.

Bugün geçerli olan rejimin bir askeri müdahale rejimi olduğu, bu müdahalenin açık darbe tehdidiyle desteklendiği 28 Şubat 1997 MGK'sından 23 ay sonra toplanan 28 Ocak 1999 MGK'sında alınan kararların ortaya çıkışıyla birlikte yeniden belirginleşiyor. Birincisi, seçimlerin ne kadar özgür olacağını anlamak için **Hürriyet** gazetesinin sürmanşet başlığına gözatmak yeter: "Seçim Sıkıyönetimi". Demirel keyfi istediğinde tehditler savurup duruyor: vatanın birliği, devletin ordusu, yok şu yok bu aleyhine propaganda yapanlara, dil sürçmesine dikkat, "devlet, yani devletin bağımsız yargı organı demek istiyorum, gereğini yerine getirir." Bağımsızsa bırak, neyi yerine getireceğine kendi karar versin!

İkincisi, işte bu bağımsız yargı organı, MGK toplantısının hemen ertesinde, daha önceki DGM savcılarının iddianamelerinden yeniden pişirilmiş bir Cumhuriyet Başsavcılığı iddianamesiyle HADEP'i kapatılmakla tehdit etmeye başlamıştır. Seçimlere üç ay kaldığına ve bir partinin Anayasa Mahkemesi'nce kapatılması için altı ay gerektiğine göre belli ki amaç halkı kapatılacak bir partiye oy vermekten caydırmaktır.

Üçüncüsü, genel seçimlerin yapılmaması, 18 Nisan'ın yerel seçimlerle sınırlanması yönünde uzunca bir süredir devam etmekte olan baskılar günümüzde açık tehditlerle beslenen "iki turlu" basıncına dönüşmüştür. "İki turlu"nun, rejimin boyunduruk altına aldığı, ama deviremediği İslami harekete ve her gerilettiğini sandığı anda başına başka türlü sorun olan Kürt hareketine karşı planlanmakta olduğunu anlamak için kâhin olmaya gerek yoktur.

Ama, dördüncüsü ve en önemlisi, tehditlerdir. Demirel'in son çıkışı, uyumakta olan sosyalistlere olabileceği kadar açık bir uyarıdır: "inşallah 19 Nisan'da ben haklı çıkmam." Demirel, 28 Şubat'ın askeri darbe ya da muhtıra olmadığını savunurken, askerin 28 Şubat'ta "kışlanın dışına çıkmadığını" ama "kapısından döndüğünü" belirtirken, "19 Nisan endişesi" diye bir kavram da yaratıyor. Nedir bu "19 Nisan endişesi?" DTP genel sekreterinin ağzından söyleyelim: "Umuyorum 18 Nisan seçimleri, yeni 28 Şubatlar yaratmaz". Ya da yeni 12 Martlar, yeni 12 Eylüller! Seçim budalası haline gelmiş sosyalistlere, bu ülkenin parlamentarizmin beşiği İngiltere olmadığını hatırlatmak için başka ne gerekiyor?

Seçim entrikaları

Devletin çelik çekirdeği tuhaf bir durumla karşı karşıya. Kürt illerinde seçim HADEP'e ilişkin bir referandum karakteri taşıyor. HADEP'in Kürtlerden büyük bir onay alması elbette çelik çekirdeğe ciddi rahatsızlık verir. Ne var ki, bunu engelleyebilecek tek güç olan Fazilet Partisi de "bölücülük" ile aynı sırada güvenlik tehditi oluşturan "irtica"nın yuvasıdır. Aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık! Öyleyse ne yapmalı?

Demokrasilerde çare tükenmez! Kurmayın taktikleri ise sayısızdır! HADEP'i düzenin dışlileri arasına çekerek evcilleştirmek ve Kürtlerin kendilerinin temsilcileri olarak benimsedikleri partiye değil düzene oy

vermelerini sağlamak bir çözüm yolu olarak parlak bir fikirdir. Peki bu nasıl yapılacaktır? Bir yanda baraj, öte yanda HADEP'i kapatma tehdidi ile oylarını kaçırma. Ve nihayet Kürt hareketini düzenin çarkları arasına sıkıştırma açısından bir geçmiş örnek: 1991 CHP-DEP ittifakı. Bu sefer de çelik çekirdeğin "iyi polis" rolüne hazır bir aktör bulmak mümkün: düzenin mutemet adamı, yeni Turhan Feyzioğlu olarak parlatılmakta olan Ecevit'in karşısında sıkışan, barajı aşması 1995'ten bile daha zor hale gelmiş olan Baykal, bu sıkışıklığı HADEP (ve belki de ÖDP) ile ittifak içinde aşmaya zorlanabilir. HADEP'in ve ÖDP'nin bir Emek Barış Özgürlük Bloku'nun çekirdeği olmak yerine, 28 Şubat'ın en kararlı savunucusu Baykal'ı siyasi ölümün eşiğinde omuzlarına alması kadar acı ne olabilir? Herşey açık değil mi? Ezilenlerin mücadelesinin parlamenter düzeyde öne çıkan bu iki gücünün bu oyunu boşa çıkarıp çıkarmayacağı önümüzdeki günler açıklıkla ortaya koyacaktır.

1969: "üs değil tesis"
1999: "saldırı değil keşif"

Eski kuşaklar unutmadı: 60'lı yıllarda, anti-emperyalist hareketler doruğundayken, Türkiye solu bütün NATO ve Amerikan üslerinin kapatılması taleplerini meydanlarda haykırırken, dönemin başbakanı Süleyman Demirel bunların "üs değil tesis" olduğu türünden dil cambazlığına dayanan bir savunmaya girişmişti. Şimdi "İncirlik tesisi"nde olup bitenler bu tezin tarihsel olarak sınanmasını sağlıyor. Mübarek sanki spor tesisi! Amerika hemen her gün bu "tesis"ten havalanan uçakları aracılığıyla "spor olsun" diye Iraklı sivillerin tepesine ölüm bombaları yağdırıyor! Acaba "tesis değil üs" olsaydı ne yapacaktı?

Demirel'in bu konuda ayazda kaldığı açık. Ama şimdi de sendika hareketinin bürokratlarından ve sayısız "ilerici"den destek alan Ecevit, yeni bir dil cambazlığı buldu: Amerikan uçakları saldırıya değil keşfe çıkıyormuş! Eski sosyalist İsmail Cem dışişleri bakanı, milliyetçi Ecevit başbakan ve Türkiye ikinci cepheyi açtı bile! Tarih kuşkusuz Ecevit ve Cem'i de Demirel'in durumuna düşürecek ama bu kez "solcular"ın bir bölümü ile birlikte. Her kim ki bu hükümete hayırhah yaklaşmakta, her kim ki 28 Şubat'ı desteklemektedir, dilinde küreselleşmeye karşı ulusal bağımsızlık

ve benzeri iri kelimeleri ne kadar gevelerse gevelesin, aynı zamanda emperyalizmin fiili bir destekçisidir! Küreselleşmeye ve emperyalizme karşı görev, ulusal çıkarları, yani Türkiye burjuvazisinin çıkarlarını savunmak değil, Irak'ın bombalananan halkıyla, açlıktan ve ilaçsızlıktan kıvranan çocuk ve yaşlılarıyla dayanışmadır. Bunun için kıvırtmak değil, açık talepler öne sürmek gerekir. İncirlik kapatılsın, ambargoya son, ABD Ortadoğu'dan dışarı!

1990-91'deki birinci Körfez Savaşı sırasında Turgut Özal ABD'ye ikinci cepheyi vaad ediyordu. "Bir koyup üç alacak"tı. O dönemde solcular ve kendilerine anti-emperyalist diyenler ikinci cepheye var güçleriyle karşı çıkmışlardı. Şimdi ikinci cephe fiilen açılmıştır. Hangi ikinci cephe? Başka cephe yok ki! Türkiye, emperyalist ABD'nin Irak'a saldırısında birinci cephe olmuştur! Bu yüz kızartıcı sessizlik, yarın 28 Şubat solunun karşısına mutlaka çıkacaktır! Gazetelerinizde yazmakla olmaz. 28 Şubat'ın politikalarına başkalarınınmış gibi karşı

İşçi sınıfını hatırlayanlar çıktı!

Geçenlerde bir TV programında 28 Şubat'ın sözcülerinden bir emekli general ya da amiral, program yöneticisinin, "Peki TSK idareye ne zaman el koymayı düşünebilir?" sorusuna beklenmedik bir cevap verdi. Herkes "irticai güçler biraz daha azgınlaşırsa" veya "emperyalist mihrakların güdümündeki bölücü hareket güçlenirse" cevabını beklerken Paşamız şunları söyledi: "İçinde bulunduğumuz konjonktürde TSK'nın bir müdahalesi yakışık almaz, ama görüldüğü gibi eğer ekonomik kriz sonucu patlak vermeye başlayan işçi eylemlerinde, yani grevlerde bir yaygınlaşma söz konusu olursa, işte o zaman TSK üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmek üzere ister istemez idareye el koyma durumuyla karşı karşıya kalabilir."

TSK sözcüleri yıllardır devletin karşı karşıya bulunduğu en büyük tehlikenin irticai faaliyetler ve bölücülük olduğunu ısrarla vurgulayageldiler. Şimdiyse darbe gerekçelerine bir yenisini eklemiş durumdalar: İşçi sınıfı... Bırakın devlet yöneticilerini sosyalistlerin bile önemli bir bölümü kendi durumlarına bakarak

çıkmanız yetmez. Hesabı sorulacaktır!

* * *

Yurtta kriz, dünyada kriz

Aralık ayının ortalarında, ekonomik kriz ve işten çıkartmalar üzerine tartışma yoğunlaştığında Demirel kapitalistleri Çankaya Köşkü'ne davet ediyor, misafir edeceğini söylüyordu. Devletin "tarafsızlığı" yeniden ortaya çıkıyor! Kriz dolayısıyla aç açık kalan işçiler kapitalistlerden çok daha fazla etkileniyor ama Demirel'in davetlisi kapitalistler. Bu, Demirel'in cumhurbaşkanlığı köşküne kapitalistleri ilk daveti değil. Bundan birkaç ay önce de Ford-Koç ortaklığı tarafından SEKA arazisine beş kuruş ödenmeden fabrika kurulması tartışma konusu olduğunda cumhurbaşkanı bu emperyalist girişimi fabrikayı Çankaya Köşkü'nün bahçesine kurmaya davet etmişti. Devletin başı bari milyonlarla işsizi de Köşk'e davet etsin, yedirsin yatırsın. Böylece Türkiye'de işsizlik sorununa da bir çözüm bulunur!

> işçi sınıfının mücadelesine yıllardır burun kıvırmayı neredeyse bir alışkanlık haline getirmişken bu saptamanın öncelikle karşı kamptan gelmesi tabii ki sosyalistler adına üzücü. Ama politik bir önderliği ne yazık ki bulunmayan işçi sınıfının kendi varlığını tehdit eden sermaye saldırılarına karşı kendiliğinden de olsa gösterdiği tepki bakın sınıf düşmanlarının tavırlarını nasıl da etkiliyor. Hiç olmazsa bu etkileme 12 Eylül'den bu yana işçi sınıfını 'proje'lerinin dışında tutan sosyalistleri de en az onlar kadar etkilese mücadelenin gelişimi açısından önemli bir kazanım yeniden elde edilmiş olur.
>
> İşçi sınıfı eylemiyle kendini düşmanlarına yeniden hatırlatıyor, darısı dostlarının hatırlamasında!

Aralık ayının ilk yarısı Türkiye'de ekonomik kriz tartışmalarıyla geçti. Burjuva basını söz birliği etmişçesine hemen hemen her gün ekonomik krizi, çığ gibi artan işsizliği birinci sayfada manşetten verdi. Burjuvazinin ekonomik örgütleri (Odalar Birliği TOBB, İşveren Sendikaları Konfederasyonu TİSK vb.) ne tesadüfse aynı günlerde aynı konuda demeç üstüne demeç verdiler, krizin çözümü için (elbette hepsi kendi lehlerine olacak) öneriler yaptılar. Tabii burjuva devleti bu yaygaraya kayıtsız kalamazdı.

Sonra gensoruyla devrilmiş olan hükümet, sermayeye bir yılbaşı hediye paketi verdi ve gürültü patırtı başladığı hızla sona erdi. Konudan pek haberi olmayan biri tuhaf bir duyguya kapılabilirdi: sanki ekonomik kriz Aralık başında patlak vermiş, Aralık ortasında sona ermişti. Basının bu konudaki birörnek duyarlılığı bıçakla kesilmiş gibi ortadan kalkmış, kriz haberleri uzmanlardan başka kimsenin okumadığı ekonomi sayfalarına kaymıştı. Herşey gün gibi açıktır: Türkiye burjuvazisi basını da kullanarak Aralık ayının ilk yarısında gerçek bir operasyon yapmış ve günlerini sayan hükümetten değeri 2 trilyon TL düzeyine varan bir hediye paketini koparmıştır.

Tartışmanın böyle bir operasyonun sonucu olması, Türkiye solunda ve işçi hareketinde varolan bir eğilimi güçlendirdi: krizin kapitalistler tarafından hükümetten tavizler alma amacıyla "imal edildiği", aslında Türkiye ekonomisinin krizde olmadığı, işten çıkarılanların sayısının abartıldığı vb. ileri sürüldü. Sendikacılar ve sosyalistler böylece tuhaf bir duruma düşüyorlardı: burjuvazi sözcüsüyle, medyasıyla kriz var diyordu, sendikacılar ve sosyalistler ise krizi yadsıyorlardı.

"Paranoyak olmanız takip edilmediğiniz anlamına gelmez..."

Burjuvazinin, hem hükümetin kendi lehine ek tedbirler almasını sağlamak, hem de işçi sınıfının karşısına işsizliği bir tehdit olarak çıkartarak çeşitli konularda (esneklik, toplu sözleşmelerde düşük zam) mevziler elde etmek için bir operasyon yaptığı doğrudur. Ama bu Türkiye ekonomisinde gerçek bir krizin gelişmekte olduğu gerçeğiyle çelişmez. Türkiye adım adım gerçek bir ekonomik krize batmaktadır. Birkaç gösterge krizin ciddiyetini ortaya koymaya yetecektir.

Kapitalist dünyanın ekonomik krizinin Türkiye'ye nüfuzunu iki evrede ele almak mümkün. Birinci evre Ağustos sonu-Eylül başında, dünya borsalarının Rusya ekonomisinin çöküşünü izleyen sarsıntısı sırasında finans alanında ortaya çıktı. Bu aşamadan itibaren Türkiye'den çekilen kısa dönemli yabancı sermaye miktarı 6-7 milyar dolar düzeyinde tahmin ediliyor. Bunun sonucunda Merkez Bankası'nın döviz rezervleri, en yüksek düzeyinde 27 milyar doları aşmışken bu gelişme sonucunda 19,7 mil-

yar dolara kadar geriledi. Finansal sarsıntı kendini asıl İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın tepetaklak düşmesinde gösterdi. Borsa endeksi Temmuz ayındaki tepe noktasına göre yaklaşık yarı yarıya geriledi. 1998'in bütünü alındığında, endeks TL cinsinden yaklaşık % 28, dolar cinsinden ise % 55 değer yitirdi. En çarpıcı rakam şudur: 1997 sonunda borsada işlem gören hisse senetlerinin tamamının toplam değeri 62 milyar dolar iken, 1998 sonunda bu değer 31 milyar dolara düşmüş bulunuyor. Yani hisse senedi sahiplerinin borsadaki serveti bir yıl içinde yarı yarıya düşmüş demektir! Borsanın 1997'de TL cinsinden % 253 değer artışı sağladığı hatırlanırsa 1997 sonunun finans piyasalarına ne tür bir kriz getirdiğini kavramak kolaylaşır. Nihayet, bankacılık alanında Türkbank ve Bank Express'ten sonra Cavit Çağlar'ın Interbankının da iflas etmesi, finans alanında krizin boyutlarını ortaya koymaktadır.

Krizin üretim alanına yansıyışı daha geç farkedilmekle birlikte, buradaki gelişme de finans alanıyla oldukça paralel bir görünüm arzetmiştir. Bu alanda en önemli göstergelerden biri büyüme oranındaki hızlı gerilemedir. 1998 yılının ilk üç ayında % 9 olan GSMH büyüme oranı, ikinci üç ayda % 4'e, üçüncü üç ayda ise % 1,9'a düşmüştür. Özel imalat sanayiinde ortaya çıkan tablo ise büyümenin yavaşlamasından da öte bir resesyon (üretim daralması) görüntüsüdür: yılın üçüncü üç ayında bu alanda geçen yılın aynı dönemine göre % 1,9'luk bir düşüş yaşanmıştır. (Son açıklanan Kasım ayı rakamlarına göre sanayi üretimindeki daralma % 2.3 düzeyine yükselmiştir.) Daha da önemlisi, geleceğin büyümesinin ana motoru olan gayri safi sabit sermaye oluşumunda üçüncü üç aylık dönemde % 5,1'lik bür düşüş yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en çok tekstil, deri ve otomotiv sektörlerinin etkilendiği biliniyor. Çağlar'ın Nergis Holdinginin yanı sıra, Örsa Holding, Park Tekstil, Derimod ve başka şirketler krizden ağır darbe yemiştir.

İşçi sınıfı açısından bakıldığında ekonomik krizin en önemli dolaysız sonucu işten çıkartmalar ve işsizliğin artışıdır. Bu alanda istatistikler son derece zayıf olduğu için anlamlı rakamlar vermek güçtür, ama Aralık ayı boyunca hem işveren örgütlerinden, hem de işçi sendikalarından verilen rakamlar yüzbinlerle ifade edilmiştir. Bu rakamlar abartmalı olsa bile, işten çıkartmaların çok yaygın olduğunu işçiler kendi günlük deneyimlerinden bilmektedirler. Tekstil ve deri sektörlerinde İstanbul Çağlayan ya da

Merter'de, Tuzla'da, Bursa'da, Denizli'de ve Antep'te yüzlerce, binlerce küçük işletmenin kapandığı, on binlerce, hatta yüzbinlerce işçinin işten çıkartıldığı biliniyor. TÜSİAD 300 bin rakamını, Türk-İş ise 600 bin rakamını veriyor. Her durumda, işten çıkartmaların sektörün en ileri teknolojiyle çalışan Kordsa ya da Sasa gibi işletmelerine kadar yayıldığı göz önüne alınırsa sorunun (gerçek rakamlar ne olursa olsun) ciddi boyutlara vardığını saptamak gerekir. Tekstil ve deriden sonra otomotiv sektöründe de işten çıkartma tehdidi, başta Rahmi Koç olmak üzere patronlar tarafından dile getirilmiştir. (Metal sektöründe Türk-Metal'e karşı ayaklanmadan sonra sendikal mücadele nedeniyle işten atılan işçileri ayrı bir kategori olarak ele almak gerekir.)

Krizin ardındaki kriz: dünya nefesini tutuyor

Artık herkesin iyi bildiği gibi, Türkiye ekonomisindeki kriz dünya çapında yaşanmakta olan krizin organik bir parçası. 21. sayımızın "Sınıf Belleği" bölümünde açıklandığı gibi, kapitalizmin dünya çapındaki krizi, 1997 ortalarından itibaren adım adım gelişti ve yayıldı. 1997 yılının Temmuz ayında Tayland'da başlayan, hemen ardından Malezya ve Endonezya'ya sıçrayan ekonomik çalkantı, o yılın sonunda bölgenin en güçlü iki ekonomisi olan Japonya ve Güney Kore'yi de pençesine alınca, Doğu ve Güneydoğu Asya'nın bütünü derin bir kriz içine girmiş oldu. Buna uzunca bir süre "Asya krizi" dendi. Oysa 80'li yıllarda dünya ekonomisinin motoru olmuş, 90'lı yılların ilk yarısında da (önemli Japonya istisnasıyla) büyük bir dinamizm göstermiş bütün bir bölgenin krizinin dünyanın geri kalan bölümünü etkilemeyeceğini düşünmek ya büyük bir saflıktı, ya da başkalarını, yani büyük kitleleri saf kılmak için yapılmış büyük bir kurnazlık. Hem küreselleşmenin dünyayı bütünleştirdiğini savunacaksınız, hem de Asya'nın sözde kaplanlarının krizinin böyle bütünleşmiş bir dünyada kendi içine hapsolacağını. Kriz aslında bir dünya krizinin başlangıç noktasından başka bir şey değildi. Ve bu kısa süre içinde kanıtlandı.

Ağustos 1998'de Rusya ekonomisinin iflas bayrağını çekişiyle birlikte kriz gerçek bir dünya krizi haline geliyordu. Artık herkes "küresel kriz"den söz ediyordu. Bunun nedeni Rusya ekonomisinin dünya ekonomisi içinde ciddi bir ağırlığı olması değildi (bu ülke ekonomisinin dünya

çapında toplam üretim içindeki payı % 1,2 ile Danimarka'nınkine eşittir). Mesele, Rusya'nın iflası ile birlikte emperyalizme tâbi bütün ülkelerin potansiyel birer risk odağı haline gelmesidir. Nitekim, kriz kısa sürede başta kıtanın devi Brezilya olmak üzere Latin Amerika'yı da sarsmaya başlamıştır. (Brezilya'nın 12 Ocak'ta yaşadığı devalüasyon, Asya - Rusya krizinin şimdi bir Latin krizi haline geldiğinin açık bir göstergesi.) Aslında bugün dünya ekonomisinin neredeyse yarısında ekonomik resesyon (daralma), hatta bazı ülkelerde (en çarpıcı örnek Endonezya olmak üzere) depresyon başlamış durumdadır. Şu anda büyüme temposu ve genel göstergelerinin düzgünlüğü açısından göreli bir dinamizm gösteren yalnızca iki büyük odak vardır: Amerika ve Avrupa Birliği. Aşağıda bu ekonomilerin çelişkilerine de kısaca değineceğiz. Ama şimdiden Eylül ayında ABD ve Avrupa borsalarının da derin bir sarsıntı yaşadığını, bu sarsıntıdan ancak, önce ABD merkez bankası Federal Reserve'ün, sonra da Avrupa merkez bankalarının, üstüste faiz indirimlerine giderek ekonomiyi canlandırma çabasına girmeleri sayesinde şimdilik kurtulmuş olduğunu hatırlatmakta yarar var. Bu ülkelerde de en azından ciddi bir büyüme yavaşlamasının ya da daha ötede bir resesyonun ilk belirtileri görünmektedir. Öyle görünüyor ki, 1999 dünya çapında ya ciddi bir eşzamanlı daralmaya, ya da çok daha derin bir depresyona tanık olacaktır.

İşte bir kez daha dünya çapında kapitalizmin krizini tartışıyoruz. Oysa "küreselleşme"nin muzaffer yürüyüşü ne kadar çok övülmüştü, yepyeni bir çağın açılmakta olduğu yolunda ne çok teori atılmıştı ortaya, "post-kapitalist" bir toplumda yaşadığımız konusunda ne çok kanıt üretilmişti! Şimdi yeniden kapitalizmin o tanıdık iç karartıcı manzaralarıyla karşı karşıyayız: dipsiz bir kuyuya düşercesine gerileyen borsalar, iflas eden şirketler, ulusal paraların çöküşü, işsizliğin ve yoksulluğun akıl almaz ölçülere yükselişi. Eğlence sona erdi, gerçek bütün haşmetiyle ortaya çıktı: Dünya, kapitalizmin krizine bir kez daha merhaba diyor.

Kapitalizmin Ağustos başından bu yana içine düştüğü durum sadece ideolojik planda yeni-liberalizmi ve küreselleşmeyi teşhir ederek zayıflatmakla kalmadı. Aynı zamanda, dünya ekonomisi ve politikası açısından yeni bir evreye geçişin ilk işaretleri de ortaya çıkmaya başladı. Bunların başında, 1979'dan başlayarak adım adım bütün dünyayı hegemonyasına alan yeni-liberal ekonomi politikası stratejisinde ilk çatlakların belirmeye

başlaması geliyor. Bugüne kadar yeni-liberalizmin sözcülüğünü yapmış nice ünlü ekonomist (örneğin "şok tedavisi"nin ateşli savunuculuğu sayesinde kötü şöhret sahibi olmuş Amerikalı Jeffrey Sachs) IMF'nin Asya ülkelerindeki politikalarından hareketle bütün stratejisini tartışma masasına yatırdılar. Dünya Bankası belirgin biçimde IMF'den farklı politikalar savunmaya başladı. Bir dizi kapitalist ya da kapitalistleşen ülkede, bundan sadece bir yıl önce hayal bile edilemeyecek biçimde yeni-liberal putlar kırılmaya başladı. Asya'da Malezya sermaye hareketlerini kısıtlayan çok ağır tedbirler alarak "uluslararası finans cemaati"nı derin kaygılara sürükledi. Dünyanın en serbest piyasacı devletlerinden biri olarak tanınmış olan Hong Kong, Ağustos-Eylül aylarındaki finansal panik sırasında borsada büyük alımlar yaparak ülkenin en büyük hisse senedi sahibi haline geldi! Japonya, banka sisteminin depremini engelleyebilmek için, kamulaştırma da içeren bir paketle finans sektörüne yüz milyarlarca dolar aşılamaya yöneldi. 1991'den bu yana "kamu" kavramının her kötülüğün anası olarak bellendiği Rusya'da bankaların kamulaştırılması gündeme girdi.

Bütün bu örnekler ve başkaları, büyük bir ihtimalle, dünya çapında içine girmekte olduğumuz yeni evrenin bazı yeni eğilimlerinin ön habercileridir. Bu yeni evrede yeni-liberal, yani serbest piyasacı, özelleştirmeci, küreselleştirmeci politikaların yerini milliyetçi ya da bölgeci, devlet müdahalesini yeniden arttıran, hatta devlet sektörüne yeniden önem kazandıran politikalar alacaktır.

Daralma içinde, hele hele bu daralma 1929 sonrasında görülen türden bir depresyona yol açtıysa, politik ve toplumsal açıdan birkaç temel eğilim ön plana çıkacaktır. Bunların ilki uluslar ve özellikle emperyalist ülkeler arası rekabetin doruğuna çıkması olasılığıdır. Daralan dünya pazarında ülkeler arasında zaten varolan rekabetin iyice keskinleşmesi, henüz önkoşulları oluşmamış olsa da, bir üçüncü dünya savaşının insanlığın geleceğini barbarlığa taşıması olasılığını bile yaratmaktadır.

İkinci temel eğilim faşizm ve benzeri gerici hareketlerin yükselişidir. Özellikle emperyalist ve yayılmacı milliyetçilik, şoven ve faşist hareketlerin yelkenine rüzgar dolduracaktır. Öte yandan, kriz içinde kaçınılmaz olarak artacak olan işsizlik ve yoksulluk karşısında yükselme eğilimi gösterecek olan sınıf mücadelesine karşı faşist hareketler geçmişte olduğu gibi burjuva toplumunun son bir güvencesi haline gelebilir.

Bir başka temel eğilim politik dağılma ve toplumsal çürümedir. Daha önce Sovyetler Birliği'nin ve eski Yugoslavya'nın dağılmasında görülen türden bir dağılma şimdi kriz içinde yavaş yavaş Rusya'nın gündemine girmiştir. Toplumsal çürümenin en uç örneği ise şu anda bütün dünyada en derin depresyonu yaşayan Endonezya'da görülmektedir. Bu ülkede, bir yandan ciddi bir kitlesel muhalefet 33 yıllık bir diktatörü devirirken, bir yandan da toplumsal hayat ciddi bir çözülme geçiriyor. Sorun Çinli azınlığa karşı şoven saldırılar ve büyük yağma olayları ile sınırlı olsaydı belki bu tür gelişmelerin ne kadar vahim sonuçlara yol açsa da olağandışı olmadığı söylenebilirdi. Ancak Endonezya'da sözde büyücülere karşı açılan savaşta öldürülen insanların kesik kafalarının meydanlarda dolaştırılmasına ulaşan vahşet, toplumsal dokunun olağandışı bir sarsıntı yaşadığını gösteriyor. Henüz kriz dünyayı pençesine almadan önce Afrika'da Somali ya da Liberya gibi ülkelerde devlet otoritesinin bütünüyle dağıldığı ya da Ruanda örneğinde olduğu gibi büyük soykırımların yaşandığı hatırlanırsa, krizin özellikle yoksul ülkelerde nelere yol açabileceği daha iyi anlaşılır.

Dünya savaşı, faşizm, toplumsal çürüme...Bütün bu olasılıkların insanlığı bir barbarlığa doğru sürükleyeceği tartışmanın ötesindedir. Eğer sözü edilen eğilimler güncelleşirse, sosyalizmin kapitalist barbarlığın tek alternatifi olduğu görüşü acil bir güncellik kazanacaktır. Elbette bugün sosyalizm dünya çapında büyük bir kriz yaşıyor. Bu krizin aşılmasının nesnel koşulu sınıf mücadelelerinin dünya çapında en azından 1979'dan bu yana içine girdiği gerilemeden sıyrılarak yükselişe geçmesidir. 1994'ten başlayarak Fransa'dan Güney Kore'ye, Meksika'dan Arnavutluk'a yayılan mücadelelerin krizin harekete geçirebileceği dinamiklerle birleşmesi bu koşulu bir gerçek haline getirebilir. Elbette bu konuda öznel faktörün, politik önderliklerin durumu hiç de iç açıcı değildir. Herşey mücadele içinde belirlenecektir.

Emeğin özsavunması için hazırlık

2000'li yıllara girmeden önceki son yıl olan 1999 belki de 20. yüzyılın en sarsıntılı, en güç yıllarından biri olacak. Dünya krizinin gelişme temposu Türkiye'de ekonomik hayatın eğrisini de doğrudan etkileyecek. Krizin derinliğini ve temposunu dakik olarak öngörmek elbette mümkün değil. An-

cak her durumda önümüzdeki dönemin sert mücadelelere sahne olacağı, işçi sınıfı ve emekçi kitleler açısından, artan işsizlik, baskı altına giren ücretler, derinleşen yoksulluk, toplumsal hizmetlerin budanması vb. sorunların büyüyeceği tartışmasız ortada. Türkiye solunun tamamı, en başta da kitlesel bir emek partisi yaratılması için en elverişli zemini oluşturan ÖDP, çığ gibi büyüyen bu sorunların belirli bir aşamada nasıl bir felakete dönüşeceğini neredeyse bütünüyle görmezlikten geliyor. Oysa sosyalist solun şimdi krize, işsizliğe, yoksulluğa karşı acil ve radikal bir ekonomik eylem planı ile işçi sınıfına ve emekçi kitlelere yönelmesi yakıcı bir ihtiyaçtır.

Kriz her zaman bütün toplumsal güçleri gerçekle yüzleşmeye zorlar. Normal zamanlarda "idare-i maslahat" mümkündür. Ama derin krizler herkesi bir kampı ya da ötekini seçmeye zorlar. İçine girdiğimiz kriz de bütün politik güçlerin sınıf karakterinin şaşmaz bir litmus testi olmaya adaydır.

* * *

Öcalan krizi ve muhtemel gelişmeler

Pentagon yönetiminin Barzani/Talabani önderliğiyle yaptığı anlaşmanın hemen ertesinde PKK Genel Başkanı Abdullah Öcalan Türk devletinin yoğun baskısına dayanamayan Hafız Asad yönetimi tarafından Suriye'den çıkartıldı. Kuşkusuz bu noktada Türk devletinin oynamış olduğu rolü küçümsememek gerekir. Ancak gelişmelerin gösterdiği bir diğer husus da, PKK'ya karşı tavrında Türk devletinin ABD yönetiminin tam desteğini aldığıdır. Zaten görüldüğü kadarıyla Washington Anlaşması çerçevesi içinde Kuzey Irak'ta yapılması düşünülen yeni planlamada PKK'ya herhangi bir misyon biçilmemektedir. Yani PKK devre dışıdır. Dahası Amerikan planı PKK'nın toptan tasfiyesini ya da ılımlılaştırılmasını öngörmektedir. Avrupa emperyalistlerine gelince: Onlar henüz Ortadoğuda ABD kadar etkin bir politik faaliyet yürütebilecek noktada olmadıklarını süreklilik gösteren kararsızlıklarıyla ortaya koymuş durumdalar. İki Körfez savaşının da kanıtladığı gibi Ortadoğuda Pentagon'un borusu ötüyor ve bu bir süre daha böyle devam edecek. Buradan çıkartılması gereken sonuç açıktır: PKK bugüne kadar ne ABD ne de Avrupa emperyalistleri tarafından kullanıla-

mamıştır. ABD kamuoyunun dünyadaki gelişmelerden bihaber olması Pentagon yönetiminin kendi politikalarını kolaylıkla uygulamasına imkan tanıyor. Benzer kolaylık Avrupa emperyalizmi için söz konusu değildir. Avrupa kamuoyunun örgütlü politik güçleri vasıtasıyla Kürt meselesine daha duyarlı olduğu bir gerçektir. İtalyan yönetiminin Öcalan krizindeki ikircikli pozisyonu İtalyan kapitalizminin güçleriyle İtalyan işçi sınıfının örgütlü güçleri arasında sıkışıp kalmış olmasından kaynaklanıyor. Buradan çıkartılması gereken ders de tayin edicidir: Kürtlerin dostu emperyalist devletler değil, o ülkelerin işçi/emekçi örgütleri ve diğer demokratik kuruluşlardır.

Abdullah Öcalan'ın İtalya'ya gitmesiyle birlikte -ve hatta ondan daha önce- PKK yönetimi askeri faaliyetinin önüne diplomatik faaliyeti geçirme kararı almıştır. Kuşkusuz bu politik tercihin politik sonuçları veya uzantıları olacaktır. Diplomatik faaliyet asli mücadele biçimi olarak alındığında saf bir silahlı mücadele politikasından çok daha zordur. Hele hele silahlı bir mücadele döneminden pek de başarılı çıkamamış bir önderliğin diplomatik mücadeleden parlak sonuçlar elde edebilmesi ihtimali oldukça zayıftır. Eğer tercih politik mücadelenin diplomasi alanına kaydırılmışsa , o zaman en azından müttefiklerin veya yaslanılması gereken güçlerin kimler olduğu doğru saptanmalıdır: Avrupa'nın ve giderek dünyanın emekçileri ve ezilen halkları...

Histeri!

Türkiye 14 Kasım 1998 gününden başlayarak utanç verici günler yaşadı. Ancak ABD'nin güneyindeki ırkçı Ku Klux Klan çetelerine yakışacak biçimde, faşistlerin önderliğinde saldırgan güruhlar sokaklarda, meydanlarda, HADEP binalarında Kürt avına çıktılar. Türkiye'nin yakın tarihinde buna benzer bir olay vardır: 6-7 Eylül 1955 olayları. O olaylar sözde Selanik'te Atatürk'ün doğduğu eve bomba konulmasına tepki olarak başlamıştı. Bombayı koyanın Türk devletinin ajanları olduğu sonradan bütünüyle açığa çıkacaktı. Dönem Kıbrıs sorununun adadaki Rum ve Türk topluluklarını ve Türkiye ile Yunanistan devletlerini birbirine düşürdüğü bir dönemdi. İstanbul'da sözde kendiliğinden galeyana gelen kalabalıklar sadece Rumlara değil, bütün gayri müslim azınlıklara (Yahudiler, Ermeniler

vb.) ait işyerlerine saldırarak yıkıp yağmalamış, evlere Türk bayrağı asılmasını istemişlerdi. Bu kalabalıkların da devlet tarafından örgütlendiği daha sonra ortaya çıkacaktır. Ertesi gün İstanbul bir savaş meydanıydı sanki. Metrelerce kumaş, buzdolapları ve çamaşır makinaları, mobilyalar sokaklarda ölü yatıyordu. Birçok dükkan, yağmalanmış kaleler gibi kırık camlarının arasından mahzun bakıyordu. Nice uygarlığın beşiği İstanbul yaralıydı.

14 Kasım'ı izleyen günlerde 6-7 Eylül olayları ikiye bölünerek yaşandı. Canına kastedilen insanlar bu kez Rumlar ve öteki gayri müslimler değil Kürtlerdi. Malına kastedilen ise İtalyanlar. Faşist güruhlar polisin hayırhah bakışları altında yere düşmüş insanların başını ezmeye çalışıyor, parti binalarını basıyor, hiddetini alamayarak belediye otobüslerinin camlarını indiriyordu. İnsanlara saldırı hiddeti durdurmuyor, buzdolapları parçalanıyor, kravatlar yakılıyor, İtalyan olan herşeye nefret kusuluyordu.

Sorulması gereken soru şudur: bu histerinin, bu vahşetin, bu barbarlığın sorumlusu kimdir? Faşistlerle sınırlı bir eleştiri hiçbir anlam ifade etmez. Faşizm insanlık düşmanı çıldırmış milliyetçiliktir. Bu tür eylemler onun doğasından gelir. Ama faşistlerin bu tür eylemlere girişebilmelerini olanaklı kılan, liberal ve demokrat geçinen hükümet ve medya olmuştur. Hükümet tam Korkmaz Yiğit olayının patlak verdiği günün ertesinde Abdullah Öcalan'ın ortaya çıkışını kendi lehine kullanmak için polisi HADEP'lilerin üstüne saldırtmakla yetinmemiş, aynı zamanda faşist saldırılara da çanak tutmuştur. Medyaya gelince, o da faşistlerin önderliğindeki saldırgan güruhların gösterilerini "halkın haklı tepkileri" nitelemesiyle ele almakla tam anlamıyla yangına körükle gitmiştir.

Bütün bu olaylarda Türkiye solu, işçi hareketi, demokratik kitle örgütleri ciddi bir atalet göstermiş, üzerine düşen görevi yerine getirememiştir. Sokakların bütünüyle faşistlere terkedilmesini geçiyoruz. Bu olgu Türkiye solunun 70'li yıllardan bu yana nereye kadar gerilemiş olduğunun acı bir göstergesidir sadece. Ama politik planda yapılabilecek şeyler olduğu yadsınamaz. Özellikle ilk günlerde yaratılan histeri bağlamında, ideolojik üstünlüğün karşı tarafta olduğu açıktır, ama kitle hareketinin ve solun hangi hat üzerinden savunmaya geçebileceği belliydi. Herşeyden önemlisi, HADEP yasal bir partidir. Polisin HADEP binalarına saldırmaya bir hakkı olmadığı gibi, HADEP yöneticilerinin tutuklanması için hiçbir makul

gerekçe olamaz. İkincisi, uzun süredir barışı savunmakta olan kitle örgütlerinin ve sol partilerin, sorun soyuttan somuta bir gelişme gösterdiğinde suskun kalmaya başlaması kabul edilebilecek birşey değildir. Nihayet üçüncüsü, sol ve işçi hareketi, bu tür bir gelişmenin bütün Kürtlere bir saldırı anlamına geldiğini, devletin ve medyanın tavrının barut fıçısına ateşle yaklaşmak olduğunu, bunun bir kitle katliamıyla, hatta bir etnik savaşla sonuçlanabileceğini ortaya koymak zorundaydı. Çünkü gerçek budur ve Türkiye'nin Bosnalaşmasını istemeyen herkes bu konuda uyarılmalıydı! Eğer Susurluk karşısında güçlerini birleştirenler bu gelişmeler karşısında da birleşik bir iradeyi ortaya koysalardı, devletin bir saldırısıyla karşılaşacaklarını düşünmek için hiçbir neden yoktur. Avrupa ile bu denli sert biçimde karşı karşıya gelmiş bir Türkiye'nin sadece Kürtlere değil aynı zamanda emekçi hareketine, demokratik kitle örgütlerine ve sola da cepheden bir taarruza geçebileceğini düşünmek son derece yanlış olur.

Kasım günleri üzerinde duruyorsak bunun nedeni sadece geçmiş olayları eleştirel biçimde değerlendirme çabası değildir. Kasım günlerinde ortaya iki şey çıkmıştır. Kürtlere karşı bir histeri gelecekte de kitlesel kırımlara ve etnik bir savaşa yol açabilecek bir potansiyel yaratabilir. İkincisi, sol ve emek güçleri ilk sınavdan geçememiştir. Gelecekte de tarihin bu konuda karşısına dikeceği temel görevlerde başarısızlığa uğramamak için bu defaki tavrını ciddi biçimde tartışma masasına yatırmalıdır.

Enternasyonalizm ve IV. Enternasyonal

Devrimci Marksizm için enternasyonalizm, proleter sosyalizminin olmazsa olmaz özelliklerinden biridir. Kapitalizmin insanlık açısından yarattığı sorunlara çözüm arayışında tutarlı ve tavizsiz enternasyonalizmi, Marksizmi, insanlığın kurtuluşu için savunulan öteki bütün program ve öğretilerden ayırır. Denilebilir ki, enternasyonalist olmayan bir Marksizm tanım gereği Marksizm değildir.

Devrimci Marksist bir teorik politik dergi olarak **Sınıf Bilinci**'nin bütün yayın hayatına bu anlayış başından itibaren damgasını vurmuştur. Genel olarak ele alınan konular yalnızca teori ve Türkiye sorunlarıyla sınırlı kalmamış, uluslararası sorunlar dergi sayfalarında ayrıntılı olarak incelenmiştir. "Sınıf Belleği" bölümü ise tutarlı olarak uluslararası gelişmelere yer vermiştir. Belki en önemlisi şudur: **Sınıf Bilinci,** 1988'de, IV. Enternasyonal'in kuruluşunun 50. yıl dönümünde Aralık 1988 tarihli 3. sayısında ana tema olarak enternasyonalizmi ve IV. Enternasyonal'i işlemiştir. Şimdi aradan 10 yıl geçtikten sonra, bu kez IV. Enternasyonal'in 60. yıl döneminde (bir ay gecikmeyle de olsa) dergimiz aynı temaya geri dönmektedir.

1988'den 1998'e geçen on yıl enternasyonalizmin ve uluslararası örgütlenmenin önemini çarpıcı biçimde ortaya koyan gelişmelere tanık olmuştur. Herşeyden önce, **Sınıf Bilinci**'nin sayfalarında (özellikle 16. ve 17. sayılarda) ayrıntılı biçimde ele alınan "küreselleşme" tartışması, enternasyonalizmin insanlığın bütünsel sorunlarının çözümünde ne denli yakıcı bir önem taşıdığını bir kez daha açıklıkla ortaya koymuştur. Bugün insanlığın gündemindeki genel sorunların çözümü için ileri sürülen üç ana çözüm vardır: yeni-liberal temellerde bir uluslararası bütünleşme anlamında "küreselleşme" programı; "küreselleşme"ye kısmen karşı, kısmen onun uzantısı olan partikülarist çözümler (milliyetçilik, dinsel cemaatçilik, bölgesel bütünleşme programları); nihayet, bütün ezilenlerin uluslararası işçi sınıfı önderliğinde kurtuluşunu hedefleyen enternasyonalizm. İlk iki "çözüm" aslında sorunun parçasıdır, çünkü her ikisi de artan

yoksulluk, işsizlik, sömürü, ekolojik tahribat ve en kötüsü ulusların boğazlaşması ve bir dünya savaşı, yani insanlığın yokoluşu gibi tehditler yaratır. Dolayısıyla, yeni binyılın başında proleter enternasyonalizmi insanlık için bir kez daha yakıcı bir anlam kazanmıştır.

İkincisi, son on yılın politik gelişmeleri, politikanın nasıl uluslararasılaştığını, tek bir dünya ekonomisine paralel olarak nasıl tek bir dünya politikasının oluştuğunu açıklıkla göstermektedir. Bu dönemin ana gelişmelerini kısaca hatırlatmak bu önermenin doğruluğunu ortaya koyacaktır: Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde ortaya çıkan gelişmeler, bu dönem boyunca dünyanın her yerinde sınıf mücadelesini, ilgili ülkelerin iç gelişmelerinden çok daha büyük ölçekte etkilemiştir; bugün de hâlâ sonuçlarını yaşamakta olduğumuz Körfez Savaşı bütün dünyanın büyük küçük politik güçlerini tek bir sorun etrafında bir saflaşmaya itmiştir; eski Yugoslavya'nın parçalanması ve Bosna savaşı bütünüyle bir dünya sorunu haline gelmiştir. Örnekleri çoğaltmak mümkün, ama biz kendimize en yakın örneği vererek konuya açıklık getirmeye çalışalım. Yıllardır Ortadoğu çapında ve emperyalist devletler açısından uluslararasılaşmış bulunan Kürt sorunu, Abdullah Öcalan'ın Moskova'ya ve Roma'ya geçişinin ertesinde başta Avrupa'nın bütün politik güçleri açısından olmak üzere bütün dünyanın gündeminin merkezine oturmuştur. Artık Kürt sorununda uluslararası belirlenimleri göz önüne almayan herhangi bir politikanın, politikası ne olursa olsun bunu uluslararası alanda da uygulamaya ve yaymaya çalışmayan herhangi bir politik gücün başarı şansı yoktur. Türkiye sosyalist hareketi açısından Roma birşeyi açıklıkla ortaya koymuştur: uluslararası bağları olmayan bir sosyalist hareketin Kürt sorununda atacağı her adım bundan böyle tek ayak üzerinde yürümeye benzeyecektir.

Bu noktayla birlikte Türkiye coğrafyasında sosyalistler için enternasyonalizmi vazgeçilmez kılan en yakıcı sorunun yüreğine girmiş oluyoruz: Kürt sorunu. Enternasyonalizm soyut bir doktrin değildir. Enternasyonalizm, herşeyden önce her ülkenin devrimci proletaryasının kendi coğrafyasında ulusal çıkarların ötesine geçmeyi bilen bir politika uygulaması demektir. Türkiye sözkonusu olduğunda bu herşeyden önce Kürt sorununda ulusal önyargıları ve darkafalılığı

terkederek proletaryanın uzun vadeli ve bütünsel çıkarlarıyla tutarlı bir politika izlemek anlamına gelir. Cezayir, Vietnam, Filistin sorunlarında ezilen halklarla uluslararası dayanışma örneği vermiş nice hareket, grup ve kişinin bugün bu yaklaşımı tümüyle terkederek milliyetçi bir politikanın bataklığına saplanmaları, tarihin Türkiye sosyalizmi açısından gündeme getirdiği en ibret verici örneklerden biridir. Bir bütün olarak düşünüldüğünde, Türkiye sosyalizmi bu büyük tarihsel sınavdan yüzünün akıyla çıkamamıştır. Başka alanlarda olduğu gibi burada da tutarlı Marksist, yani enternasyonalist tavır, ezenin karşısında ezilenin mücadelesini önkoşulsuz olarak desteklemekten geçer.

Kürt sorununu proleter enternasyonalizm bağlamında ele alırken tartışmaya mutlaka ışık tutmak gerekiyor. **Cumhuriyet** gazetesi tarzı soy sol Kemalistlerden sosyalist hareket içinde yaygın olan sol Kemalizme, Türkiye solunda birçok parti ve kişi, ne zaman Kürt sorunu tartışılsa emek-sermaye çelişkisini ve sınıf mücadelesini öne çıkarma bahanesiyle Kürt sorununu ciddiyetle ele alan sosyalistleri karalamaya çalışmakta, Kürt sorununun Türkiye işçi sınıfı açısından mücadeleyi bölen ve zayıflatan bir unsur olduğunu ileri sürmektedirler. Bu çokbilmişlerin iddiaları elbette, İrlanda ve Polonya sorunlarında ezilenlerin yanında kesin bir tavır alan Marx ve Engels'in, ezilenlerin kendi kaderini tayin hakkını devrimci proletaryanın politikasının asli bir unsuru haline getiren Lenin'in ve onun politikasını bir aşamadan sonra bütünüyle benimseyen Trotskiy'in, hatta bu sorunda Lenin'den farklı (ve yanlış) konumu dolayısıyla zaman zaman hakim milliyetçiliğini amaçları açısından kullanılmaya çalışılan Rosa Luxemburg'un tavırlarıyla hiçbir tutarlılık göstermiyor. Ama önemli olan, sadece klasik Marksistlere referans vermek değil, onların tavrının ardında yatan ve bugün de geçerli olan ilkesel yaklaşımı ortaya koymaktır.

Marksistler açısından bu sorunlara ve ezilenlerin kurtuluşuna yaklaşımın hareket noktası zaten proletaryanın çıkarlarıdır. Dolayısıyla, hakim milliyetçiliği sınıf mücadelesi şiarlarının ardında saklamaya çalışanlar ya Marksizmin politikasından hiçbir şey anlayamamışlardır, ya da sorunu bile bile karartmaya çalışmaktadırlar. Mark-

sizmin söylediği şudur: farklı toplumların proleterleri tarihsel gelişmeyi kendi mecrasında kullanan kapitalizm tarafından karşı karşıya getirilmiştir; kimi ezilmekte, kimi ezmektedir; dolayısıyla, ezenlerle ezilenlerin birliğini sağlayabilmek için, devrimci hareketin ezilenlere sosyalizm altında ezilmeyeceklerinin garantisini vermesi gerekir. Yani, marksizmin politikaları proletaryayı bölmez, birleştirir. Sınıf mücadelesini bu sorunların karşısına çıkaranlar ise, proletaryayı hakim milliyetçiliğe tutsak ederek öteki halklardan proleterlerle karşı karşıya getirirler.

Tabii bu konularda doğru tavır almak enternasyonalizm konusunda doğru tavır almaktan geçer. İşte **Sınıf Bilinci,** IV. Enternasyonal'in 60. yıldönümü vesilesiyle, bu toprakların sosyalistleri ve devrimcileri açısından yakıcı bir önem taşıyan enternasyonalizm ve dünya partisi konularını bu yüzden derin bir aciliyet duygusuyla bir kez daha gündeme getirmektedir.

Üçüncü'den Dördüncü'ye: 1933 sınavı

KEMAL ÜLKER

> Rakovski temelde benim eski devrimci kuşakla son bağımdı. O teslim olduktan sonra kimse kalmadı. Rak. ile yazışmalarım -sansür nedeniyle- sürgün edilmemden itibaren kesilmiş olmasına rağmen, Rakovski'nin hayali, eski mücadele arkadaşları ile bir çeşit sembolik bağ olarak kaldı yine de. Şimdi artık hiç kimse yok. Fikir alışverişi yapmak, sorunları birlikte tartışmak gereksinimi artık uzun bir süredir karşılık bulamıyor. Gazetelerle diyalog kurmak kalıyor geriye, yani gazeteler aracılığıyla olaylar ve yorumlarla diyalog kurmak. Halbuki, şu anda yapmakta olduğum işin -son derece yetersiz ve kesintili yönlerine rağmen- hayatımın en önemli işi olduğuna, 1917'den daha önemli, iç savaş döneminden daha önemli vs. olduğuna inanıyorum.[1]

Yukarıdaki pasajda -ve burada fazla yer kaplamaması için aktarmadımız devamındaki uzun paragrafta- Trotskiy hiçbir şüpheye ya da tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık bir biçimde, işçi hareketi içinde o güne kadar yapmış olduğu çalışmalar arasında görece en önemlisinin 1933'den sonrakiler, yani Dördüncü Enternasyonal'in kurulması olduğunu belirtir. Trotskiy burada Dördüncü Enternasyonal'in inşasına yönelik çabasının Ekim Devriminin önderliğinden de, Kızıl Ordu'nun kurucusu ve komutanı olarak rolünden de, Komünist Enternasyonaldeki sürükleyici işlevinden de, Ekim Devrimi'nin teorik hazırlığı olan sürekli devrim tezlerinden de daha önemli olduğunu belirtmekte ve "şu anda yapmakta olduğu"nun "ye-

1. Lev Troçki; **Sürgün Günlüğü,** Çev: Aslı Aydın, Yazın Yay., tarihsiz, s. 62

ri doldurulamaz birşey" olduğunu öne sürmektedir.

Bütün berraklığına karşın Trotskiy'in bu değerlendirmesinin, kaleme alındığı dönemde de, bugün de, bırakın diğerlerini, pek çok devrimci Marksiste bile anlaşılmaz ve çelişkili geldiğini biliyoruz.[2] Bize göre, aralarında çeşitli (ve kimileri oldukça derin) farklılıklar olmasına karşın, böyle düşünenlerin birleştikleri bir nokta var: Dördüncü Enternasyonal'in kurulmasını dayatan nedenleri tam olarak anlayamamak. Devrimci Marksistler arasındaki bu tartışma sadece geçmişe, 60 küsur yıl öncesine ait bir sorun değildir. Çünkü o yıllarda Dördüncü Enternasyonal'in inşasını gerekli kılan nedenler günümüz için de tamamen ve çok daha yakıcı bir şekilde geçerlidir:

> Kapitalizmin varlığını sürdürmesi yalnızca uygarlığı değil, aynı zamanda insan soyunun fiziksel var oluşunu tehdit eden felaketlerin birbirini izlemesi riskini her zamankinden daha çok taşımaktadır. Kurtuluş ancak (reformlarla derece derece yok olması tutarsız bir ütopya olan) sermayenin egemenliğinin devrimci bir biçimde yıkılmasıyla ve yerini dünya ölçeğinde federe, özgürce birleşmiş üreticilerin egemenliğine bırakmasıyla sağlanabilir. Kapitalizmi yalnızca uluslararası işçi sınıfı yıkabilir. Ama bu hedefe varmak için uygun bir sınıf bilinci düzeyi ve devrimci önderlik zorunludur. Sınıfın, güçlü doğrudan eylem biçiminde ortaya çıkan atılımları, aynı zamanda devrimcilerin zamanında, etkili ve yeterince geniş bir ölçekte müdahaleleri koşuluyla, "öznel faktör krizi"ni çözebilecek koşulları da yaratarak devrimi olanaklı kılmaktadır. Bu çaba, eşzamanlı olarak yeni devrimci ulusal partilerin ve yeni bir Enternasyonalin inşasını hedef almalıdır.
>
> Tarihsel ölçekte, 1938 yılındakiyle aynı ikilemdir söz konusu olan. Birinci durumda, [iç demokrasinin boğulduğu ve ulusal yönetimlerin, yalnızca, "enternasyonal merkez"e en sadık kişilere hayat hakkı tanıdığı durum

2. "Bizden" bir örnek verelim. Doğan Tarkan geçtiğimiz aylarda yayınlanan **Troçki** başlıklı kısa çalışmasında, Trotskiy'in "hayatının en önemli işi" diye tarif ettiği Dördüncü Enternasyonal'in kurulması çabasından söz etmekten özenle ve ısrarla kaçınıyor. Dördüncü Enternasyonal'den söz edilmesinin neredeyse zorunlu hale geldiği noktada ise Tarkan durumu şu şekilde idare ediyor: "1935'te 'şu anda yaptığım iş yaşamımın en önemli çalışmasıdır' diyordu. Ekim Devrimi'nin önderliğinden, Kızıl Ordu'nun kurulup Devrimin kurtarılmasından daha önemli olan görev, yeni nesillerin marksizm ile tanışmalarını sağlamak, uluslararası sosyalizmin deneylerini bu yeni nesillere taşımak ve onlara yol göstermektir." (Doğan Tarkan; **Troçki,** Z Yayınları, İst., tarihsiz, s. 29.) Görüldüğü gibi Tarkan işine gelmediği için Trotskiy'den dipnot vermeden yaptığı alıntıda sözü edilenin Dördüncü Enternasyonal'in kurulması olduğunu söylemekten birkaç yuvarlak ifade aracılığıyla imtina etmektedir. Kitapçığı okumamış olanlar için belirtelim, Trotskiy'i konu alan bir kitapta Dördüncü Enternasyonal'in adını bir kez bile anmayan Tarkan, elbette Trotskiy'in Sovyetler Birliği'ni emperyalizme karşı, kapitalist restorasyona karşı, sonuna kadar ve ilkeli bir şekilde savunduğundan da söz etmiyor.

> kastediliyor - KÜ] uluslararası proletarya birbirinden kopuk biçimde savaşan ve esas olarak savunmacı, sınırlı, ancak birkaç ülkede burjuva devletinin ve burjuva toplumunun sınırlarını aşabilen mücadeleleri veren ulusal sektörlere bölünmüş olarak kalacaktır.[3]

Mandel'in yetkin bir biçimde özetlediği gibi tartışma sadece Dördüncü Enternasyonalin kuruluşunun tarihsel haklılığıyla sınırlı değildir. Sorun son toplamda Leninizmin en temel yönlerinden bir tanesinin anlaşılıp anlaşılamamasıyla ilgilidir. Devrimci Marksist/Trotskist olduğunu söyleyip de Trotskiy'in Dördüncü Enternasyonal'i kurmaya yönelik çabalarını "hayatının en önemli işi" olarak görmesine şu ya da bu gerekçeyle anlam veremeyenler hem bir devrimci Enternasyonalin hem de ulusal düzeyde devrimci partilerin çekirdeklerinin bilinçli inşasının örgütsel yönünü görememektedirler aslında. Oysa bu konuda Leninistlerin ne yapacaklarına dair ellerinde deyim yerindeyse geçerli bir pusula vardır; konjonktürün ışığında belirlenecek taktikler (entrizm, füzyon, sendikalarla güçlü bağları bulunan işçi partilerine yönelme vb.) paralelinde ulusalararası ve ulusal düzeyde çekirdeklerin bilinçli inşasına soyunmak. Herhangi bir nesnel gelişmeyi oturup beklemeden, güncel olay ve gelişmeler karşısında uyarlanmacılığa prim vermeden... Ve elbette ister istemez sınırlı hatta çoğu durumda olduğu gibi çok sınırlı bir gücü temsil ediyor olsalar bile... Leninizm bu nedenle tüm politik sorunların örgütsel sonuçları olduğunun bilincine varmaktır. Uygun örgütün büyük mücadelelerin içinden (ya da günümüzün moda deyimiyle hayatın içinden) kendiliğinden türeyebileceğini, yeni bir önderliğin kendiliğinden oluşabileceğini, uygun stratejilerin kendiliğinden yaratılabileceğini savunan anlayış ne kadar pür devrimci Marksist yönelişlere sahip olursa olsun, özünde tamamen idealisttir.

1914: İkincinin ihaneti

Marksizmin devrimci yorumunda ısrar eden ve elementer bir tarih bilgisine sahip olan herkes İkinci Enternasyonal'in tarihsel ihanetinin 1914 Ağustos'unda gerçekleştiğini bilir. Her yerinde/uygun dönemselleştirme gibi, bu da bir soyutlamadır ve belli bir soyutlama düzeyinde bilimsel açı-

3. Ernest Mandel, "Neden IV. Enternasyonal?", **Sınıf Bilinci** 3. sayı içinde, s. 53-4.

dan anlamlı ve politik olarak tutarlı ve işlevseldir. Ancak elementer tarih bilgisinin biraz ötesine geçildiğinde İkinci Enternasyonal'in şovenizme ve "Ulusal Birlik" tuzağına bir anda 1914 Ağustosunda (ya da 1914 yılında) düşmediği rahatlıkla anlaşılabilir. İkinci Enternasyonal'deki çürüme sürecinin belirtileri ihanetin tescillendiği 1914 Ağustos'undan çok daha öncesinde irili ufaklı pek çok işaret vermişti. Bu çürümenin **teorik** ve **ideolojik** belirtileri daha yüzyıl dönümünde revizyonizm üzerine yapılan (Luxemburg'un, Bernstein'ın, Labriola'nın ve Sorel'in aktif olarak katıldıkları) ünlü tartışmalarda kendisini göstermişti. **Siyasi** belirtiler ise çoğu zaman olduğu gibi teorik ve ideolojik olanlardan hem sayıca daha fazlaydı hem de çok daha belirgindi. Bunun için ünlü burjuva hükümetlerine katılıp katılmama tartışmasını (Millerand'ın Fransa'da başlattığı tartışma) ve sömürgecilik ve savaş sorununda uluslararası kongrelerde şovenist politikaların benimsenmesini hatırlatmak yeterli olacaktır.

Yukarıda sözü edilen bütün bu kuvvetli belirtilere karşın dönemin devrimci Marksistlerinin İkinci Enternasyonal'den kopmaları için **açık bir ihanetin** yaşanması gerekmiştir. Diğer bir deyişle o dönemin devrimci Marksistlerinin İkinci Enternasyonal'den kopmaları için ihanetin gündeme gelebileceğini gösteren ve kimileri çok belirgin olan işaretler yeterli olmamış, can alıcı, kritik bir tarihsel deneyimin yaşanması, yani Rosa Luxemburg'un formüle ettiği korkunç sonucun ortaya çıkması gerekmiştir: "Bütün ülkelerin işçileri, barış zamanı birleşin ama savaş zamanında birbirinizi boğazlayın!" 4 Ağustos 1914'te Sosyal Demokrat Partiler savaş bütçelerine onay verdiklerinde işte bu can alıcı, kritik tarihsel sınav yaşanmış ve Üçüncü Enternasyonal için duyulan ihtiyaç kendisini ortaya koymuş oluyordu. Eğer açık bir ihanet yaşanmadan sadece eldeki ipuçlarını kendisine dayanak yapan bir bölünme yaşanmış olsaydı, pek çok halkı gerekçeye dayanıyor olsa bile bu sonuçta hak edilmemiş bir bölünme olacaktı. Bölünmelere gerekçe olan politik tartışmalarda ayrılan taraf belki haklı olacaktı ancak bu tartışmalar 1914 kritik dönemecine kadar İkinci Enternasyonal'in bağrında sürdürülebileceği için bölünmenin kendisi son toplamda hak edilmemiş bir bölünme olacaktı. Lenin bu nedenle "II. Enternasyonal öldü, yaşasın III. Enternasyonal" diye haykırmak için 1914'ü bekledi.

II. Enternasyonal'in partileri içinde çalıştıkları topluma adapte olmala-

rıyla birlikte zamanından önce çürüdüler; bu gelişimin, tabii, sadece ideolojik değil bir de maddi temeli vardı. 4 Ağustos 1914 sınavı karşısında, "kendi" burjuvazilerine teslim oldular (bazı istisnalarla: Bolşevikler, Bulgarlar, Sırplar) ya da belirsiz "merkezci" bir tavrı benimsediler (İtalyanlar, İskandinavlar, Amerikalılar ve başka yerlerdeki çeşitli azınlıklar.) Bu teslimiyetin ürettiği parti içi çatışmalar ve ayrışmalardan, 1916, 1917 ve 1918 devrimi sonrası savaşa karşı yükselen işçi sınıfı muhalefetinden "Babeuf'ten Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'a kadar uzanan devrimci kuşakların kahraman ve fedakar çabalarının uzun çizgisinin doğrudan devamı olan" Komünist Enternasyonal doğdu.[4]

Üçüncünün kuruluşu

Lenin'in **İkinci Enternasyonal'in Çöküşü** broşüründe yaptığı değerlendirmeler bu açıdan son derece önemlidir. Lenin bu çalışmasında tarihsel materyalizmin iyi bir öğrencisi olarak birilerinin kendi kendilerine yeni bir enternasyonalin kuruluşunu ilan edemeyeceğini fakat bunun inşa edilmesini mümkün kılacak koşulların ortaya çıkması için gerekli çalışmaları başlatabileceğini belirtiyordu. Bilindiği gibi Zimmerwald ve Kienthal'da yapılan uluslararası konferanslar bu yolda atılmış ilk adımlardı. Ancak örgütlü işçi sınıfının, kitle eylemlerinin sağladığı ısıyla yeniden harmanlanacağı çerçeveyi çizen ve böylelikle Komünist Enternasyonal'in doğuşunu sağlayan elbette ki Ekim devriminin zafere ulaşması oldu. Ekim devrimi Üçüncü Enternasyonal'e, zafere ulaşmış bir devrimin itkisiyle ortaya çıkmış olan yeni görevleri, sosyo-politik gelişmelerle çakıştırma olanağını verdi.

Bunun sorunsuz bir doğum olduğunu söylemek mümkün değil. Komünist Enternasyonal 1919'da kurulduğunda bile bileşenleri arasında hâlâ ciddi tereddütler ve kafa karışıklıkları yaşayanlar vardı. Örneğin genç Alman Komünist Partisi'nin çoğunluğu bu harekete dostça bakmıyordu. Oldukça "kuşkucuydular" ve önderleri Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht daha yeni katledilmişlerdi. Kongrede delegelerin yeni enternasyonalin kuruluşuna yönelik itirazları Bolşevik liderlerin 1917 devrimiyle sağlamış oldukları büyük otoritenin yanısıra tam bu tartışmalar yaşanırken Avusturya-Macaristan'da patlak veren durumun etkisiyle aşılabildi. Yine de bu sıkıştırılmış özetin kimi tek yanlı anlamalara ya da yanlış yorumla-

4. Trotskiy'den aktaran Duncan Hallas; **Troçki'nin Marksizmi,** Çev: Melike Çakırer, Z. Yay. İstanbul 1997, s. 92

ra (özellikle Stalinistlerin düşkün olduğu "öyle oldu çünkü öyle olması gerekiyordu" türünden bir tarihi kaderciliğe) yol açmaması için Ernest Mandel'in bir uyarısına kulak vermekte fayda var:

> Ekim devriminden sonra enternasyonal proletaryanın derinden radikalleşmesinin köklerinin her ülkenin koşullarında yattığına dikkat çekmeliyiz. Bu basit olarak Moskova'dan ithal edilmiş bir ürün değildi. Sınıflar arasındaki güç dengesini derinden değiştirmişti. Reformistlerin yardımı ile bu devrimci dalgayı durdurmaya çalışmak için burjuvazi proletaryaya 25 yıldan fazla süredir uğrunda savaştıkları önemli reformları, özellikle sekiz saatlik çalışma gününü ve oy verme hakkını vermek zorunda kaldı. Radikalleşme öylesine derindi ki savaş sırasında tarafsız kalan ve Avrupa'nın geri kalan kısmından çok daha istikrarlı olan Hollanda'da sosyal demokrat lider Troelstra devrim çağrısı yaparken İsviçre'de bir genel grev vardı.[5]

Mandel'in yukarıdaki pasajda sıraladığı birkaç örnek bile Üçüncü Enternasyonal'in zamanlamasının tarihi bir kaderciliğe bağlanamayacağını açıkça gösteriyor.[6]

Üçüncünün ihaneti

İkinci Enternasyonal'e benzer bir biçimde SSCB'nin ve Komünist Enternasyonal'in yozlaşması da oldukça erken bir tarihte, 1920'lerde başladı. Trotskiy "Thermidor'un başlangıcı" olarak -ki bu bürokratik karşı devrimin gerçekleştiği tarih demektir- 1924'ü veriyor. Ancak Dördüncü Enternasyonal'in gerekliliğini ya da aynı anlama gelmek üzere Üçüncü Enternasyonal'in açık ihanet konumuna geldiğini ilan etmesi için aradan 9 yıl

5. Ernest Mandel, **Ekim 1917: Darbe mi, Sosyal Devrim mi? -Rus Devriminin Meşruiyeti-**, Çev: Oktay Emre, Yazın Yay., İstanbul Mart 1997, s. 45-6.

6. Mandel bir başka çalışmasında, yine bu bağlamda Üçüncü Enternasyonal'in kuruluşunu önceleyen döneme ilişkin daha detaylı bir sonuçlar ve olasılıklar skalası çıkartır: "1919 başında henüz hiçbir şey kesin değildi. Rosa Luxemburg öldürülmeseydi; Alman işçi sınıfı Kapp darbesine karşı genel grevle sınıf gücünün doruğuna varmadan tam bir yıl önce darbelerle sarsılmamış olsaydı; Avusturya sosyal demokratları Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'ni kaderine terketmeselerdi; Kuzey İtalyanın işçi sınıfı 1919 yılındaki grev hareketi sırasında 1920'de olduğu ölçüde mücadele gücü geliştirebilseydi; o zaman Spartaküs Birliği'nin asıl liderliği etrafında, Rosa önderliğinde, USPD'nin sol kanadından önemli işçi kadroları ile desteklenmiş olarak, Rosa'nın başlangıçtan beri en sert şekilde mücadele ettiği zararlı, maceracı-ultra sol eğilimler olmaksızın, gerçek bileşik cephe politikasına açık bir ruhla, sosyal demokrasi ve sendika hareketinin sol kanadının tamamı için gerçek çekici bir güce sahip bir 3. Enternasyonal, 1919 yılında ya da 1920 başlarında Berlin'de kurulabilirdi." (Ernest Mandel, **Alternatif Olarak Troçki,** Çev: Ayşe Köleli, Yazın Yay., İstanbul 1992, s. 40-1.)

geçmesi gerekmiştir. Bu durumda da tıpkı İkinci Enternasyonal'le ilgili olduğu gibi salt bürokratik karşı devrimin ne zaman gerçekleştiğini saptamakla yetinmemek, süreci bütünlüğünü gözeterek anlamaya çalışmak ve özellikle bu sürece karşı mücadele eden Trotskiy'in ve Sol Muhalefet önderliğinin değişik gelişmelere karşı aldıkları tavırları ve bunların yol açtığı niteliksel sıçramaları görmek gerekiyor. Kısacası Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşunun haklılığını test edebilmek, yani Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşunun haklı temellerinin olup olmadığını belirlemek için İkinci Enternasyonal'in ihanetini belgeleyen can alıcı tarihsel sınavın benzerini Üçüncü Enternasyonal'in ne zaman yaşadığını tartışmak durumundayız.

1932'de Trotskiy hâlâ Komintern'i reformlar yoluyla düzeltmek gerektiği düşüncesindeydi ve bunu **Uluslararası Sol Muhalefet, Görevleri ve Yöntemleri** başlıklı programatik dokümanda etraflıca ele alıyordu. Dolayısıyla bu dokümanda Trotskiy Muhalefeti gelecekte ortaya çıkacak yeni bir partinin çekirdeği olarak değil, Komintern içinde bir fraksiyon olarak tanımlıyordu. Şüphesiz ki bu, çeşitli olasılıkları gözardı eden değişmez ya da mutlak bir tanım değildi. Örneğin Trotskiy bir yandan da şu uyarıyı yapmaktan da geri durmuyordu:

> **Sovyet devletinin çöküşü** türü bir tarihsel **felaket,** elbette yanısıra Üçüncü Enternasyonal'in de silinmesine yol açacaktır. Benzer biçimde, **Almanya'da faşizmin zaferi**nin ve Alman proletaryasının ezilmesinin, Komintern'in feci politikasının doğuracağı sonuçlara rağmen ayakta kalmasına izin verme ihtimali çok düşüktür.[7]

5 Mart 1933 tarihinde -yaklaşık bir yıl sonra- bu ana hipotezlerden ikincisi ne yazık ki doğrulanacaktı. Alman proletaryası iki liderliğin yani Sosyal Demokrasinin ve Stalinistlerin yanlış politikaları nedeniyle, neredeyse hiçbir ciddi direniş göstermeden teslim oldu ve ezildi. Trotskiy bu felaket üzerine 14 Mart 1933 tarihinde kaleme aldığı **Alman Proletaryasının Trajedisi** başlıklı makalesinde şu çarpıcı formülasyonu ortaya attı: "Alman proletaryası yeniden ayağa kalkacak, Stalinizm ise asla!"[8] Maka-

7. Lev Trotskiy, "The International Left Opposition, Its Tasks and Methods" (Aralık 1932), **Writings of Leon Trotsky 1932 - 1933,** Pathfinder, New York, s. 54.
8. Trotskiy'in 14 Mart 1933 tarihli, **Alman Proletaryasının Trajedisi** başlıklı makalesinden. Türkçe kaynak için bkz. Leon Troçki; **Faşizme Karşı Mücadele** içinde, çev. Orhan Koçak - Orhan Dilber, Yazın Yay., Ekim 1993, İst., s. 378-88.

lenin anafikri Almanya'da Komünist Partisinin tarihsel misyonundan tamamen uzaklaştığı ve devrimci bir örgüt olmaktan çıktığıydı. Dolayısıyla reform yoluyla düzeltilmesi artık mümkün değildi. Trotskiy Almanya'da ihtiyaç duyulanın yeni bir parti yaratmak olduğunu ilan etti. Ancak bu hâlâ Alman partisi ile birlikte bütün Komintern'i gömdüğü anlamına gelmiyordu. Stalinizmin bir daha ayağa kalkamayacağını yazarken kastettiği Almanya'daki Stalinizmdi. Yani 1933 Martı ile Temmuzu arasındaki zaman diliminde yeni partinin gerekliliği sadece Almanya için bir istisna oluşturuyordu. Ana yöneliş hâlâ Komünist Enternasyonal'in ve seksiyonlarının "reforma uğratılması"ydı.

Burada önemli olan bir başka nokta bu türden kararların verilmesindeki özel zorluğu görebilmektir. SSCB'nin ve Komintern'in bürokratik yozlaşması uluslararası bir süreçti ve doğrusu oldukça hızlı işleyen bir süreçti. Ama yine de genç komünist partilerin birçoğu henüz Komintern aygıtının tam anlamıyla birer eklentisi haline gelmemişlerdi. Bu partilerden herbirinin az ya da çok kendi dinamikleriyle ilerleyen bir tarihi ve görece kendilerine özgü yönelişleri vardı. Dolayısıyla yozlaşma süreci eşitsiz bir gelişme gösteriyordu. Bazı ülkelerde, İspanya örneğinde olduğu gibi, Komünist Partiler görece erken bir dönemde Stalinizasyon sürecinde çok yol almışlardı. Ancak İsveç'te olduğu gibi resmi Komünist Partileri Stalinizasyona karşı parçalar halinde terkedenler de vardı. Almanya'da Brandler akımı ya da Katalonya'da Joaquin Maurin'in başını çektiği akım da buna örnek olarak gösterilebilir. Bütün bunların o dönemde Trotskiy'in ve Sol Muhalefetin diğer önderlerinin gözünde Komintern'in içinden olumlu ve güçlü bir sesin çıkabileceği umudunu -bu umut sürekli olarak zayıflıyor olsa bile- canlı tuttuyordu.

Ancak yukarıda da belirtildiği gibi Stalinizasyon sürecinin genç komünist partilerin göreli özerklik alanını tamamen işgal edip onları itaatkar kuklalar haline getirmesi pek fazla zaman almadı. Fransa'da Thorez, İtalya'da Togliatti, Çin'de Mao Stalinizasyonun sadık uygulayıcıları oldular ve Stalinist liderlik buralarda duruma kendi lehine istikrar kazandırmakta son derece başarılı oldu. Yine de Vietnam KP'si belirli bir özerkliği elde tutmayı hep başardı ve Yugoslav KP'si daha savaş öncesinde Komintern'le bazı kritik konularda derin bir fikir ayrılığına düştü. Vietnam ve Yugoslavya ile yaşanan sürtüşmelerle ilgili olarak Dimitrov'un bir yatıştı-

rıcı, arabulucu rolü üstlenmesi gerekti. Kısacası, Stalinizm uluslararası komünist hareket içinde egemenliğini ancak 1930'lu yılların ikinci yarısında somutlaştırdığını ve kontrolü altına almayı başardığı partiler, sendikalar yoluyla örgütsel ağını sağlamlaştırdığını söyleyebiliriz.

Sonuçta Trotskiy Temmuz 1933'de, Almanya trajedisinin Komintern içinde yeterli tepkiyi görmemesi üzerine Enternasyonal sorununa geri döndü ve bu kez yeni bir Enternasyonal'in gerekliliğini dile getirdi. 1 Ekim 1933'te şu satırları kaleme aldı:

> Sovyetler Birliği'nin olduğu kadar dünya devriminin de sorunu tek ve aynı formülde toplanabilir: Dördüncü Enternasyonal.[9]

Elbette bu noktada bir parantez açıp şöyle bir tartışma yapmak mümkündür; yeni bir Enternasyonal'in gerekliliği 1933 yılında Almanya felaketinde değil de, 1927 yılında Çin devriminin yaşadığı trajedi sırasında ilan edilemez miydi? 1927 Çin devriminde yaşananlar Üçüncü Enternasyonal'in ihanet çizgisine oturduğunu göstermiyor muydu? Elimizdeki veriler Trotskiy'in bu sorunun farkında olduğunu ve bilinçli bir biçimde tartışmayı tarihçilere bıraktığını açıklıkla gösteriyor. Bu satırların yazarı 1933 Almanya'sının 1927 yılında Çin'den farklı olarak Komintern'in direkt sorumluluğu altında geliştiğini göz önünde bulundurarak Trotskiy'in yerinde uygun bir seçiş yaptığını düşünüyor.

Trotskiy'in seçtiği can alıcı, kritik deneyim Almanya'da Nazizmin yükselişi oldu. Alman Partisi Sovyetler Birliği'ndekinden sonra dünya üzerindeki en büyük Komünist Partisiydi ve dünya devriminin kaderi açısından da son derece belirleyici bir konuma sahipti ve bu parti herşeyiyle Sovyetler Birliği'nde iktidarı gaspetmiş olan bürokratik kasta bağlıydı.

> (...) düğümü, yalan ve yapmacığın içten içe kemirdiği o muazzam Almanya Komünist Partisi'nin, 1933 yılında faşizmin gelişiyle birlikte tuzla buz olması çözdü.[10]

Dolayısıyla 1933 Almanya trajedisinin durumda keskin bir değişikliğe yol açtığı açıktır.

---

9. Leon Troçki; **Sovyet Devletinin Sınıf Karakteri,** Çev: Ahmet Erdem - Zeynep Dağlar, Enternasyonal Yay., İstanbul 1979, s. 36.
10. Lev Troçki; **Sürgün Günlüğü,** Çev: Aslı Aydın, Yazın Yay., tarihsiz, s. 104.

Yine de şu ana kadar söylenenler İkinci Enternasyonal ile Üçüncü Enternasyonal'in yozlaşmaları arasında çok önemli bir başka farkın olduğunu görmemizi engellememelidir. Bu farkın temelinde yatan unsur iki kelimeyle özetlenebilir: Sovyet devletinin varlığı. Bu esaslı fark nedeniyle, Trotskiy çok uzun bir süre, son derece zorlu bir sorunla boğuşmak zorunda kaldı: yeni bir uluslararası devrimci partinin kurulmasına yönelik çağrı yapmak, bu partinin örgütlenme alanı tanım gereği SSCB'yi de içereceğinden, aynı zamanda Sovyetler Birliği'nde yeni bir devrim için çağrı yapmak anlamına gelecekti. Ancak 1930'ların başlarında Trotskiy hâlâ SSCB'de yeni bir devrim çağrısının bürokratik kast Sovyet devletinin bir işçi devleti olarak çökmesine yol açmadıkça yapılamayacağı düşüncesindeydi. Mart - Temmuz 1933 dönemi Trotskiy'in bu alandaki fikirlerini değiştirdiği dönem oldu.

1933 Martında Trotskiy'in benimsediği genel hat hâlâ Komünist Enternasyonal'in ve seksiyonlarının (yeni bir parti kurmanın gündemde olduğu Almanya hariç olmak üzere) reforma uğratılmasıydı. Nisan 1933'te Komintern'in Almanya'da uygulanan politikayı belirgin bir karşı çıkış ya da itiraz olmadan onaylaması Trotskiy'e yeni bir Enternasyonal'in kuruluşu için çağrı yapmanın kaçınılmaz hale geldiğini gösterdi. Ancak Trotskiy bu çağrının SSCB'yi dışarıda tutması gerektiği düşüncesindeydi. Yani Mart ayında Almanya'da yeni bir parti için yapılan çağrı bir istisnaydı; yeni bir Enternasyonal'in kuruluşu öngörülmüyordu. Temmuzun başlarında ise Sovyetler Birliğinin reforma uğratılması genel politik hattın istisnası haline gelmişti; artık yeni bir Enternasyonal'in kurulması gerektiğini düşünür olmuştu Trotskiy.

Bu tereddütlerin tamamı şüphesiz ki muzaffer bir işçi devriminin ortaya çıkarttığı ilk devletin muamma dolu yozlaşmasının sonuçlarıydı.[11] Çelişkinin nihai çözümü "siyasi devrim" kavramının devreye sokulmasıyla aşıldı. Artık yeni bir devrim ihtiyacı Sovyetler Birliği'nde de işçi devletinin çökmesine ve kapitalizme dönüşün yaşanmasına gerek kalmadan gündemdeydi. Bu iktidarı gaspetmiş olan bürokratik kasta karşı sosyalist de-

11. Burada Trotskiy'in on yıl öncesinde -1923'ten sonra- Sovyetler Birliğindeki toplumsal yozlaşmayı, bürokrasinin özel maddi çıkarlar temelinde belli bir toplumsal tabaka haline geldiğini kavradığını, hatta bu anlamda kör düğümü çözmeyi başardığını inkar ediyor değiliz. Zaten bu düğümü 1920'li yılların ortasına gelmeden çözememiş olsaydı Trotskiy'in 1930'ların ortasında uluslararası devrime yeni bir ivme kazandırmaya yönelik çabalara girişmek için gerekli moral gücü bulması mümkün olmazdı.

mokrasiyi yeniden kurmayı hedefleyen bir siyasi devrimdi.[12] Böylelikle yeni bir Enternasyonal için yapılacak çağrı bütünlüklü bir projeye yaslanma şansına kavuşuyordu.

> Troçki'nin uzun yıllar sekreterliğini yapmış olan Jean Van Heijenoort 1933 Temmuzunun başında şunları açıkladığını hatırlıyor: "Nisana kadar tüm ülkelerde (komünist partilerin) reformundan yanaydık, yeni bir partiyi gerekli gördüğümüz Almanya hariç. Şimdi bunun tam karşıtı bir tutum alabiliriz: Bolşevik partinin reformunu istediğimiz SSCB hariç, tüm ülkelerde yeni partiden yanayız." Troçki, 15 Temmuz 1933'de Gussev takma adıyla yazdığı bir makalede, Sovyetler Birliği'nde de yeni bir partinin gerekliliğini formüle etmiştir.[13]

Yine bu tarihte Uluslararası Sol Muhalefetin 1933 Şubatında toplanan Ön Konferansı'nda kabul edilen ve "Onbir Nokta" olarak bilinen ve Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşuna kadar Uluslararası Sol Muhalefet'in programatik ilkelerini tanımlayan ana belgenin 10. Maddesi şu şekilde değiştiriliyordu:

> (10. maddenin ilk hali) Komünizm alanında üç kümenin (Marksist, merkezci ve sağ) ayrıştırılması; merkezciliğe karşı sağla bir siyasal ittifaka girilemeyeceğinin kabulü; sınıf düşmanına karşı merkezciliğin desteklenmesi; merkezciliğe ve zikzaklı politikalarına karşı uzlaşmaz ve sistematik mücadele.
>
> (10. maddenin 15 Temmuz 1933'te yeni politik göreve uygun biçimde değiştirilmiş hali) Dünya işçi sınıfının devrimci güçlerinin uluslararası Komünizmin bayrağı altında yeniden kümelenmesi için mücadele. Yukarıda sıralanan ilkeleri uygulayabilecek gerçek bir Komünist Enternasyonal'in yaratılmasının gerekliliğinin kabulü.[14]

Ne var ki son noktayı burada koymak dönemin ve dolayısıyla sorunun kimi asli özelliklerini tamamen göz ardı etmek anlamına gelecektir. Bu ne-

---

12. Herhangi bir eksik ya da yanlış anlamaya yer vermemek için bu noktada Ernest Mandel'in **Alternatif Olarak Trotskiy** adlı kitabında yapmış olduğu bir uyarıya kulak vermekte fayda var: "Bu bağlamda Troçki'nin formüle ettiği 'politik devrim' sadece üst yapıya yönelik bir politik devrim değildi, aynı zamanda sosyo-ekonomik unsurları da içeriyordu. 'Politik devrim' kavramı, Ekim Devrimi tarafından yaratılan yeni sosyo-ekonomik temeli değiştirmenin ötesinde, onu, tarihi olarak kesinlikle sağlamlaştıracak ve öncelikle olumlu gelişimini sağlayacak bir 'ikinci devrim' bağlamında -ve sadece bu bağlamda- haklılığa sahipti." (Mandel, **Alternatif Olarak Troçki,** Çev: Ayşe Köleli, Yazın Yay., İstanbul 1992)

13. Aktaran Ernest Mandel, **Alternatif Olarak...**, s. 66.

14. Bkz. **Sınıf Bilinci** sayı: 7, s. 36-9.

denle filmi geldiğimiz noktadan, yani yeni bir Enternasyonal'in ilanının karar altına alındığı noktadan yaklaşık yirmi yıl kadar geriye oynatmamız ve daha önce tabloyu karmaşıklaştırmamak için bilinçli olarak eksik bıraktığımız kimi noktalardan söz etmemiz gerekiyor.

İlk olarak ele alınması gereken husus Almanya yenilgisinin bir tarihsel sınav olarak taşıdığı özgül zorluklardır. Sosyal demokrasinin ihanetinde görece daha kolay anlaşılır, adım adım ilerleyen bir süreç söz konusu olmuştu: Belediye yönetimlerine ve parlamenter kurumlara tedrici bir entegrasyon yaşanmış ve bu süreç içinde İkinci Enternasyonalin büyük partilerinde parlamenter ve sendika bürokrasisinin hakimiyeti açıkça ortaya çıkmıştı.

Ancak İkinci Enternasyonal'den farklı olarak 1920'lerin sonunda ve 1930'ların başlarında Komintern'in sahip olduğu görünüm kurumsallaşmış bir sınıf uzlaşmacılığı değildi kesinlikle. Aksine bu dönemde Komintern "üçüncü dönem"in imajını taşıyordu. Bu militan bir imajdı ve bu imaj doğal olarak Rus devriminden etkilenmiş olan genç ve mücadeleci işçilere son derece çekici geliyordu. Isaac Deutscher bu dönemi çok anlamlı bir ifade ile tanımlıyor; Üçüncü Enternasyonal'in "bürokratlaşmış kahramanlık" dönemi.

Bu nedenle Üçüncü Enternasyonal'in ihanetini belirtik hale getiren tarihsel sınavın hangi momentte yaşandığını saptarken, İkinci Enternasyonal örneğinden farklı olarak deyim yerindeyse en az iki kez daha fazla düşünmek gerekiyordu. İkinci Enternasyonal tartışmasız ve genel bir şovenizmin içine gırtlağına kadar batmıştı. Üçüncü Enternasyonalde ise Almanya'da yaşanan bürokratik maceracılık dünya devriminin en önemli ayağının çökmesine yol açmıştı.

Üçüncü Enternasyonal'in açık ihanetini saptamaya ve Dördüncü Enternasyonal'in inşası için start vermeye yönelik tartışmanın içerdiği bütün güçlüklere karşın Trotskiy ve Sol Muhalefetin önderliği yöntemsel açıdan son derece sağlam basmayı başardılar. Bu yöntemin uygulanışından gerekli dersleri çıkartmak devrimci Marksistler açısından bugün de son derece önemli. Gelecekte de öyle olacak. Çünkü Trotskiy'in yöntemi bize bir örgütün doğasını anlamak için öznel kriterlere değil büyük tarihsel olaylara bakmamız gerektiğini söylüyor herşeyden önce. Dolayısıyla bu yöntem kehanetlerden, kristal küre türü analizlerden, siyasi önyargılardan ve daha

da kötüsü şahsi çıkarlardan değil gerçeklerden yola çıkarak hareket etmemiz gerektiğinin altını çiziyor.

Hatırlamakta fayda var. 1930 yılında Trotskiy şöyle yazmıştı:

> [Bonapartizmin bizim yerli versiyonunun yarattığı] bütün bu olanak ve olasılıkların, reform yolu seçildiği takdirde başarı şansını ne ölçüde azalttığı ortadadır. Ama olasılıkların önceden kestirilmesi mümkün değildir (...) Bu temel anlamda, hala reform yolunda yürümekteyiz.[15]

1933'te sınav yaşandıktan sonra ise şunları yazdı:

> Almanya Komünist Partisi'nin çöküşü, teorik olarak, iki açık kapı bırakıyordu Stalinist bürokrasiye; ya izlenen politika ve rejim bütünüyle gözden geçirilecek ya da tersine, Komintern seksiyonlarında görülen bütün hayat belirtileri bütünüyle yokedilecekti. Almanya için yeni bir parti sloganını ileri sürdükten sonra Komintern'in geleceği sorusunu hala açık bırakırken, Sol Muhalefete kılavuzluk eden de bu teorik olasılıktı. Ama gelecek bir kaç haftanın bu soruya bir cevap getireceği belliydi ve bunun olumlu bir cevap olması umudu da çok azdı.
>
> 5 Mart'tan bu yana olup biten herşey, Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi genel kurulunun Almanya'daki durumla ilgili kararı, bütün seksiyonların utanç verici karara sessiz boyun eğişleri, Almanya Komünist Partisi'nin sürgündeki Merkez Komitesi'nin resmi çizgisi, Avusturya Komünist Partisi'nin ve Bulgaristan Komünist Partisi'nin kaderi, vb. -bütün bunlar, yalnız Alman Komünist Partisi'nın değil, aynı zamanda bütün Komintern'in kaderinin Almanya'da belirlendiğini kanıtlamaktadır.
>
> Moskova liderliği, yalnız Hitler'in zaferini garantileyen politikanın her türlü hatanın ötesinde olduğunu ilan etmekle kalmamış, ama olup bitenlerin tartışılmasını da yasaklamıştır. Ve bu rezil yasağa karşı çıkılmamış ve uyulmuştur. Hiçbir ulusal kongre yapılmamış, parti toplantılarında hiçbir tartışma çıkmamış, hiçbir uluslararası kongre toplanmamış, basında hiçbir tartışma olmamıştır! Faşizmin gümbürtülerinin ayağa kaldıramadığı ve bürokrasinin bu tür rezilce hareketlerine uysal bir tavırla boyun eğen bir örgüt, artık işinin bitmiş olduğunu ve bundan sonra hiçbirşeyin kendisini canlandıramayacağını açığa vurur. Proletaryaya ve onun geleceğine dolaysız yükümlülüğümüzü, ancak bunu açıkça ve herkesin önünde söyleyerek yerine getirebiliriz. Bundan sonraki bütün çalışmalarımızda, kalkış noktası olarak resmi Komünist Enternasyonal'in tarihsel çöküşünü almamız gerekmektedir.[16]

---

15. Lev Trotskiy, "Tasks in the USSR" (Ekim 1930), **Writings of Leon Trotsky 1930 - 1931,** Pathfinder, New York, s. 53.
16. Leon Troçki; **Faşizme Karşı Mücadele**, Çev: Orhan Koçak - Orhan Dilber, Yazın Yay., İstanbul 1993, s. 424-5.

Ek: Kronoloji*

	Ana olaylar	Trotskist hareket	Trotskiy
1929	Dünya ekonomik krizinin başlangıcı *Kasım:* Bukharin SBKP'den ihraç edildi	*Mayıs:* Şikago'da Amerikan Komünist Liga'sının kuruluşu *Temmuz:* **Muhalefet Bülteni** (Russ) yayınlanmaya başladı *Eylül:* **Le Vérité** (Fransa) yayınlanmaya başladı *Aralık:* Blumkin Moskova'da idam edildi	*Şubat:* Trotskiy SSCB'den Türkiye'deki Büyükada'ya sürgün edildi **Hayatım** *Kasım:* **Sürekli Devrim**
1930	*Ocak:* İspanya'da Primo de Rivera düştü *Eylül:* Almanya'da Naziler seçimlerden zaferle çıktı *Ekim:* Vargas Brezilya'da iktidara geldi	Liège'de İspanyol Sol Muhalefeti'nin kuruluşu *Nisan:* Paris'te toplanan Uluslararası Sol Muhalefet (USM) konferansı bir Uluslararası Sekreterya (US) seçti	Alman Nazizmi ve İspanyol devrimi üzerine makaleler
1931	SSCB'de zora dayalı kollektifleştirme *Nisan:* İspanya'da XIII. Alfonso tahtan çekildi *Kasım:* Mao Kiangsi Sovyet Cumhuriyeti'nin başkanı oldu	Fransız Komünist Partisi'nin kurucularından Alfred Rosmer USM'nin Fransız seksiyonundan ayrıldı	**Rus Devriminin Tarihi**
1932	*Ocak:* Japonya Şangay'ı işgal etti	Alman Nazizmi üzerine popüler broşürler yayınlandı	Trotskiy Sovyet vatandaşlığından çıkarıldı Trotskiy Kopenhag'ı ziyaret etti ve burada halka hitaben bir konuşma yaptı

	Ana olaylar	Trotskist hareket	Trotskiy
1933	*Ocak:* Hitler başbakan oldu *Şubat:* Reichstag yangını *Mart:* ABD'de bankalar battı ve Roosevelt'in "New Deal"i uygulamaya konuldu *Aralık:* Katalonya ve Asturyas'ta İşçilerin Birliği'nin kuruluşu	*Şubat:* USM'nin uluslararası konferansı *Mayıs:* Trotskiy Almanya'da yeni bir partinin gerekliliğini saptadı *Temmuz:* Trotskiy yeni bir enternasyonalin gerekliliğini saptadı *Ağustos:* Dörtlerin yeni bir enternasyonalin kurulmasına yönelik açıklaması	Temmuz: Trotskiy Fransa'ya geçti
1934	*Şubat:* Sosyalist milis Viyana'da ezildi *Temmuz:* SP ve KP Fransa'da Birlik Anlaşması'nı imzaladılar ABD'de Minneapolis grevleri *Eylül:* SSCB Milletler Birliği'ne katıldı *Ekim:* İspanya'da Asturyas ayaklanması Çin'de uzun yürüyüş başladı *Aralık:* Kirov Leningrad'da öldürüldü	*Şubat:* Sovyet Sol Muhalefeti'nin lideri Christian Rakovskiy sürgünde olduğu Sibirya'da teslim oldu *Haziran:* Trotskiy "Fransız dönüşü"nden yana *Ağustos:* Bolşevik-Leninistler SFIO'ya girdiler *Eylül:* Nin'in ICE'si İspanya'da entrizmi reddetti *Aralık:* ABD'de İşçi Partisi'nin kuruluşu (CLA ile AWP'nin birleşmesi)	*Temmuz:* Trotskiy Fransa'da Domène'e yerleşti *Kasım:* **Fransa Nereye?**

	Ana olaylar	Trotskist hareket	Trotskiy
1935	*Mayıs:* Fransa ve Sovyetler arasında Laval-Stalin Paktı. Etopya İtalyan orduları tarafından talan edildi *Ağustos:* Fransa'da Toulon ve Brest grevleri Komünist Enternasyonal'in 7. kongresi *Eylül:* İspanya'da POUM'un kuruluşu (Maurin'in BOC'si ile NİN'in ICE'sinin bir araya gelmesiyle)	*Haziran:* Fransız Bolşevik-Leninistleri SFIO'dan ihraç edildi *Ağustos:* "Dördüncü Enternasyonal için Açık Mektup"	*Haziran:* Trotskiy Norveç'te **Genç Lenin**
1936	*Ocak:* Halk Cephesi seçim platformu İspanya'da imzalandı *Şubat:* Halk Cephesi'nin İspanya'da zaferi *Mayıs:* Halk Cephesi'nin Fransa'da zaferi *Haziran:* Fransa'da genel grev ve işi yavaşlatma eylemleri *Temmuz:* İspanya'da darbe ve iç savaş *Ağustos:* ilk Moskova Duruşması *Eylül:* Madrid ve Barselona'da Halk Cephesi hükümetleri kuruldu *Aralık:* POUM Katalan hükümetinden çıkartıldı	*Haziran:* Fransız Bolşevik-Leninistleri SFIO'dan ihraç edildi *Ağustos:* "Dördüncü Enternasyonal için Açık Mektup"	**İhanete Uğrayan Devrim** *Ağustos:* Trotskiy Norveç'te tutuklandı *Aralık:* Meksika'ya doğru yola çıkış

	Ana olaylar	Trotskist hareket	Trotskiy
1937	*Ocak:* ikinci Moskova Duruşması *Mayıs:* Barselona ayaklanması İspanya'da Negrin hükümetinin kuruluşu *Haziran:* POUM yasadışı ilan edildi, Nin katledildi Çin ve Japonya arasında savaş başladı	Londra Bürosu'nun başlattığı rekabet	*Ocak:* Trotskiy' Meksika'ya ulaştı ve Coyoacan'a yerleşti *Eylül:* Amerikalı filozof John Dewey'nin başkanlığını yaptığı Komisyon Trotskiy'e ve Leon Sedov'a Moskova Duruşmalarında isnad edilen suçlamaların geçersiz olduğu sonucuna vardı
1938	*Subat:* Anschluss *Mart:* Üçüncü Moskova Duruşması *Haziran:* PSOP, SFIO'dan ayrıldı Cardenas Meksika'da petrolü devletleştirdi *Eylül:* Münih konferansı *Kasım:* Fransa'da protesto için yapılan genel grev girişimi başarısızlıkla sonuçlandı	*Ocak:* Trotskiy, Sneevliet ve Hollanda RSAP'sinden koptu *Temmuz:* Rudolf Klement katledildi *Eylül:* Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş kongresi	*Şubat:* GPU tarafından yaralanan Sedov Paris'te bir klinikte öldü *Mayıs:* **Geçiş Programı** *Temmuz:* **Özgür bir Devrimci Sanata Yönelik Manifesto** (Diego Rivera ve André Breton'la birlikte)

* Bu kronoloji Daniel Bensaid'in **Dördüncü Enternasyonal'in Kuruluş Yılları (1933 - 1938)** başlıklı çalışmasından alınmış ve Türkçeye Kemal Ülker tarafından çevrilmiştir. (Daniel Bensaid; **The formative years of the Fourth International (1933 - 1938)**, Notebooks for study and research, sayı 9, 1988, sayfa 4)

İşçi sınıfının dünya partisi

ŞADİ OZANSÜ

Kimilerine göre daha eskilere dayansa da burjuvazinin tarihi esas olarak günümüze kadar uzanan yaklaşık 700 yıllık bir geçmişe sahip. Kapitalizmin iktidarı yaklaşık 200 yıllık ve emperyalizm olarak dünyaya hakimiyeti de 100 yılı aşkın bir süredir devam ediyor. Modern proletarya 150 yıldır var ve safları giderek artıyor. Avrupa'da doğup, daha sonra Kuzey Amerika'ya sıçrayan işçi sınıfı, günümüzde dünyanın neredeyse her yöresine ulaşmış durumda. Kapitalizm çok yaşlı, ama artık proletarya da ondan çok genç değil. Çünkü proletaryanın önünde burjuvazininki kadar uzun bir ömür yok. Kapitalizm miyadını doldurdu: Büyük bir hızla ölüme doğru koşuyor, ama kendisiyle birlikte bütün bir dünyayı da ,"benden sonra tufan" diyerek aynı akıbete doğru sürüklüyor. Kapitalizm dünyayı yokoluşa sürüklüyor, ama eğer tarihte bilinçli iradesiyle kendisini de yok edecek olan tek sınıf olan proletarya bunu engelleyebilirse dünya daha binyıllar boyunca insanlık için bir cennet haline gelebilecek, doğal ölümüne vardığında da insanlık başka gezegenlerde varlığını sürdürebilecek. Ancak bunun için kapitalizmin dünyaya yaydığı virüsü ortadan kaldırması gerekiyor. Bu virüsün panzehiri 150 yıldır biliniyor: Dünya proletarya diktatörlüğü! Bu panzehiri yaşlı dünyanın damarlarına zerkedecek olan da işçi sınıfının dünya partisi, yani ENTERNASYONAL...

Proletaryanın mücadelesinde ana dönem

Proletaryanın 150 yıllık mücadelesinin başlangıçtaki Paris Komünü ve ya-

kın tarihindeki Küba ve Vietnam devrimlerini birer istisna olarak bir kenara bırakacak olursak ana yükseliş dönemini, başka bir ifadeyle büyük tarihsel fırsatlar dönemini 1917-1949 (Rus devrimi ile Çin devrimi) yılları arası olarak görebiliriz. Tabii bu büyük tarihsel fırsat sırasında devrim ve karşı devrim içiçe geçmiştir. Nazilerin 1933'te iktidara gelişi karşı devrimin doruğuyken bundan çok değil tam 10 yıl sonra 1943'te Stalingrad'da bozguna uğramaları da dünya devriminin yeni şafağıydı.

Proletaryanın dünyayı kapitalist barbarlıktan kurtarma şansını yakaladığı ilk tarihsel fırsatta Dünya Partisi ne yazık ki sosyal yurtsever ve sosyal emperyalistlerin çoğunluğunu ele geçirmiş oldukları II. Enternasyonal'di. 1943'te bu kez daha da büyük bir fırsat doğduğunda ise Lenin'in en büyük eseri olan III. Enternasyonal çürümeye terkedilen bürokrasisi tarafından tarihin çöp sepetine atılıyordu. Dünya proletaryası her iki durumda da gelecekte kendisine ne kadar pahalıya malolacağını henüz kestiremediği fırsatları kaçırıyordu. Tarih daha sonraki yıllarda proletarya için o yıllarda olduğu kadar cömert davranmadı.

Benzer bir dönem bir daha yaşanacak mı ?

Hiç kuşkusuz işçi sınıfı dünyayı hızla barbarlığa sürüklemekte olan kapitalizmle nihai bir hesaplaşmaya gidecektir. Bu hesaplaşma belki bir öncekinden bile daha keskin, daha sert ve acımasız olacaktır. Çıldırmış kapitalizm -ki bu durumlarda iktidarını Hitler'lere bile teslim etmekte tereddüt göstermiyor- elindeki her kozu kullanacaktır. Kapitalizmin faşizm zırhına bürünerek Sovyetler Birliği'ne saldırması dünyanın geleceğine de ışık tutuyor. Benzer bir durumla gene karşılaşacağız. Bu çürüyen kapitalizmin doğasında var. Ama bütün bir insanlığın kurtuluşunu üzerine alacak olan proletaryanın tarihin kendisine sunacağı belki de bu son fırsatı artık çok iyi kullanması zorunludur. Dünya 2. Dünya Savaşının bitiminde nükleer bir yokoluşun eşiğinden tesadüf eseri kurtulmuştur.

1917-1943 benzeri bir dönem proletarya istesin istemesin, hazırlıklı olsun olmasın yaşanacaktır. Çünkü kapitalizm mezar kazıcısının üstüne gitmek zorundadır. Proletarya, dünyayı yokoluştan kurtaracak tek sınıf olduğunu kapitalistlerin dışındaki herkese göstermek zorundadır. Bunu göstermek içinse bir örgüte, bir partiye, bir dünya partisine ihtiyacı vardır. Ta-

rihin sunacağı fırsata hazırlıklı olmanın tek koşulu ENTERNASYONAL'i inşa etmektir. Şimdi günümüz koşullarında böyle bir partiyi inşa etmenin yollarını araştırmanın zamanıdır, hatta gecikilmiştir bile.

Neden bir Dünya Partisi?

Kapitalizm sınıf mücadelesini dünya çapında örgütlüyor ve yönetiyor. Kapitalizmin ekonomik, politik ve askeri gücüne karşı uluslararası proletaryanın tek silahı dünya partisidir. Nasıl ki, uluslararası patronlar rejimine karşı işçi sınıfı tek bir uluslararası işçi sendikasında yer almak zorundaysa -bir çokuluslu şirketin bir ülkedeki işyerindeki grevinin başarıyla sonuçlanabilmesi için o şirketin başka ülkelerdeki işyerlerindeki işçilerinin de dayanışma grevine gitmesi gerekiyor- politik olarak her bir ülkedeki siyasi partilerinin de tek parti çatısı altında toplanmaları bir zorunluluktur. Bir ülkedeki sınıf mücadelesini birleştirebilmek için nasıl bütün illerin parti temsilcileri bir merkezde toplanıp biraraya geliyorlarsa, dünyanın her ülkesinin işçi partileri de aynı şekilde bir uluslararası örgüt çatısı altında toplanıp proletaryanın mücadelesini merkezileştirmelidirler. Böyle bir örgüt demokratik merkeziyetçilik esaslarına göre davranmak zorundadır.

III. Enternasyonal'in 1943 yılında fiilen lağvedilmesi sadece Sovyetler Birliği'nin çıkarlarına indirilmiş bir darbe olmakla kalmamış, aynı zamanda Marksizme ideolojik ve örgütsel planda da indirilmiş bir darbe olmuştur. Bu "Tek Ülkede Sosyalizm" anlayışının bir sonucu olup, işçi sınıfı saflarında milliyetçiliğin yeniden hortlatılması anlamına gelmiştir.

Öte yandan, günümüzde Stalin dönemi Komintern örneğinden kaygıya kapılarak hiçbir işçi partisinin birbirinin işlerine karışmaması anlayışı da Marksizmle uzak yakın bir ilişkisi bulunmayan ulusalcı bir sosyalizm kavranışının ürünüdür. Kuşkusuz sosyalist devrim ulusal arenada başlar ve oradan uluslararası arenaya sıçrayarak yayılır, ama kendisi zaten uluslararası bir sistem haline gelmiş olan kapitalizmden kat be kat üstün bir sistem olması gereken sosyalizmin ulusallık sınırına toslayıp kalması mümkün değildir. Komintern'in kapatılmasından sonra dünyanın tüm komünist partileri SBKP'nin kendilerine tanıdığı alanlar ve sınırlar dahilinde hareket etmek zorunda bırakılmışlardır ki, bunun Leninist demokratik merkeziyetçilik anlayışıyla hiçbir alâkası yoktur.

Günümüzde bir dünya partisini inşa etmenin yolları

Bugüne kadar kurulmuş olan Enternasyonallerin tarihi bu yazının konusunu oluşturmuyor. Ben, burada sadece proletaryanın dünya partisinin inşası sürecinin neden kesintiye uğratılmaması gerektiği ve günümüzde Enternasyonal inşasının hangi yollardan geçebileceği konusunda bir tartışma açmak niyetindeyim.

Yukarıda da belirttiğim gibi dünya proletaryasının eline kapitalizmi yok ederek insanlığı kurtarma fırsatı pek çok kez gelmiyor. Nitekim Marks ve Engels için hem dünya proletarya diktatörlüğü yakın vadede gündemdeydi, hem de bu diktatörlükten komünist topluma geçiş de oldukça kısa bir sürede gerçekleşecekti. Lenin için ise, gene fazla değil, bir iki onyıl içinde dünya çapında proletarya diktatörlüğü kurulacaktı. Marks ve Engels'in öngörüsünü bizzat Engels'in kurduğu, Lenin'inkini de gene kendisinin kuruluşuna önderlik ettiği Enternasyonaller yıktılar. Bu açıdan bakıldığında Trotskiy'in IV. Enternasyonal'i kurması bir zorunluluktu. IV. Enternasyonal sadece bir tarihsel sürekliliği korumak için kurulmadı, aynı zamanda proletaryanın eline geçireceği büyük tarihsel fırsatı kaçırmamanın partisiydi de o. Gerçekten, kendisinin de belirttiği gibi Trotskiy'in en büyük eseri Lenin'le birlikte gerçekleşmesine katkıda bulunduğu Rus devrimi değildi. Çünkü proletarya 2. emperyalist paylaşım savaşıyla birlikte kapitalizme ilkinde olduğundan çok daha büyük ve öldürücü darbeyi vurabilme şansını yakalayacaktı. Burada şu noktanın altını çizmekte özellikle yarar var: Evet IV. Enternasyonal'in inşasına 1933'te başlandı, ama o esas olarak 1943 ve sonrası için gerekliydi! Zaten 1938 **Geçiş Programı** da savaş sonrasının yaratacağı büyük tarihsel fırsat dikkate alınarak kaleme alınmıştı. Bu program bazı devrimci Marksist çevrelerin sandığı gibi tamamlanmış bir program değildi, sadece mevcut duruma acil olarak müdahale edebilecek olan bir eylem programıydı. Trotskiy'e göre **Geçiş Programı** daha uzun bir çalışmanın ürünü olarak hazırlanması gereken geniş kapsamlı bir programa yöntemsel katkıda bulunacak bir kılavuzdu. Bilindiği gibi ne Trotskiy ne de IV. Enternasyonal'ın kuruluşunda büyük pay sahibi olan ve aralarında Rudolf Klement, Lev Sedov, Erwin Wolf 'un da bulunduğu geleceğin IV. Enternasyonal'inin önderleri 1943'ü göremediler. Trotskiy gibi onlar da Stalin'in emriyle Sovyet gizli istihbarat servi-

si GPU tarafından katledildiler. Büyük tarihsel an gelip çattığında IV. Enternasyonal'in yönetiminde geçmişle köprü kurabilecek Amerikan Komünist Partisi'nin kurucularından J.P. Cannon dışında kimse kalmamıştı. Bu durumda en parlak yöneticileri ve militanları bir yandan GPU bir yandan GESTAPO tarafından ortadan kaldırılmış olan genç Enternasyonal olayların gelişimine damgasını vurabilme imkanını elde edemedi. Ama gene de günümüze kadar bir tarihsel sürekliliği mütevazı ölçekte sürdürebilmenin yollarını buldu.

Ekim Devriminin mirasını sırtında taşıyarak gelen tarihsel önderini kaybetmiş olan IV. Enternasyonal günümüze kadar burada saymaya imkanımız olmayan çeşitli parçalanmalar ve bölünmeler yaşadı. Bugün onun yeniden canlandırılması uluslararası işçi sınıfı hareketinin geleceği açısından vazgeçilmez bir önem arzediyor.

Neden IV. Enternasyonal?

Bugün IV. Enternasyonal geleneğini sürdürmeye çalışan bütün devrimci Marksist gruplar -sekter fetişistleri bir kenara koyuyorum- sürekli devrim teorisi ve Leninist örgüt anlayışıyla donanmış durumdalar. Üstelik nicel olarak IV. Enternasyonal'in kuruluş dönemiyle kıyaslanamayacak genişlikte sınıf ilişkilerine ve militanlara sahipler. Ekim Devriminin, III.Enternasyonal'in ilk dört kongresinin kazanımlarına sahip çıkıyorlar, mevcut durumda dogmatik olmadan, ama idelojiden de hiçbir ödün vermeksizin dünyayı yeniden yorumlamayı ve dolayısıyla değiştirmeyi hedeflemeyi sürdürüyorlar. Bağımsız devrimci Marksistler dışında gene örgütlü olarak sadece onlar yürüyüşlerini sürdürüyorlar. Dolayısıyla IV. Enternasyonal'in yeniden canlandırılması ilk elde onlara dayanmak zorunda. Devrimci Marksistler putperest değildir. Enternasyonal'in kendisinin proletaryanın kurtuluş mücadelesinde bir amaç olmayıp, bir araç olduğunu herkesten iyi bilirler. Aşıldığında yerine bir yenisinin inşa edilmesi gerektiği konusunda en ufak bir tereddütleri olmayacaktır. Ama günümüz dünyasına baktığımızda devrimci Marksizm dışı akımların programatik olarak IV. Enternasyonal'in hâlâ çok gerisinde oldukları görülüyor. Üstelik 60'lı 70'li yılların devrimci yükselişinde konjonktürel olarak sivrilen kimi akımların günümüzde hızlı bir yokoluş sürecine girmiş olmaları da dikkate alındı-

ğında dünya partisinin inşasına ciddi bir katkı sunacak örgütlülüklerin ağırlıklı olarak IV. Enternasyonal geleneğinden çıkacağı da aşikardır.

İnşanın birinci yolu

Gene belirtiyorum: Sektarizm batağına saplanmamış devrimci Marksist örgütlerin günümüz dünyasında sınıf mücadelesine aktif olarak müdahalede bulunan hatırı sayılır militanı bulunuyor. Bu bir dünya partisinin yeniden canlandırılması ve inşası için eşsiz bir nimettir. Kuşkusuz şu an için dünyada IV. Enternasyonal'in kuruluşunda olduğu gibi tarihsel prestijine ve otoritesine yaslanılabilecek bir önder yoktur. Bu bir dezavantajdır ama eşitlerarası bir ilişkinin kurulmasına da imkan sağlayabilir. Görüldüğü kadarıyla bir süredir geçmişlerinde birbirlerine oldukça uzak duran dünyanın çeşitli devrimci Marksist örgütleri hızlı bir yakınlaşma sürecine girmiş bulunuyorlar. Karşılıklı fikir alışverişleri sürüyor. Bunların fikir cimnastiği düzeyinden eyleme (örgütlenmeye) çekilmesi acil bir gerekliliktir. Gene de öyle anlaşılıyor ki, 2000'li yılların başları geçmiş yüzyılın başındaki hareketliliği ve canlılığı yeniden yakalamak için kolların sıvandığı yıllar olacak.

İnşanın diğer yolu

Tabii herkesin tahmin ettiği bir kestirme yol her zaman gündemde: Devrimci Marksist bir partinin dünyanın herhangibir köşesinde siyasi iktidarı muzaffer bir proleter devrimiyle ele geçirmesi. Böyle bir olasılık gerçekleştiğinde ortaya çıkacak olan işçi devleti Sovyet devletinin ilk yıllarında olduğu gibi bütün dünya devrimci hareketi için bir cazibe merkezi oluşturacağından uluslararası partinin inşasına da büyük bir ivme kazandıracaktır. Kuşkusuz devrimin gerçekleştiği ülkenin kapitalizm açısından öneminin büyüklüğüyle orantılı olarak dünya proletaryası açısından da çekiciliği artacaktır. Eğer devrimin gerçekleştiği anda bir Enternasyonal varsa ve bu ülkenin partisi ona bağlı olarak faaliyet yürütüyorsa sakıncalı bir durum yok demektir. Yok eğer tersi söz konusu olursa dikkatli davranmak gerekir. Devrimin gerçekleştiği ülkenin partisi o an için en ileri parti olmayabilir ve ele geçirdiği devlet imkanlarıyla daha yetkin ülke önderlikleri

karşısında bile avantajlı bir konum elde edebilir. Devrimci Marksizm böyle bir ayrıcalıklılığa kesinlikle izin vermemelidir. O yüzden Enternasyonal'in inşasının devrimden önce yürüyor olmasının önemi büyüktür. Ama şüphesiz hayatın önümüze ne sunacağını önceden kestirebilmek mümkün değildir.

Sonsöz

IV. Enternasyonal'in öncüllerinden hareketle kitlesel bir dünya işçi partisinin inşası proletaryanın hayati sorunudur. Kuşkusuz çeşitli ülkelerde az çok kitleselleşmiş devrimci Marksist partilerin bulunmadığı bir durumda böyle bir partinin inşasına başlamak çok zor olurdu. Ancak günümüzde devrimci Marksizm böyle bir merhaleyi çoktan aşmış durumdadır. Bir başka ifadeyle sadece Lenin ve Trotskiy gibi devrimci önderlere yaslanmak zorunda değildir. Öte yandan şu çok iyi bilinmelidir ki, dünya partisinin inşası da eşitsiz bir gelişme izleyecektir. Bazı ülkelerin partileri daha gelişkin, bazılarınınki daha zayıf ve belki bazılarınınki de başlangıçta hiç olmayacaktır. Ama proletaryanın bütün ülkelerin devrimci Marksist partilerinin eşanlı gelişmesini beklemek gibi bir lüksü veya zamanı olmayacaktır. En başta belirttiğim gibi tarih, burjuvazinin defterini çoktan dürmüştür, ama tehlike çanları artık proletarya için de çalmaktadır.

Geleceğin enternasyonalizminin kozası: IV. Enternasyonal'in 60. yıldönümü*

SUNGUR SAVRAN

Arkadaşlar ben konuya bir önceki konuşmacı arkadaşımızın ulaştığı sonucu başlangıç noktası yaparak girmek istiyorum. Arkadaşımız Marx ve Engels'e ve diğer klasik Marksistlere referansla şu yalın gerçeğin altını çizdi. Sosyalizmin inşasının ancak dünya çapında tamamlanabileceği iddiasının, yani insanlığın kurtuluşunun ancak ve ancak bir dünya sosyalist devriminin ürünü olabileceği iddiasının temeli tamamen maddeci bir iddiaya dayanır. Kapitalizm dünyayı bütünleştirmiştir. Bunu 19. yüzyıl ortasından itibaren artan ölçekte yapmıştır. 20. yüzyılda emperyalizm çağında, bu alanda büyük bir sıçrama yapmıştır. 20. yüzyılın sonuna geldiğimizde artık tartışılmaz bir şekilde insanlığın üretici güçleri dünya çapında gelişmektedir. Öyleyse kapitalizmden daha yüksek, daha üstün bir toplum olması gereken sosyalizmin ya da bu bağlamda aynı anlama gelmek üzere komünizmin, yani sınıfsız toplumun ancak ve ancak dünya çapında kurulabileceği, buradan maddeci bir önerme olarak türetilebilir. Bir kez bu maddeci önermeyi kavrarsanız buradan politik olarak bir enternasyonalin, bir dünya partisinin gerekliliği diyalektik bir şekilde, zorunlu bir biçimde türer, ortaya çıkar.

* Bu yazı, 19 Aralık 1998 tarihinde ÖDP Adana İl Örgütünde ve 27 Aralık 1998'de ÖDP İstanbul Kadıköy İlçe Örgütünde, **Patronsuz Generalsiz Bürokratsız Sosyalizm** tarafından, IV. Enternasyonal'in 60. yılını kutlamak üzere düzenlenmiş olan iki toplantıda yapılmış konuşmaların yayına hazırlanmış bir bileşimidir.

Bakın arkadaşlar, enternasyonalizm elbette duygusal bir şeydir. İnsanlığın, daha önceki etnik bölünmelere, kavimlere ve bölünmelere dayalı biçimde kapitalizm tarafından uluslara bölündüğünü biliyoruz. Burjuvazinin hegemonyası altındaki emekçi kitleler esas olarak milliyetçidir. Kendi müziklerini dinlerler. Başka müzik duyunca yadırgarlar. Kendi şiirlerini dinlerler, başka şiir duyunca yadırgarlar. Ama komünist işçiler, bütün komünistler duygusal anlamda başka kültürlerin ve ulusların bütün ürünlerine saygıyla ve sevgiyle yaklaşırlar. Biz sazı sevdiğimiz kadar, Türk halkına düşman gösterilen Yunan halkının müzik aleti buzukiyi de severiz. "Buzuki" adı Türkçe'de "bozuk saz"dan geldiği için değil, o da güzel olduğu için. And dağlarının flütünü de severiz. Biz komünistler Nazım'ı sevdiğimiz kadar Mayakovskiy'i de, Garcia Lorca'yı da severiz. Biz kendi yemeklerimizi sevdiğimiz kadar, onların bütün tarihsel kültürünü taşıyan yemeklerini de severiz. Ama burada durmayız. Enternasyonalizm sadece bu değildir. Bu gerekli bir bölümüdür ama bundan ibaret değildir.

Enternasyonalizm yalnızca uluslararası dayanışma da değildir. Bir devrim halinde devrim içine girmiş halkla dayanışma değildir sadece. Karşı devrim halinde, karşı devrimin ezdiği halkla dayanışma değildir sadece. Bunların hepsidir elbette ama daha ötesidir.

Enternasyonalizm, materyalist bir temelden hareket ettiğimiz için vardığımız noktada görebileceğimiz gibi mutlaka ve mutlaka işçi sınıfının öncüsünün uluslararası planda bir dünya partisi olarak örgütlenmesidir. Yani enternasyonalizm Marksist anlamda eğer proleter enternasyonalizminden bahsediyorsak sadece duygusal dayanışma değildir, sadece politik dayanışma değildir, aynı zamanda ve en önemlisi bir enternasyonal örgütlenmedir. IV. Enternasyonal bu geleneğin sürekliliğini sağladığı için, 60 yıl boyunca bu bayrağı yüksek tuttuğu için ve 55 yıldır başka hiçbir gelenek bu sürekliliği savunmadığı için 20. yüzyıl tarihinde insanlığın, proletaryanın büyük bir kazanımıdır. Çeşitli ülkelerde çeşitli devrimci gruplar enternasyonalizmi yer yer belirli bir teorik ve politik düzeyde savunuyor olabilirler. Ama uluslararası planda ve örgütsel bir süreklilik içinde III. Enternasyonal'in 1943'te kapatılmasından sonra, yani tam 55 yıldır sadece ve sadece IV. Enternasyonal geleneği dünya partisini savunmuştur. Bu ise Marksizmin en temel, en belirleyici, en ayrılmaz özelliklerinden bir tanesinin dünya çapında sadece ve sadece bir gelenek tarafından sürdürül-

müş ve savunulmuş olması anlamına geliyor. Çünkü demin teorik temelini anlattığımız, materyalist tahlilini anlattığımız enternasyonalizm, Marksizmin bütün devrimci önderleri tarafından en başından pratik olarak da uygulanmıştır.

Hepiniz biliyorsunuz, Marx'ın ilk politik faaliyeti 1848 yılında **Komünist Manifesto**'yu adına bir program olarak kaleme aldığı bir örgütün, Komünistler Ligası'nın içinde başlamıştır. Marx'ın en önemli, en kalıcı politik faaliyeti ise bir enternasyonal örgütte olmuştur: günümüzde I. Enternasyonal diye bildiğimiz Uluslararası İşçi Birliği'nde. Uluslararası İşçi Birliği Marx'ın önderliğinde 1864 yılında kuruldu ve 1876 yılına kadar yaşadı. I. Enternasyonal'in ilginç bir özelliği vardır diğer enternasyonallerden ayrılan: I. Enternasyonal çok farklı siyasi eğilimlerden akımları ve insanları bir araya getirmiş uluslararası bir harekettir. İçinde bir bakıma sosyalizmle ilişkisi çok uzak olan sendikalistlerden anarşistlere, anarko sendikalistlerden Fransız devriminin Jakoben geleneğinden gelen ama Marksizmle ilişkisi olmayan devrimcilere kadar üyeler vardır. Ve tabii Marksistler...

Bu anlamda bugün sözünü ettiğimiz, zaman zaman üzerinde tartıştığımız, esas görevini işçi sınıfını ve emekçileri burjuvazinin hegemonyasından kurtarmak olarak gördüğümüz bir kitlesel işçi partisi (veya zaman zaman söylendiği gibi bir işçi kitle partisi) modelinin uluslararası alandaki ilk deneyi gibi kabul edilebilir I. Enternasyonal. I. Enternasyonal'in kuruluşunda, tüzük hükümlerinde çok açıkça işçi sınıfının kurtuluşunun ancak ve ancak uluslararası planda gerçekleşebileceği, aynen **Komünist Manifesto**'da ve Engels'in **Komünist Manifesto**'ya bir hazırlık olarak yazdığı **Komünizmin İlkeleri**'nde olduğu gibi açıkça yazılmıştır. Yani Marx'ın içinde yer aldığı iki örgütün her ikisi de programında bir dünya devrimini öngörmektedir ve sosyalizmin ancak o planda kurulabileceğini söylemektedir. Tabii o dönemde kapitalizm, yani sosyalizmin ön koşullarını hazırlayan toplum ancak Avrupa'da geliştiği için "bütün gelişmiş ülkelerde" demektedirler metinlerinde Marx ve Engels. I. Enternasyonal'in esas sorunu anarşistlerin bir akımının, Bakuninci akımın I. Enternasyonal'i ele geçirmek için derinden derine ve gizli olarak yaptığı çalışmanın I. Enternasyonal'i tahrip etmesi olmuştur.

I. Enternasyonal'de Marx "Genel Konsey" adını taşıyan yönetim kuru-

lunun üyesidir ve bütün önemli metinlerde Marx'ın etkisi olmuştur, hatta birçoğunu o yazmıştır. I. Enternasyonal'in gelişmesinde çok önemli bir rolü vardır. Ama I. Enternasyonal bir dizi farklı eğilimi içerdiği için iç mücadeleler dolayısıyla, esas olarak da anarşistlerin örgütü ele geçirmek için yaptıkları faaliyetlerin yıkıcı etkileri sonucunda 1876'da dağıtılmıştır.

Marx 1883'te öldü, ama yoldaşı Engels 1895'e kadar yaşadı. Marx öldükten sonra Marksistler durmadılar. Bir süre belirli ülkelerdeki belirli zorluklar dolayısıyla uluslararası örgütlenme alanında bir kesinti oldu. Ama sadece 13 yıl sonra 1889'da, artık bir usta olarak yoldaşlarına daha çok teorik ve programatik tavsiyelerde bulunan ama kendisi pratik politikanın içine çok fazla girmeyen Engels'in de yol göstermesiyle II. Enternasyonal kuruldu. Bu enternasyonal birincisinden iki açıdan farklıydı. Bir yandan, çok güçlü, kitlesel ulusal partilere yaslanıyordu. İşçi sınıfı hareketinin bir yükseliş döneminin ürünüydü. Öte yandan, bu sefer anarşistlerin olmadığı Marksist bir enternasyonal söz konusuydu. Avrupa'nın işçi partileri Marksistleşmişlerdi çünkü. Avrupa işçi hareketinin marksizmi benimsediği dönemin ürünüydü. 1889'da kurulan bu enternasyonal 20. yüzyılın başına kadar son derece hızlı bir büyüme geçirdi, işçi hareketi içinde giderek kök saldı, çok güçlü partileri oldu. Yüzbinlerce üyesi olan partiler, milyonlarca üyesi olan sendikalarla ilişki içindeydi ve milyonlarca oy alıyordu bazı partiler. Fakat sürecin gelişmesi içinde Enternasyonal kendi içinde giderek revizyonist ve reformist bir kanat üretti. Bernstein'ın adıyla bilinen bir kanat giderek Marksizmden kopma yönünde bir eğilim gösterdi. Bunun esas nedeni işçi aristokrasisinin, parlamenter temsilcilerin, belediyelerde göreve seçilenlerin ve sendika bürokrasinin kapitalist toplumla bütünleşmesiydi. Dolayısıyla Enternasyonal içinde devrimci olmayan bir kanat gelişmeye başladı. Yani Marksizmden kopan bir kanat, devrimden kopan bir kanat. İşte mücadele içinde ortaya II. Enternasyonal'in, bir yanda başta Lenin olmak üzere Bolşevikler tarafından, bir yanda da Almanya'da Rosa Luxemburg tarafından temsil edilen devrimci kanadı çıktı. Bu çelişki yükselirken I. Dünya Savaşı patlak verdi. II. Enternasyonal'in iflas noktası burasıdır. Çünkü savaş patlak verdiği zaman 1914'te Enternasyonalin büyük bölümü, partilerin büyük çoğunluğu kendi emperyalistlerinin arkasında yer almıştır. Savaş bütçelerine evet demişlerdir ve savaşa karşı mücadele etmemişlerdir. Yani enternasyonalist bir

tavır almak yerine, her ülkenin işçilerinin ve köylülerinin diğer ülkelerin işçilerini ve köylülerini doğramasına izin vermek bir yana, buna onay vermişlerdir. Rosa Luxemburg'un dediği gibi o zaman şöyle yapmak gerekiyordu: **Komünist Manifesto**'nun son cümlesini, "Bütün ülkelerin işçileri birleşin!" cümlesini, "Bütün ülkelerin işçileri barış zamanında birleşin, savaş zamanında birbirinizin boğazına sarılın!" şeklinde değiştirmek gerekiyordu.

Savaş geldiği zaman enternasyonalizm birden bire bitecekse ve işçiler birbirini boğazlayacaksa ve bu da sosyal demokrat partiler tarafından resmen desteklenecekse, o zaman Marksist enternasyonalizm ortadan kalkmış demektir. Dolayısıyla II. Enternasyonal 25 yılın sonunda işlevini ve amacını yitirmiş oldu. Sonra tabii yozlaşmış bir kurum olarak kapitalizmin mekanizmasının bir parçası haline geldi. Reformist işçi partilerinin odak noktası oldu ve bugün hâlâ Sosyalist Enternasyonal adıyla yaşıyor. Bildiğiniz gibi esas olarak Avrupa'da örgütlüdür ama üçüncü dünyadan birçok partiyle üyelik ilişkisi kurmuştur. Türkiye'den de CHP bunun üyesidir. Bu aslında Avrupa emperyalizminin soldan işçi aristokrasisi, işçi bürokrasisi aracılığıyla temsilcisi haline gelmiş bir kurum olmuştur.

II. Enternasyonal çöktüğü zaman enternasyonalistler bir avuç kaldı. Bolşevik Partisi, onların Rusya'daki rakibi Menşevik Partisinin sadece küçük bir kanadı, Sırp ve Bulgar sosyalistleri ve İtalyan sosyalistlerinin bir bölümü. Bunların dışında sadece bir takım bireyler... O bireyler arasında tabii Rusya'da devrimci mücadelede önemli bir isim olan Trotskiy de vardı. O anda Bolşevik Partisi'nde değildi henüz. 1914'ten itibaren bu enternasyonalistler çeşitli konferanslar yaparak geleceği yeniden nasıl inşa edebiliriz çabasına girdiler. Trotskiy'in yazdığı gibi 1916 yılında Zimmerwald Konferansı yapıldığı zaman o eski dönemin devasa örgütünden sadece bir tren vagonuna sığacak kadar insan kalmıştı. Önderlerden söz ediyoruz tabii ki. Tabandan insanların bir bölümü gelmiyordu konferansa. Ama 1917 Ekim devrimi patlak verip zafere ulaştıktan sonra Bolşevikler ve devrimden önce Bolşeviklere katılmış olan Trotskiy o devrimin kanı, ateşi ve sarsıntısı içinde devrimden sadece iki yıl sonra 1919 yılında III. Enternasyonal'i ya da Komünist Enternasyonal'i kurdular. Bir devrim ki bütün emperyalist ülkelerin yardımıyla saldıran Beyaz ordulara karşı ayakta durabilmek için ülkenin bütün olanaklarını seferber etmiş; belirli bölgeler-

de gıda kıtlığı dolayısıyla ağaç kabukları yeniyor; orada bu parti kendi işini gücünü bırakıp bir enternasyonal inşa etmiş. Devrimci Marksistlerin enternasyonalizm ve dünya partisi konusundaki yaklaşımını bu pratik noktadan çıkarabiliriz. Lenin önderliğinin, Bolşevik önderliğinin enternasyonal örgütlenmeye verdiği önemi buradan anlayabiliriz. Ve onların çalışmalarıdır ki Ekim devriminin yarattığı rüzgarla bir yeni kitle enternasyonalinin, III. Enternasyonalin 1919 yılında kurulmasını mümkün kılmıştır.

Tarih bize sık sık devrimcilerin gerileme dönemlerinde yalnız kaldığını ama dalga döndüğü zaman devrimci Marksistlerin sağlam bir temelde yürüdükleri ölçüde yeni devrimci dalganın önderliğine aday olduklarını gösteriyor. Zimmerwald ve Kienthal Konferanslarında temeli atılmış olan III. Enternasyonal ya da öteki adıyla, o dönemde daha sık kullanılan adıyla Komünist Enternasyonal (Komintern) diğer iki enternasyonalden de farklı bir özellik taşıyordu. İşçi sınıfı hareketinin bir bölünmesinin ürünüydü. İşçi hareketi reformist ve devrimci iki kanada bölünmüştü. Reformist kanat aynı zamanda enternasyonalist olmadığını kanıtlamıştı ve bundan sonra reformist kanadı bütün 20. yüzyıl boyunca sosyal demokrasi temsil edecekti. Bugün adını zaman zaman duyduğumuz, Türkiye'den de sözde sosyal demokrat CHP'nin üyesi olduğu Sosyalist Enternasyonal, II. Enternasyonalin bir burjuva işçi örgütü gibi tarihsel olarak örgütlenmesinin bugünkü kalıntısı olarak varlığını sürdürmektedir, ama esas olarak Avrupa emperyalizminin bir aracı gibi işçi sınıfı saflarından davranmaktadır ve giderek de işçi sınıfıyla ilişkilerini yitirmektedir, daha fazla burjuva bir hareket haline gelmektedir. Buna karşılık işçi hareketinin devrimci kanadı Ekim devriminden sonra devrimci komünist ilkeler temelinde kendini yeniden örgütlemiştir. Daha önce Sosyal Demokrat olarak anılan işçi hareketinin bir bölümü çeşitli ulusal partilerin kongrelerinde yaşanan kopuşlar sonucunda Komünist Enternasyonal'e katılmıştır. Böylece III. Enternasyonal tarihin gördüğü en arı anlamda devrimci partilerin enternasyonali olarak ortaya çıkmıştır. Elbette doğum sancılarıyla, elbette sorunlarla ama yönelişi bakımından en devrimci örgüt olarak doğmuştur ve tarihin en büyük proleter devriminin mirasını taşımak üzere yürüyüşüne başlamıştır.

III. Enternasyonal'in evrimi ve bürokratik olarak yozlaşması doğrudan doğruya Sovyet deneyiminin tarihsel gelişimine bağlı biçimde ortaya çıkmıştır. Sovyet devrimi 1920'li yılların ortasından itibaren hızlanan bir sü-

reç içinde kendine özgü çıkarlara sahip bir sosyal katman olan bürokrasinin hakimiyeti altına girdikçe Sovyetler Birliği Komünist Partisi yani Ekim devriminin partisi de bürokrasinin bir partisi olmuştur.

Bu hiç sarsıntısız olmamıştır arkadaşlar. 1930'lu yıllarda Ekim devriminin sağ olan bütün önderleri öldürülmüştür. Ancak böyle mümkün olmuştur Lenin'in partisinin bürokrasi tarafından ele geçirilmesi. 1930'lu yıllarda seçilmiş Merkez Komitesi'nin üçte biri "temizlenerek" olmuştur. 1930'lu yıllarda bir milyon komünist öldürülerek olmuştur. Ekim devriminin partisini bürokrasi böyle devralmıştır.

Bir bürokratik politik karşı devrimle yani. Ama bürokrasi bir kez Sovyetler Birliği Komünist Partisi'ni adım adım eline geçirmeye başlayınca aynı zamanda III. Enternasyonal'i ve ona bağlı partileri de kendi uluslararası politikasının bir aracı haline getirmiştir. Buna karşı, hepimiz biliyoruz, Trotskiy ve Sol Muhalefet başından itibaren mücadele etmişlerdir. 1923 yılında bürokratikleşmenin ilk ciddi belirtileri görüldüğü andan itibaren mücadele etmişlerdir. Ama bu mücadele zaferle sonuçlanamadığı içindir ki Sovyet devrimi yozlaşmıştır ve aynen uluslararası alanda devrimciliğin terkedilişi gibi enternasyonal de bir devrimci örgüt olmaktan çıkarak Sovyet bürokrasisinin uluslararası diplomatik aracı haline gelmiştir. Bunun son aşaması da 1928 Kongresinde "tek ülkede sosyalizm" programının daha önce Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nde benimsendikten sonra enternasyonale bir program olarak dayatılmasıdır. Eğer tek ülkede sosyalizm kurulabiliyorsa, eğer artık sosyalizmin inşasının zaferi, nihai zaferi, dünya çapında ele alınması gereken bir sorun değilse, herkes kendi sosyalizmini kendi küçük köşesinde inşa edebilecekse, yani dünya devrimine ihtiyaç yoksa, o zaman enternasyonale ne ihtiyaç var? Trotskiy bunu erkenden sormuştur. Enternasyonal gereksiz hale geldi demiştir. Bu haliyle yani milli komünizm ya da tek ülkede sosyalizm programıyla eğer Sovyet işçi sınıfı kendi ülkesinde, o geri ülkede, o köylü ülkesinde sosyalizmi, sınıfsız toplumu nihai zaferine kadar taşıyabilecekse, o koskaca Alman proletaryası niye sağlayamasın o gelişkin güçleriyle? Alman Komünist Partisi'nin ne ihtiyacı var o zaman enternasyonale? Fransızlar, Amerikalılar niye sağlayamasın? Enternasyonale ne ihtiyaç var? Trotskiy III. Enternasyonal ortadan kalkacaktır demiştir. Milliyetçilikle enternasyonalizmin çelişkisi çok açıktır ve bir enternasyonal örgüte de ihtiyaç duymaz

milliyetçi komünizm.

Dolayısıyla dünya devrimi perspektifini kaybettiği andan itibaren III. Enternasyonal adım adım dünya devrimi örgütü olmaktan uzaklaşmak zorundaydı. Bundan dolayıdır ki, III. Enternasyonal 1926 İngiliz genel grevinde, 1925-1927 İkinci Çin devriminde ve onu izleyen bütün devrimci yükselişlerde Sovyet bürokrasisinin çıkarını o ülkelerin işçi sınıfının ve dolayısıyla devrimci mücadelesinin önüne koymuş ve dolayısıyla dünya devriminin önünde açık bir engel olmuştur. Sadece dünya devrimine destek vermemekle kalmamış, en çarpıcı örneği İspanya'da görüldüğü gibi, daha sonra savaş sonu Fransa'sında ve İtalya'sında görüldüğü gibi, ona rağmen zafere ulaşan Yugoslavya, Arnavutluk devrimlerinde görüldüğü gibi Sovyet bürokrasisi (ve dağıtılmasının öncesinde III. Enternasyonal) dünya devriminin önünde engel olmaya çalışmıştır. Ve sonunda, 1943 yılında Kongre bile toplamadan Stalin önderliği III. Enternasyonal'i dağıtmıştır. Gerekçe de Marksizm açısından mükemmeldir! Denmektedir ki, "artık komünist partilerin politik mücadelesinin gelişmesi açısından III. Enternasyonal bir engel haline gelmiştir." Yani Marksizmin dünya devrimi perspektifiyle, bir dünya öncüsü örgütlemek çabasının sonunda tersine dönmesi ve enternasyonalizmin komünist partilerin engeli haline gelmesi. Unutmayın, Lenin öldüğü zaman mezarı başında konuşan Stalin "Lenin yoldaş senin kurduğun enternasyonali ebediyete kadar yaşatacağız" demişti. Burada çok komik bir şey var tabii ki, ironik bir şey var. Devletin sönümlendiği bir dünyada gelecekte hiç bir enternasyonal de olamayacağına göre, yani bir devrim örgütüne ihtiyaç kalmayacağına göre ebediyete kadar yaşatmak mümkün değildir elbette. Asıl amaç enternasyonali sınıfsız topluma kadar yaşatmaktır. İşte bu amacı Sovyet bürokrasisi terketmiştir ve bayrağı IV. Enternasyonal devralmıştır.

IV. Enternasyonal daha 1920'li yılların içinde başlayan muhalefetin, Alman Komünist Partisi Stalinist önderliğin etkisi altında faşizme bir kurşun bile atmadan teslim olduktan sonra III. Enternasyonal'in gerçek bir devrim hareketi olarak anlamını yitirdiğinin saptanmasıyla kurulmasına karar verilen yeni enternasyonaldir. 1933 Ocak ayında Hitler iktidarı ele geçirdiği zaman Alman Komünist Partisi korkunç bir politika izliyordu ve bir bakıma Alman Komünist Partisi, yani Stalinistleşmiş parti ile diğer yanda Sosyal Demokrat parti -iki işçi partisi- iktidarı Hitler'e hediye et-

miştir. Hatta komünistlerin, yani resmi komünistlerin önderleri bu tarihten önce şunu söyleyebiliyorlardı; "önce Nazizm, sonra biz." Tabii tarih bunun bir hayal olduğunu ortaya koymuştur ama burada çok önemli bir başka nokta vardır. Bundan sadece 6 ay sonra Enternasyonal'in yürütme organı toplanmış ve Alman Komünist Partisi'nin politikasının hem Nazilerin iktidara gelmesinden önce, hem de iktidara geldiği sırada doğru bir politika olduğunu "saptamıştır"! Elbette burada saptamıştır kelimesini tırnak içine almak gerekiyor. Nazizm gibi tarihte işçi sınıfına en düşman hareketin iktidara gelmesine yol açan politikanın doğruluğunu onaylayan bir örgütün artık dünya devriminin örgütü olamayacağı kanıtlanmış olmaktadır. Dolayısıyla Trotskiy ve arkadaşları IV. Enternasyonal'in kurulmasına karar verirler.

IV. Enternasyonal 1938 yılında kuruldu. Bunun ayrıntısına ben girmeyeceğim. Daha sonra başka yoldaşlarımız değinecekler. IV. Enternasyonal'in kuruluşu diğer üç enternasyonalden şu farkı taşır arkadaşlar. Öbürleri işçi hareketinin tarihsel yükseliş anlarında kurulmuş enternasyonallerdir. IV. Enternasyonal ise işçi hareketinin ve komünist hareketin bir gerileme döneminde kurulmuştur. Ekim devriminin büyük katkısına rağmen, 30'lu yıllar bir yandan Nazizmin gelişme dönemidir bir yandan da Stalinist bürokrasinin komünizmi bir cendere altına aldığı dönem. Victor Serge'in romanına verdiği adla "Yüzyılın Gece Yarısı"dır. Bu dönemde IV. Enternasyonal küçük güçlerle kurulmuştur. Trotskiy'in kendisinin açıkça belirttiği gibi bu bir kadro enternasyonalidir. Sadece öncünün bir araya geldiği bir enternasyonaldir. Ekim devriminin ve Marksizmin, devrimci Marksizmin geleneklerinin ileriye taşınmasının enternasyonalidir.

Ama zaman zaman söylendiği gibi IV. Enternasyonal yanlış kurulmuştur ve savaş sonrasında da yanlış kurulduğu ortaya çıkmıştır değil. Bazıları diyorlar ki, üstelik devrimci Marksist hareket içinden geler ler diyorlar ki, "Trotskiy umdu ki II. Dünya Savaşında Stalinizm bir şekilde işçi sınıfının önderliğini IV. Enternasyonal'e devretmek zorunda kalacak." Trotskiy'in böyle bir tarihsel öngörüsü vardır ama IV. Enternasyonal'in kuruluşu daha sonra yanlışlanmış olan bu öngörüye yaslanmaz. IV. Enternasyonal'in kuruluşu, varolan eski devrimci enternasyonalin dünya devrimi açısından kayıp bir örgüt haline gelmesinin sonucunda devrimci Marksizmin sürekliliğini sağlamak için gerçekleştirilmiştir. Bu yüzden de uzun dönem-

li bir tarihsel perspektifin ürünüdür, sadece kısa dönemli bir konjonktürel öngörünün değil.

IV. Enternasyonal'in bugüne kadar süreklilik içinde varolması son derece önemli olmuştur. Ben burada sadece bu konunun ana noktalarına değinerek konuşmamı bitireceğim. Bir noktanın üzerinde özellikle duralım. Marksizmin programatik, politik ve örgütsel sürekliliği ancak ve ancak IV. Enternasyonal aracılığıyla mümkündü. O dönemde Trotskiy'e "sadece teorik çalışma yapsana, senin gibi son derece deneyimli bir politik önder ve aynı zamanda gelişkin bir teorisyen neden böyle küçücük bir örgütle uğraşıp durur ki" demişlerdir. Türkiye'deki devrimci Marksistlerin çok iyi bildiği Isaac Deutscher bile böyle demiştir ve kitabına yansır bu. Oysa ki Trotskiy küçük bir uluslararası örgütü kurmak için bütün gücünü seferber etmiştir ve bunu hayatının en önemli çalışması olarak anmıştır. Sürekli devrim programından daha önemli, Petrograd Sovyet başkanlığından daha önemli, Ekim devriminin iki önderinden biri olmaktan, ayaklanmayı yöneten devrimci önder olmaktan daha önemli, Kızıl Ordunun kurucusu ve komutanı olmaktan daha önemli. Belli ki tarihin vardığı noktada Ekim devriminin geleneklerini taşıyan eski kuşaktan tek devrimci önder olduğu için IV. Enternasyonal'in kuruluşu bu sürekliliği sağlamak için bu kadar önemlidir.

İkincisi IV. Enternasyonal'in sürekliliği Marksizmin teorik planda sürekliliğine çok ciddi bir katkıda bulunmuştur. Bugün Sovyetler Birliği'nin çözülüşü, Doğu Avrupa rejimlerinin çöküşü, bütün dünyada liberalizmin sosyalist hareket içinde fışkırmasına yol açtı. Bu kargaşada yeni liberalizm, sol liberalizm ve post modernizm teorik alanda sosyalist hareketi kavradı, götürüyordu. Günümüzde Marksizmi savunanların çok önemli bir bölümü, geliştirenlerin çok önemli bir bölümü ya IV. Enternasyonal hareketindendir ya onun çevresinden gelen teorisyenlerdendir. Onun dışında yok mu? Var elbette, ama büyük bir ölçüde ağırlığı vardır ve bunu Trotskizmin eski muarızları şimdi teslim etmektedir.

Üçüncüsü, bu dönemde Sovyetler Birliği'nin Marksist eleştirisini yapmak ve daha sonra o alandan bürokratik işçi devletleri alanından çıkan kitlesel eylemlere karşı 1953 Doğu Berlin işçi ayaklanmasına, 1956 Macar devrimine, 1956 Polonya olaylarına, 1968 Çekoslovakyasına, 1980-81 Polonya Dayanışma hareketine doğru tavır almak bakımından bir tek IV.

Enternasyonal geleneği alnının akıyla çıkmış ve bir gelenek bırakmıştır geride. Bürokratik işçi devletlerini kapitalizm karşısında savunmak ama aynı zamanda kitlelerin politik devrime evrilebilecek mücadelesini desteklemek bakımından son derece doğru bir tavır takınmıştır.

Ve nihayet Marksizmin ulusal bir komünizm haline gelmesinin bir sonucu olan büyük bir çarpılmaya karşı ancak ve ancak devrimci Markisizm direnebilmiştir. Arkadaşlar enternasyonalizm ancak ve ancak ezilen ulusların kurtuluşu ile gerçekleştirilebilecek bir tarihsel projedir. Tarihsel olarak ezilmiş uluslara eşit olacakları güvencesini vermeyen hiç bir hareket ulusların kardeşliğini sağlayamaz. I. Enternasyonal'in ulusal meseleyi gündemine alması Polonya ve İrlanda ile olmuştur. II. Enternasyonal reformist kanatta sömürgeci eğilimlere karşı devrimci kanadın sömürgecilikle mücadele etmesi üzerine problemi gündemine almıştır. III. Enternasyonal'de, çok açıktır, Lenin'in ve devrimci döneminde Komünist Enternasyonal'in seçtiği yol, kapitalist ülkelerin işçi sınıfıyla, ezilmiş halkların ulusal kurtuluş hareketinin ittifakıdır. Bu husus tartışma götürmez. IV. Enternasyonal Stalinizmin terkettiği enternasyonalizmi pratik olarak savunmuştur. Sadece iki şanlı örnek vereceğim size.

Birincisi, Nazi işgali altındaki Fransa'da Trotskistler Komünist Partisi'nin yaptığı gibi direniş içinde milliyetçi bir perspektifle Alman askerlerini hedef olarak göstermiyorlardı. Stalinist hareket Almanlara "Bosch" adını taktı ve "herkese kendi Bosch'u, ne kadar öldürürseniz o kadar iyi" dedi. Trotskistler ise Alman askerlerinin içinde örgütlendiler. Bir hücre kurdular Alman ordusunun içinde. Hücre yakalandı ve tabii yakalanınca kurşuna dizildi. O kahramanca mücadele Avrupa işçi sınıfı tarihinde onurlu bir sayfadır. İşgalci Nazi ordusunun içinde enternasyonalist bir faaliyet!

İkinci örnek: Cezayir Fransa'nın son büyük sömürgesiydi. Bütün Fransa, "Cezayir Fransızdır" diyordu. Fransız Komünist Partisi Cezayir halkı ayaklandığı zaman maalesef Stalinizmin gelenekleri dolayısıyla Fransız devletinin yanında yer aldı. Şu sloganıyla; "Beraber kurtulacağız." Ezilen halk ayaklanıyor, bağımsızlığını istiyor ve hakim ulusun komünistleri buna hayır diyorlar. O savaşta bazı çok saygı değer aydınların, (özellikle Sartre'ın adını hepiniz duymuşsunuzdur Cezayir savaşı konusunda.) yanısıra komünist hareket içinde tekil bireyler olarak değil, örgütlü olarak sadece ve sadece IV. Enternasyonal hareketinin temsilcileri, Trotskistler Ce-

zayir halkına her türlü desteği vermişlerdir. İstasyonlarda askere gitmeyi engellemeye çalışmışlardır. Silah fabrikası kurup silah temin etmeye çalışmışlardır Cezayirlilere. İşte enternasyonalizm budur. Ezilen ulusların yanında durmaktır ve bu geleneği IV. Enternasyonal esas olarak dünya çapında sürdürmüştür.

"IV. Enternasyonal kitlesel değil" diyorlar. "IV. Enternasyonal hiç devrim yönetmedi" diyorlar. Aslında kitleseldir: devrimci Komintern'in zayıflamış halidir! Aslında bir devrimi yönetmiştir. Ekim devriminin mirasını temsil etmektedir! Ama en önemlisi, Marksizmin ve sosyalizmin şu yüzyıl boyunca yediği bütün darbelere rağmen hâlâ ayaktadır. I. Enternasyonal (1864-1876) sadece 12 yıl yaşadı. II. Enternasyonal, enternasyonalist bir örgüt olarak sadece 25 yıl yaşadı (1889-1914). III. Enternasyonal, devrimci dönemini ve bürokratik olarak yozlaşmış dönemini toplam olarak alırsanız sadece 24 yıl yaşadı (1919-1943). O çok önemsenmeyen IV. Enternasyonal bugün 60. yılını kutluyor. Bir örgüte ihtiyaç olmasa, o örgüt 60 yıl ayakta kalır mı?

Bugün IV. Enternasyonal yeni bir ortamda buluyor kendini. Bu ortamda neler yapılabileceğini benden sonraki yoldaşlarım tartışacaklar. Benim söylemek istediğim bir tek şey var; IV. Enternasyonal hiçbir tekil ülkede kurulmayacak tek başına. IV. Enternasyonal bazılarının sandığı gibi gelişmiş ülkelerin meselesi değildir. IV. Enternasyonal Marksizmin en temel anlayışı çerçevesinde Fransa'nın da işidir, Türkiye'nin de işidir. Hindistan'ın da işidir, Güney Afrika'nın da işidir, Amerika'nın da işidir. Onun için Enternasyonalin inşası burada başlar. Kendi içimizde sorunlarımızı tartışacağız ama mücadele ederek yapacağız bunu. Hem burada örgütleneceğiz hem de enternasyonal planda örgütleneceğiz. İnsanlığın kurtuluşu başka bir biçimde sağlanamaz.

Yaşasın dünya devrimi!

Yaşasın IV. Enternasyonal!

Belge: Proleter enternasyonalizmi ve dünya partisi

Aşağıdaki metin 1990 yılında, sol kamuoyunda "Kuruçeşme Tartışmaları" olarak bilinen Birlik Tartışmaları Düzenleme Kurulu (BTDK) çerçevesinde yapılan ve birleşik bir sosyalist partileşmeyi hedefleyen faaliyetler çerçevesinde ***Patronsuz Generalsiz Bürokratsız Sosyalizm*** *çevresince* ***Sınıf Bilinci*** *kimliğiyle tartışmaya sunulmuş bir bildiridir. Her ne kadar metnin bazı yönleri o günün somut gelişmelerinin damgasını taşıyorsa da, gerek enternasyonal örgütlenme ya da dünya partisi anlayışının sistematik ve bütünsel bir sergilemesi olması, gerekse yeni kuşakların bu belgeye ulaşmasının artık mümkün olmaması dolayısıyla, metni bu sayıda yayınlamayı yararlı buluyoruz.*

Metni tarihsel bağlamına yerleştirirken vurgulanması gereken en önemli nokta, birleşik bir sosyalist parti arayışı faaliyeti çerçevesinde kaleme alınmış olduğu gerçeğidir. Özellikle metnin son altbaşlığında ("Bir Kitle Enternasyonali İçin") dile getirilen yaklaşım bu gerçeğin damgasını taşımaktadır: "Bugün ve daha da fazla yarın Trotskiy'in adıyla temsil edilen geleneğin dışından gelen devrimci Marksistler proleter enternasyonalizminin bütün dünya devrimcilerinin karşısına koyduğu görevi istlenmeye hazır oldukları takdirde, Trotskistler bu görevi onlarla birlikte, omuz omuza üstlenmekte bir an bile tereddüt etmeyeceklerdir." Elbette bu yaklaşım devrimci Marksistlerin genel olarak benimsedikleri bir tavırdır. Ama birleşik bir parti içinde böyle bir tavır özel bir güncellik kazanmaktadır. Bugün de, bir kaynağını BTDK'da bulan Özgürlük ve Dayanışma

Partisi bu tür bir ortak inşa perspektifini güncel kıldığı için bu metnin vurgusunun günümüzde de geçerli olduğu kanısındayız.

Bunun ötesinde metnin bazı yönleri, içinde yazıldığı dünya ve Türkiye konjonktürünün damgasını taşıyor. Birkaç noktada daha sonra ortaya çıkan gelişmeler ışığında bu yönleri açıklığa kavuşturmak yararlı olacaktır. Herşeyden önce, sosyalist hareket açısından o döneme damgasını vuran gelişme, Doğu Avrupa'da ve Sovyetler Birliği'nde yaşanan çalkantılardır. Metnin yayınlandığı tarih Şubat 1990'dır. 1989 yılı, Berlin Duvarı'nın çöktüğü ve Doğu Avrupa'nın bürokratik işçi devletlerinin teker teker devrildiği yıldır. Yine o dönem Sovyetler Birliği'nde Mihail Gorbaçov'un sonuçta kapitalizmin restorasyonunun yolunu açmakta olduğu pratikte kanıtlanan perestroika politikasının uygulanmakta olduğu dönemdir.

Dolayısıyla metin enternasyonalizmi esas olarak perestroika'nın liberal eğilimleri karşısında, milliyetçi çözümleri aşan bir program olarak savunmaktadır (giriş bölümü). Bugünün okuyucusu açısından elbette Gorbaçov ekibinin "Yeni Siyasal Düşünce"si bir anlam taşımaz. Ama metinde kurulan çerçeve, Gorbaçov ekibinin özgül düşüncelerinden arındırıldığında bugün de olduğu gibi geçerlidir. Günümüzde de insanlığın önündeki sorunlara çözüm öneren programlar üç temel yaklaşıma ayrılabilir: yeni-liberalizmin küreselleşmeci stratejisi, milliyetçilik ya da bölgecilik ve bu ikisinin ötesinde proleter enternasyonalizmi. Çerçevenin aynı kalmasının nedeni de sır değildir: Gorbaçovculuk küreselleşmeden ve yeni-liberalizmden derinden etkilendiği, hatta ona soldan katkıda bulunduğu içindir ki, dün tartışma Gorbaçovculuk ileydi, bugün ise globalizm ile.

Yine o dönemin dünya konjonktüründen kaynaklanan bir başka konu Doğu Avrupa'daki altüst oluşta büyük kitle hareketlerinin (Doğu Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Romanya) rolünün değerlendirilmesidir. Bugünün açısından bakıldığında, metnin II. bölümünün ilk altbaşlığında devrimlerin genellikle bir ülkenin sınırları içinde kalmayıp bölgesel hale gelme eğiliminden söz edilirken "Doğu Avrupa'daki kitle hareketlerinin bir ülkeden ötekine sıçrayışı"nın "devrimci virüsün bulaşıcılığının yeni bir örneği" olarak nitelenmesi şaşırtıcı bulunabilir. Bu nitelemenin temelinde, Doğu Avrupa'daki konjonktürün o dönemde iki karşıt yönden birine gidişi olanaklı kılan bir kavşak görünümü arzettiğini hatırlamak gerekiyor: politik devrim yoluyla bürokrasinin devrilmesi ya da kapitalist

restorasyon. Benzersiz bir tarihsel özgünlük taşıyan bu kavşakta, "artık eskisi gibi yaşamak istemeyen" (Lenin) kitlelerin bu devrimci potansiyelinin gerçek bir devrimci durumla sonuçlanabilmesi için bir devrimci önderliğin gerekli olduğunu ***Sınıf Bilinci*** *çeşitli yazılarda saptamıştı. Nitekim bu metin de aynı vurguyu olanca berraklığıyla yapıyor: "Var olan bunalım ortamında, kitlelerin ağırlıklarını sosyalist demokrasi ve demokratik bir planlamadan yana mı, yoksa piyasa, özelleştirme ve kapitalist Avrupa ile bütünleşme yönünde mi koyacakları bütün politik ve toplumsal dengeyi belirleyecektir. İşte bu ikilem karşısında, bunalımın kapitalizmin restorasyonu yönünde değil, sosyalizmin, bürokratik yapıları aşarak ileri doğru bir atılım yapması yönünde çözülebilmesi büyük ölçüde bu ülkelerin proletaryasının, gençliğinin ve geniş kitlelerinin tarihsel çıkarlarını savunacak, kitle hareketine önderlik edebilecek bir devrimci Marksist proleter önderliğin mücadele içinde inşa edilmesine bağlıdır." Koşullar ve öznel etkenin durumu böyle bir önderliğin inşasına izin vermediği içindir ki, Doğu Avrupa (ve Sovyetler Birliği) bugü kapitalist restorasyon bataklığında çırpınmaktadır.*

Sonuç olarak, aşağıdaki metnin yazıldığı dönemle ilgili bölümleri eskimiş olsa bile genel sistematiği bugün, "küreselleşme" çağında her zamankinden daha geçerlidir. ***Sınıf Bilinci*** *okuyucularına yararlı olacağını umuyoruz.*

* * *

İnsanlığın kaderi 20. yüzyılın sonunda her zamankinden büyük ölçekte dünya çapında belirleniyor. Ekonomik, politik, kültürel, bilimsel, teknolojik bütün süreçler zengin ya da yoksul, kapitalist ya da kapitalizmi devirmiş, büyük ya da küçük bütün ulusların her birinin sınırlarını aşan boyutlar taşıyor, uluslararası nedenlerden kaynaklanıyor, uluslararası sonuçlara yol açıyor. New York borsasında bir panik dünyanın öteki ucunda Tayvan'da, Singapur'da binlerce kapitalisti iflasa sürüklüyor. Güney Kore'de askeri diktatörlük düşük ücretlerle ucuz üretim yapılmasını sağlayarak Güney Kore mallarının rekabeti dolayısıyla İsveçli işçilerin işlerini kaybetmelerine yol açıyor. Amerikan televizyon filmleri, milyarlarca insanı Amerikalılara özenerek yaşamaya, kendi gelenek ve anlayışlarını terkederek Amerikalılar gibi davranmaya, giyinmeye, konuşmaya itiyor. Ölüm ile

yaşam bile ezeli mücadelelerini artık uluslararası arenada sürdürüyorlar. Çernobil nükleer "kazası" Türkiye'de bebeklerin sakat doğmasına yol açıyor. Iraklı Kürt köylüleri Alman ya da İsveç fabrikalarında imal edilen kimyasal gazlarla soykırıma uğruyor. AIDS hastalığı pasaport ve vizeye gerek duymadan ABD'den Zaire'ye bütün dünyayı pençesinde kıvrandırıyor. İnsanlık ölüm ile kalım arasındaki kıl payı farkın ancak uluslararası düzeyde karşılanabileceğini her geçen gün daha fazla öğreniyor. Bu bilinç bugün SBKP yönetiminin benimsediği yeni yönelişin de başlıca itici güçlerinden birini oluşturuyor. Ekonomik, ekolojik, nükleer, politik, kültürel -temel sorunların ancak uluslararası düzeyde çözüme kavuşturulabileceği gerçeği, SBKP'nin yeni politikasının ideolojik çerçevesini çizen Yeni Siyasal Düşünce'nin hareket noktasını oluşturuyor. Bu gerçeğin saptanmasından hareketle Yeni Siyasal Düşünce modern dünyanın bütün evrensel sorunlarının çözümü için uluslararası sermaye ve emperyalist devletlerle işbirliği yapmayı savunuyor. Özel olarak, Sovyetler Birliği ve benzeri ülkelerin emperyalist dünya ile ekonomik işbirliğinin, bu ülkelerin ekonomilerinin emperyalizmin hakimiyetindeki dünya ekonomisiyle bütünleşmesinin, savaş tehlikesini büyük ölçüde gerileteceği ileri sürülüyor. SBKP böylelikle modern ekonomik ilişkilerin, ticaretin ve sermaye akımlarının savaş tehdidini azalttığına inanan klasik liberalizm ile paralel bir doğrultuya girmiş oluyor. İnsanlığın karşısında evrensel düzeyde yükselen sorunların çözümü için önerilen bu liberal-benzeri anlayışın karşısına ulusal çapta çözümlerle çıkmak olanaklı değil. Bu yaklaşımın tek bir tutarlı alternatifi var: Uluslararası sosyalist harekette 19. yüzyıl ortasından bu yana savunula gelmiş, 1914'de İkinci Enternasyonal'in savaşa destek vermesiyle birlikte büyük bir darbe yediği halde Ekim devriminden sonra Üçüncü Enternasyonalle birlikte yeniden canlanmış ama 1920'li yıllardan sonra uzun bir güneş tutulması yaşamış, kitlesel işçi örgütlerince savunulmamış olan proleter enternasyonalizmi.

I. Dünya Ekonomisi

Proleter enternasyonalizmi halklar arasında dostluk, kardeşlik gibi duygusal ya da ahlaki gerekçelere değil, kapitalizmin yarattığı maddi koşulların dikkatli bir tahliline dayanır. Sağlam temelini kapitalizmin yarattığı dün-

ya ekonomisinin ve politikasının gerçekçi bir kavranışında bulur.

1. 20. Yüzyılın Sonunda Dünya Ekonomisi ve Politikası

Günümüzde, kapitalizmin yarattığı üretici güçlerin ulusal devletlerin sınırlarını çoktan aştığı ve dünyanın tek bir ekonomik bütün haline geldiğini somut olarak göstermek olanaklıdır. Üretici güçlerin gelişmesi ulusal devletlerin sınırlarını çoktan aşmıştır. Bilimsel buluşlar, teknolojik gelişmeler ve üretim süreçleri her geçen yılla daha fazla uluslararasılaşmaktadır. Okomobil sanayisinden birkaç örnek bu durumu kafamızda canlandırabilmemiz için yeterli olacaktır. Örneğin Pontiac Le Mans'ın tasarımı Almanya'da yapılmakta, daha sonra dünyanın dört bir yanında üretilmiş parçaları Güney Kore'de monte edildikten sonra otomobiller ABD piyasasında satılmaktadır. Ya da Cadillac'ın bir modelinin gövdesi İtalya'da üretildikten sonra her gün uçaklarla ABD'nin Detroit kentine getirilerek şasesine oturtulmaktadır. Bazan üretimin belirli aşamaları bütün ülkelerin sınırları dışında gerçekleştirilmektedir: Bazı Japon şirketleri ABD'ye sattıkları otomobillerin montajını ulaştırma anında deniz üzerinde tamamlamaktadırlar. Üretici güçlerin gelişmesinin ulusal sınırlar dışına taşmasının hem nedeni hem sonucu olan paralel bir süreç Marksistlerin daha yüzyılın başından itibaren saptadıkları, ama İkinci Dünya Savaşı sonrasında dev boyutlara ulaşan sermayenin uluslararasılaşmasıdır. Bugün 600 çokuluslu şirket dünya sanayi ve tarım üretiminin % 20'sini gerçekleştirmektedir. Bütün bu gelişmeler sonucunda kapitalizmin dünya çapındaki gelişiminde düzenleyici rol oynamak üzere kurulmuş olan uluslararası bir takım kurumlar (en başta ünlü IMF ve Dünya Bankası) her geçen gün, sadece emperyalizme bağımlı ülkeler üzerinde değil, zora düşen emperyalist ülkeler ve artık bürokratik işçi devletleri üzerinde de ciddi bir hakimiyet sağlamıştır. Kapitalist dünya ekonomisi içinde "bağımsızlık" bugün dünden de fazla bir hayal niteliği taşımaktadır. Kapitalizmin yarattığı dünya ekonomisi bu temelin üstyapısı olarak bir dünya politikası yaratmıştır. Artık hiçbir ülkenin iç gelişmeleri dünyanın öteki devletlerinden, uluslararası politik sistemden bağımsız kalamıyor. Örneğin ABD ile SSCB'nin ilişkilerinde bir değişim bütün dünyanın siyasal ve askeri coğrafyasını altüst ediyor. Rejimler çöküyor, savaş sonrası sınırların yeniden belirlenmesi gündeme ge-

liyor, işgaller ve müdahaleler sona eriyor, bunların yerini başka işgaller ve müdahaleler alıyor. Dünya politikası, ulusal devletler sisteminin soğuk mantığı bütün devrimlerin karşısında acımasız bir yüzle yükseliyor.

2. Marksist klasiklerde kapitalizm ve dünya ekonomisi

Kapitalizmin 20. yüzyıl sonunda sergilediği bu tablo, klasik marksizmin öngörülerinin muhteşem bir biçimde doğrulanması anlamına geliyor. Marx ve Engels, daha 1940'lı yıllardan başlayarak **Alman İdeolojisi** ya da **Manifesto** gibi metinlerde kapitalizmin nasıl ilk kez gerçek bir dünya tarihi yarattığını vurgulamışlardır. Marx **Kapital**'in bir önhazırlığı niteliğinde olan **Grundrisse**'de dünya pazarının sermaye kavramında içkin olduğunu belirtmiş, kapitalizmin yarattığı evrensel alışverişin, komünizmin tek-yanlılıktan ve darkafalılıktan kurtulmuş insanın maddi önkoşullarını yarattığını belirtmiştir. Emperyalizm çağında kapitalizmin dünyayı bütünleştirme yönündeki bu eğilimi kendini olgun bir somutluk içinde ortaya koymuş, Lenin'den sonra Rosa Luxemburg'a ve Trotskiy'e klasik Marksizmin mirasçıları bu gerçekliği ayrıntılı biçimde tahlil etmişlerdir. Emperyalizm, Buharin'in, Lenin'in övgü dolu bir önsüzüyle yayınlanan kitabının başlığında da belirttiği gibi, ancak dünya ekonomisi ile birlikte anılabilir. Klasik emperyalizm teorisi bugün 20. yüzyılın sonunda yaşanan somut gerçekliğin en önemli çizgilerini daha yüzyılın başında bu özellikler yeni yeni ortaya çıkarken saptamıştır: tekellerin hakimiyeti, finans kapitalin gelişmesi, sermaye ihracı, emperyalizmin saldırganlığı vb. özellikler bugün hiç tartışmasız gerçekler olarak önümüzdeki durmaktadır. Lenin bütün bu eğilimlerin sonucunu şöyle özetler: "Kapitalizmin evrensel tarihsel eğilimi ulusal sınırları yıkması, ulusal özellikleri yok etmesi ve ülkeleri asimile etmesinde yatar. Her geçen on yılla giderek daha güçlü olarak kendini hissettiren bu eğilim kapitalizmin sosyalisme dönüştürülmesinin de en büyük itici güçlerinden biridir."

3. Üretici güçlerin gelişmesinin ulusal devletle çelişkisi

Kapitalizmin tarih sahnesine çıktığı dönemde, özellikle Batı Avrupa'da, ulusal devletler, feodalizmin ticaretin karşısına diktiği engelleri yıkarak,

burjuva özel mülkiyetine dayalı üretimin ekonomik altyapısını ve hukuki çerçevesini inşa ederek, ulusal çapta kaynak dağılımını düzenleyen bin banka-kredi sistemini yaratarak vb. yollardan kapitalizmin ve üretici güçlerin gelişiminde önemli işlevler üstlenmişti. Kapitalist üretimin ve dolaşımın uluslararasılaşmasıyla ve dünya pazarının oluşumuyla birlikte, emperyalizm çağında ulusal devletler, özellikle kapitalizmin gelişmiş olduğu ülkelerde tam tersine üretici güçlerin önünde bir engel haline gelmiş bulunuyor. Eskiden iller, eyaletler vb. düzeyinde parçalanmış bir ulusal pazarı bütünleştiren ulusal devlet, bugün gittikçe bütünleşme eğilimi gösteren dünya pazarını parçalara bölen bir etken haline gelmiş bulunuyor. Ulusal devletin üretici güçlerin gelişmesiyle çelişkisi kendini en çarpıcı biçimde emperyalist çağın iki dünya savaşı ortaya koydu. Bugün de AT'nin kuruluşu, temelde kapitalist Avrupa'nın ulusal devletlerinin modern üretici güçlerin gelişmesine dar geldiği gerçeğinin yeni bir ifadesi. Devrimci Marksizm modern üretici güçlerle ulusal devletler arasındaki bu çelişkiyi daha emperyalizm çağının başında, erkenden saptamıştı: "Kapitalist gelişmeye güçlü bir atılım ortamı yaratan ulusal devlet, üretici güçlerin daha öteye gelişmesinin önünde bir engel haline gelmiştir." (**Komitern Manifestosu,** 1919) Sermayenin kendi iç bölünmelerini aşarak bir dünya devleti kurmasının olanaksızlığı, üretici güçlerin artık kapitalizmin içine sığamadığının yeni bir kanıtıdır. Üretici güçlerle ulusal devlet arasındaki bu çelişki ancak bir Dünya Sosyalist Cumhuriyetler Federasyonu altında çözüme kavuşabilir.

4. Ulusal çözümlerin çıkmazı

Emperyalizmin hakimiyetinden "bağımsız" bir ulusal ekonominin inşası yoluyla kurtulmayı hedefleyen projeler, bugün sermayenin artan uluslararasılaşması ve modern üretici güçlerin ulusal devletlerin sınırlarını çoktan aşması dolayısıyla birer ütopya haline gelmiştir. İster kapitalizm zemininde, ister kapitalizmin ilgası temelinde, günümüzde herhangi bir ülkenin dış dünya ile ekonomik alışverişini asgariye indirgeyerek sanayileşme ve gelişmede ciddi bir atılım yapması boş bir hayaldir. Modern teknolojinin uluslararası alana yayılmış olan gelişmesi, sınai süreçler için gerekli hammaddelerin karmaşıklaşması, gelişkin teknolojiye dayalı sanayinin devasa

ölçekleri, uluslararası işbölümünün yarattığı avantajlar, bir ülkenin içine kapanarak hızlı gelişme sağlamasının önünü kapamıştır. Kuşkusuz, üretici güçlerin ulusal sınırları aşmasından kaynaklanan bu zorunluluklar, varolan dünya sistemi veri alındığında emperyalizmin hakimiyetini pekiştiren, uluslararası işbölümünün esas meyvelerini emperyalist sermayenin devşirmesini sağlayan birer etken niteliğini kazanmaktadır. Yapılması gereken, üretimin uluslararasılaşmasının getirdiği avantajları emperyalist ilişkilerin kabuğundan kurtararak, bütün ulusların hızla gelişeceği, bu avantajlardan adil biçimde yararlanacağı bir sosyalist dünya ekonomisi inşa etmektir. Kısacası, günümüzde emperyalist tahakkümün alternatifi ulusal kurtuluş değil, emperyalizmin ve onun temelini oluşturan kapitalizmin dünya çapında yıkılmasıdır.

II. Dünya Devrimi

Marksizmin dünya ekonomisine ilişkin gözlem ve tahlilinin esas anlamı, bu gelişmenin sosyalist mücadele açısından içerdiği sonuçlarda ortaya çıkar. Bir kutupta gelişen kapitalist dünya ekonomisi, karşı kutupta dünya devrimini hem bir olanak, hem de bir zorunluluk olarak üretir. Kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelişiyle birlikte uluslararası planda devasa ölçekte yeniden üretilen temel çelişkilerinin çözümü artık dünya tarihi planında olmak zorundadır. Kapitalist dünya ekonomisini gerçek ve kalıcı inkarı sadece dünya çapında inşa edilecek bir sosyalizm ile olanak kazanır.

1. Sosyalizmin zorunlu uluslararası karakteri

Kapitalizm bütünleşmiş bir dünya ekonomisi yaratmakla bir yandan üretici güçlerin geliştiği alanı ulusal sınırların ötesine taşır, bir yandan da dünyanın bütün ülkelerinin ekonomilerini dünya ekonomisine tabi hale getirir. Dünya ekonomisinin yarattığı bu koşulların sonucu şudur: sosyalizmin inşası da ancak uluslararası ölçekte tamamlanabilir. Çünkü komünist toplum insanlığın tarihsel gelişme sürecinde kapitalist uygarlıktan kat kat üstün bir evreye tekabül eder. Dolayısıyla bu sosyo-ekonomik formasyonun üzerinde yükseleceği üretim tarzı da üretici güçlerin gelişmesi ve emek

üretkenliği bakımından kapitalizmden çok daha ileri bir düzeyi temsil etmek zorundadır. "Sosyalizm, kapitalizm dönemindekine kıyasla ileri teknikler uygulayan, gönüllü, sınıf bilincine varmış, birleşmiş emekçilerin daha yüksek düzeydeki emek verimliliğidir." (Lenin) Üretici güçlerin ("ileri tekniklerin") kapitalizmin bağrında dahi ulusal sınırların ötesinde geliştiği, dünya çapında yayıldığı koşullarda, hele hele bu gelişmeyi son sınırlarına kadar taşıyan emperyalizm çağında, ne kadar geniş ya da ileri bir ülke olursa olsun, tekil ülkenin sınırları içine çekilmiş olan bir sosyalizm inşa sürecinin kapitalizmin dünya çapında geliştirdiği üretici güçlerden daha üstün üretici güçler üretmesi olanaksızdır. İşte bu yüzdendir ki, emeğin nihai kurtuluşunun sosyo-ekonomik temeli olan sosyalizmin inşası ancak dünya çapında, en azından bütün ileri ülkeleri kapsayan bir coğrafi bütünlükte gerçekleştirilebilir. Yani sınıfsız toplumun maddi altyapısı ancak uluslararası ölçekte tamamlanabilir.

Dünya ekonomisi aynı zamanda bir dünya politikası yarattığı içindir ki sosyalizmin inşası politik koşullar açısından da zorunlu olarak uluslararası bir karakter taşır. Sosyalizm bir dünya sistemi haline gelmedikçe, güçlü orduları ve gelişkin silah sistemleri, askeri ittifak ağları, casusluk örgütleri, dünya politikasını etkileme bakımından her türlü olanakları ile emperyalist devletlerin varlığı, devrimin zafere ulaştığı ülkelerde devletin sönümlenmesi önünde nesnel bir engel olarak yükselecektir. Oysa sınıfsız toplumun inşasının ilerlemesi mutlaka "devlet olmayan bir devlet"in süreç içinde giderek sönümlenmesiyle elele yürümek zorundadır. Öyleyse, sosyalizmin inşasının tamamlanması uluslararası bir Sosyalist Cumhuriyetler Federasyonu'nu bir önkoşul olarak gerektirir. O halde, dünya kapitalizminin politik koşulları da sosyalizmin nihai zaferine ancak uluslararası arenada ulaşabileceklerini gösterir.

Dünya devrimi, sosyalizmin bu nihai zaferinin sağlanabilmesi için gerçekleşmesi gereken önkoşuludur. Dünya devrimi, gelişmesi içinde her yeni uğrakta daha çok ülkeyi sermayenin hakimiyet alanından kopartarak sosyalist inşanın alanına kazandırır ve böylece sosyalizmin nihai zaferinin maddi ve politik önkoşullarını bir adım daha ileri götürür.

Dünya devrimini, dünyanın bütün ülkelerinde eşanlı olarak patlak veren bir devrim olarak düşünmek son derecede yanıltıcıdır. Dünya devrimi hem eşitsiz hem de bileşik gelişmeye tabi bir süreçtir. Dünyanın çeşitli yö-

relerinde eşitsiz bir tempoda gelişir, kah bir kıta, bölge ya da ülkede, kah bir diğerinde yükselir ve kısmi zaferler elde eder. Bugün dalganın yükseliş gösterdiği bölge yarın uzun bir durgunluk dönemine girer ve bayrak başka bir ülke ya da bölge tarafından devralınır. Ama bu eşitsizliğin yanısıra bileşik bir nitelik de taşır dünya devrimi. Devrimler gittikçe daha büyük ölçekte uluslararası nedenlerle ve sonuçlara sahip olduğu için, bir ülkenin yoğunlaşmış çelişkileri temelinde patlak veren bir devrim, hızla aynı somut gelişmeleri yaşamamış başka ülkelere sıçrar, bütün bir bölgeyi ya da kıtayı etkisi altına alır. Son iki yüzyılın bütün büyük devrimleri uluslararası alana yayılmıştır: Fransız devrimi bütün Avrupa'da uzun süren savaş ve devrimlere yol açmış, 1848 devrimleri Avrupa'nın bütününde yaşanmış, 1917 bütün Orta ve Güney Avrupa'da ve gecikmeli bir biçimde Asya'da devrimci yükselişleri uyarmış, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Çin devrimi bütün Asya'da bir devrimci dalganın canlanmasına neden olmuş, 1968 kapitalist Avrupa'yı bir isyan ortaklığına sürüklemiş, Vietnam ve Nikaragua devrimleri Hindiçini ve Orta Amerika'da güçlü birer devrimci rüzgara kaynak olmuştur. Günümüzde ise Doğu Avrupa'daki kitle hareketlerinin bir ülkeden ötekine sıçrayışı devrimci virüsün bulaşıcılığının yeni bir örneğini oluşturmuştur.

Bütün bunlara rağmen dünya devrimi eşanlı bir patlama değil, uzatmalı, iniş çıkışlı, bütün bir "devrimler çağı"na yayılan bir süreçtir.

2. Klasik Marksizm ve dünya devrimi

Klasik Marksizm, kapitalizmin bir dünya sistemi yaratmasından hareketle sosyalizmin inşasının ancak uluslararası ölçekte gerçekleşebileceği sonucuna varmış ve bu inşanın tamamlanmasının bir önkoşulu olarak uluslararası çapta bir devrimi programına yerleştirmişti. Marx ve Engels'in döneminde sınai kapitalizm henüz dünyanın sınırlı bir yöresinde (esas olarak Batı Avrupa ve Kuzey Amerika) kök salmış olduğu için onlar açısından uluslararası devrim Avrupa kıtası çapında bir devrimdi. Lenin'le birlikte, emperyalizmin kapitalizmi tam anlamıyla bir dünya sistemi haline getirmesine bağlı olarak, uluslararası devrim dünya devrimi adını alır.

Marx ve Engels'in yapıtında ve politik pratiğinde sosyalizmin ancak uluslararası planda kapitalizmin gelişmiş olduğu bütün ülkelerde birden

inşa edilebileceği görüşü vazgeçilmez bir köşetaşıdır. Kaleme aldıkları ilk programatik metin olan **Manifesto,** proletaryanın kurtuluş mücadelesinin başlangıçta ulusal birimlerden yola çıkacağı gözlemini yapmakla birlikte şunu ortaya koyar:

"Hiç olmasza önde gelen uygar ülkelerin birleşik eylemi, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir."

Engels aynı dönemde kaleme alınmış özlü yapıtı **Komünizmin İlkeleri**'nde kapitalizmin uluslararası düzeydeki gelişimi ile sosyalizmin kuruluşunun uluslararası niteliği arasındaki ilişkiyi berrak biçimde sergiler:

"Dünya pazarını yaratmış olan büyük sanayi, yeryüzündeki bütün halkları ve özellikle de uygar halkları öylesine birbirine bağlamıştır ki, her halkın başına gelecekler, bir ötekine bağlıdır... Komünist devrim, bu yüzden, hiç de salt ulusal bir devrim olmayacaktır; bu, bütün ulgar ülkelerde, yani en azından İngiltere, Amerika, Fransa ve Almanya'da, aynı zamanda yer alan bir devrim olacaktır."

Marx ve Engels bu anlayışlarına sadık biçimde Birinci Enternasyonal'in (Uluslararası İşçi Birliği) kurucuları arasında yer almışlardır. Enternasyonal'in Marx tarafından kaleme alınan Geçici Tüzüğü'nde devrimin ve sosyalizmin uluslararası karakteri vurgulu biçimde ortaya konulur:

"Emeğin kurtuluşu ne yerel, ne de ulusal bir sorundur; modern toplumun varolduğu bütün ülkeleri kapsayan ve çözümü için en ileri ülkelerin teorik ve pratik birlikteliğine bağlı olan bir toplumsal sorundur."

Dünya devrimi kavramının yaygın kullanımı Lenin'le başlar. Lenin sayısız yazı ve konuşmasında proletaryanın nihai kurtuluşunun ancak evrensel düzeyde gerçekleşebileceğini, dolayısıyla devrimin dünya çapında yayılmasının sosyalizmin gerçekleşmesi için bir önkoşul olduğunu vurgular.

"Sosyalizm... ileri kapitalist gelişme aşamasına ulaşmış ülkelerin proleterlerinin birleşik eylemlerine bağlıdır." (**Marksizmin bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm,** 1916)

"Tek bir ülkede sosyalist devrimin tam zaferi düşünülemez bile; bunun için en azından birçok ileri ülkenin en etkin işbirliği zorunludur, ki Rusya bu ülkeler arasında sayılamaz." (**Sovyetlerin 6. Kongresinde Konuşma,** 1918)

"Kapitalizm uluslararası bir güçtür ve dolayısıyla tek bir ülkede değil ancak bütün ülkelerde kazanılacak bir zafer aracılığıyla bütünüyle imha

edilebilir." (1918)

Daha da önemlisi Ekim devrimi sonrasında Lenin partinin ve hükümetin başında iken kabul edilen bir çok programatik döküman dünya devriminin genel olarak proletaryanın, özel olarak da devrimi gerçekleştirmiş Rus proletaryasının kurtuluşu için gerekli olduğunu vurgular. "Rusya devasa doğal kaynaklara sahip olmakla birlikte yine de sınai açıdan geri bir ülkedir; küçük burjuva nüfus ülkede hakim durumdadır. Rusya sosyalizme ancak dünya proleter devrimi yoluyla ulaşabilir. Bu devrimin gelişme çağına girmiş bulunuyoruz." (**Genç Komünistler Birliği-Komsomol Programı,** 1921. Bu program başında Lenin'in bulunduğu parti merkez komitesince onaylanmıştır.)

"4. Dünya Kongresi, proleter devrimin hiçbir zaman tek ülke sınırları içinde muzaffer olamayacağını, ancak uluslararası ölçekte ve dünya devrimine ulaşarak zafer kazanabileceğini bütün ülkelerin proleterlerine hatırlatır." (**Üçüncü Enternasyonal 4. Kongresi,** 1922. Metni kaleme alan Lenin'dir.)

3. Yalıtılmış devrimler

Sosyalizmin ancak dünya çapında, en azından ileri ülkeleri kapsayan bir coğrafi alanda gerçekleşebilir bir toplum olması, marksist devrimcilerin karşısına ciddi bir sorun çıkarır. Manifesto'da belirtildiği gibi, eğer devrim "öz olarak değil ama biçim olarak" ulusal düzeyde başlıyorsa, proletarya önce birkaç, hatta tek bir ülkede iktidarı ele geçirebilir ama devrim öteki ülkelere yayılmayabilir. Eşitsiz gelişme, bu ülkenin ötekilerin önüne sıçramasına ve devrimi kısa ya da uzunca bir süre için tek başına yaşamasına yol açabilir. Devrim emperyalizm okyanusunda bir ada gibi yalıtılabilir ve bu tümüyle devrimcilerin iradesiden bağımsız etkenlerin belirlediği bir olgu olabilir. Bu durumda doğan ciddi sorun şudur: sosyalizmin kuruluşunun tamamlanabilmesi dünya devrimini öngerektirdiğine göre, tek bir ülkede iktidara gelmiş olan proletaryanın siyasal öncüleri, devrimciler ne yapmalıdır? Devrimciler sosyalizmin inşası için dünya devrimini mi bekleyeceklerdir? Yoksa maceracı bir politikayla dünya devrimini kışkırtmaya mı çalışacaklardır?

Marksizm bu sorunla en arı biçimde Ekim devrimden sonra yüzyüze

geldi. Bolşevik Partisi'nin önderliği, başta Lenin olmak üzere, yukarıda verilen alıntılardan da anlaşılacağı gibi, sosyalizmin ancak dünya çapında kurulabileceğine tümüyle inanmıştı. Hatta Lenin de dahil, Bolşevik önderliğin Sovyet devriminin yalıtılmasından doğan, devrimin çöküşü tehlikesini abarttıkları dahi söylenebilir: "Almanya'da devrim olmazsa yıkılırız." (Lenin) Lenin ve öteki önderler Ekim devriminin kaderinin Batı Avrupa devrimiyle içiçe geçtiğini sürekli vurguladılar. Ama bütün bunların sonucu olarak, Bolşevik önderlik bir atalete düşmedi, bir bekleyişe girmedi. Dünya devrimine mümkün olan her biçimde yardım etti, ama bir-iki yanlış değerlendirme dışında (Polonya) maceracı girişimlerde bulunmadı. Dönemin koşullarına göre uyarlanmış bir ekonomi politikası ile Sovyet ekonomisini yeniden biçimlendirmeye, sosyalizmin inşası yolunda ilk adımları atmaya girişti.

Marksistlerin bugünkü tavrı da Bolşevik önderliğin tavrından farklı olamaz. Devrim kısa ya da uzun süre boyunca yalıtıldığı takdirde, marksist bir önderliğin proletaryaya önermesi gereken politika ülkenin bütün güçlerini iktisadi yeniden kuruluş için seferber etmek yani sosyalizmin inşasına başlamaktır. Ancak bu hiçbir hayale kapılmadan. devrimi yaşamış ülke ne denli zengin ya da gelişkin olursa olsun, inşa sürecinin ulusal zeminde tamamlanamayacağı bilinciyle yapılmalıdır. Bir ülkede yalıtılan devrimin görevi, koşullar dünya devriminin başka ülkelere yayılmasını olanaklı kılana dek dünya proletaryasının bu kazanılmış kalesini kapitalist emperyalizme karşı savunmaktır. Bu savunmanın da (askeri boyutunun yanısıra) iki öğesi vardır: ekonomiyi sosyalist temellerde yeniden inşa etmek ve dünya devrimine yardımcı olmak.

Kısacası, sosyalizmin kuruluşunun tamamlanması için dünya devriminin gerekliliği bilincine rağmen, yalıtılmış önderlikleri eldeki bütün olanaklarla tekil ülkede sosyalist bir ekonominin inşasına girişmelidir.

4. "Tek ülkede sosyalizm"

Eğer bugün marksistler arasında sosyalizmin ancak uluslararası bir proje olabileceği düşüncesi ya da dünya devrimi kavramı Marksizmin, Marx'ın, Engels'in, Lenin'in bu konudaki bütün teorik ve pratik mirası bu kadar açıkken reddedilebiliyorsa, bunun nedeni Bolşevik Parti'nin ve Üçüncü

Enternasyonal'in Lenin'in ölümünden sonra Stalin ve Buharin önderliğinde "tek ülkede sosyalizm" teorisine yaslanarak proleter enternasyonalizmini terketmesi, komünizmi milli temellerde yeniden biçimlendirmeye girişmesidir. Bugün dünya devriminin gerekliliğini yadsıyan yaklaşım ise klasik Marksizm değil ondan uzaklaşan bu geleneğin mirasıdır. Bu yüzdendir ki, proleter enternasyonalizminin tartışılması "tek ülkede sosyalizm" sorunu ile sıkı sıkıya bağlantılıdır.

"Tek ülkede sosyalizm" tartışması, yalıtılmış bir devrim yaşayan bir ülkede sosyalist ekonominin inşasına başlanıp başlanmamasına ilişkin bir tartışma değildir. Bolşevik Parti içinde "tek ülkede sosyalizm"e karşı çıkanlar (önce Sol Muhalefet, sonra Zinoviev, Kamenev ve ötekilerin katılmasıyla Birleşik Muhalefet), Rusya'da inşa sürecine başlanmasına karşı olmak bir yana, "tek ülkede sosyalizm" savunucularının kulak (zengin köylü) yanlısı politikasına karşıt olarak sosyalist temellerde, hızlı ve planlı bir sanayileşmeyi 1923'den itibaren savunan taraftı. Yani bu tartışmayı "tek ülkede sosyalizm"i savunanlar yalıtılmış Rusya'da sosyalist inşaya başlanmasına taraftardı, karşısında olanlar ise sosyalist inşaya girişmenin karşısındaydı, devrimden umut kesmişlerdi biçiminde sunmak tarihi çarpıtmaktır.

a. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi

"Tek ülkede sosyalizm" teorisi yukarıda dünya devriminin tartışılmasında görüldüğü gibi, 1920'lerin ortalarına kadar Marksizme yabancıydı. Klasik Marksizm sosyalizmin inşasının ancak dünya çapında gerçekleştirilebileceği görüşünü her zaman kategorik olarak öne sürmüştü. Stalin'in kendisi bile 1924'e kadar klasik Marksizmin bu düşüncesine katılıyordu.

"Bir ülkede burjvazinin iktidarının devrilmesi ve bir proleter hükümetinin kurulması sosyalizmin zaferini güvence altına almaz. Sosyalizmin ana görevi -sosyalist üretimin örgütlenmesi- hala beklemektedir. Bu görev birkaç ileri ülkenin proletaryasının ortak çabaları olmadan gerçekleşebilir mi? Sosyalizmin nihai zaferi tek bir ülkede elde edilebilir mi? Hayır, bu olanaksızdır. Burjuvaziyi devirmek için bir ülkenin çabası yeterlidir -devrimimizin tarihi bunu gösteriyor. Sosyalizmin nihai zaferi için, bir ülkenin çabaları, hele hele Rusya gibi bir köylü ülkesinin çabaları yetersizdir."

(Stalin, **Lenin ve Leninizm,** 1924)

1924 sonrasında benimsenen "tek ülkede sosyalizm" teorisi tam da bu metinde olanaksız olduğu söylenen şeyin olanaklı olduğunu ileri sürüyordu. Bu teoriye göre sosyalist üretimin örgütlenmesi tek bir ülkede tamamlanabilir, sosyalizmin nihai zaferine tek bir ülkede ulaşılabilir, komünist bir toplum bile tek bir ülkede yaratılabilir. **(Stalin'in SBKP 18. Kongresi'ne Raporu)**

Sovyetler Birliği'nde ve daha sonra kapitalizmi deviren ülkelerde planlanmış bir ekonominin kurulmuş olması sosyalizmin inşasının tamamlandığının kanıtını olarak gösterilmiştir. Oysa bugün bu ülkelerde yaşayan ve kapitalizmin restorasyonu tehlikesini somut olarak yaratan süreç, bu toplumlar ister istemez sosyalizme geçiş aşamasında olsunlar, ister sosyalist olarak anılsınlar, varolan durumun sosyalizmin nihai zaferi olmadığını açıkça göstermektedir. "Tek ülkede sosyalizm" teorisinin muarızları tam da bunu söylemiştir. Tek ülkede sosyalizm teorisinin neden yanlış olduğunu burada uzun uzun anlatmaya gerek yok çünkü yukarıda dünya devrimi anlatılırken sosyalizmin inşasının neden bir ülkede tamamlanamayacağı anlatıldı. Yalnızca Marx'ın 1848 Fransası'na, Lenin'in ise Ekim devrimine ilişkin birer gözlemini aktararak klasik Marksizmin bu fikri nasıl belirtik olarak reddettiğini görelim.

"İşçiler...başka burjuva ulusların yanında ve Fransa'nın ulusal sınırları içinde bir proletarya devrimi yapabileceklerini düşünüyorlardı. Ama Fransa'nın üretim koşulları, dış ticareti ile, dünya pazarı üzerindeki durumu ile, bu pazarın yasaları ile belirlenmişti. Fransa Avrupa çapında, dünya pazarının zorbası İngiltere üzerinde de tepkisi olan bir devrimci savaş olmadan bunları nasıl kırabilirdi?" (Marx, **Fransa'da Sınıf Mücadeleleri**)

Marx burada yalıtılmış devrimin kapitalist dünya ekonomisinin basıncından kurtulamayacağını açık bir dille anlatıyor. Lenin bu ekonomik temele birçok kez değinir ama (aynen Marx gibi) işin politik yönünü de vurgular:

"Sadece bir devlet içinde yaşamıyoruz, bir devletler sistemi içinde yaşıyoruz. Sovyet Cumhuriyeti'nin uzun bir zaman boyunca emperyalist devletlerle yanyana varlığını sürdürmesi düşünülemez. Ya biri, ya öteki baskın çıkacaktır." (Lenin, 1919)

Üretici güçlerin gelişmesini dünya ölçeğinde taşımış olan kapitalizmin

karşısında, sosyalizmin varlığının güvencesi olan daha gelişmiş, daha üstün üretici güçleri tek ülkenin sınırları içinde yaratamayacağı açıktır. Bugün başta Sovyetler Birliği olmak üzere kapitalizmi devirmiş ülkelerin teknolojik bakımdan, emek üretkenliği bakımından emperyalist dünyadan fersah fersah geride oluşu bu gerçeğin tescilinden başka bir şey değildir. Bütün bunların sonucu şudur: devrimin kendi çıkarları dünya devriminin yayılmasını zorunlu kılar.

b. Ekonomi ve politika

"Tek ülkede sosyalizm" tartışması bu ekonomik tartışmadan ibaret değildir. Temeli burada yatar ama politik açıdan esas önemli yönü, savunucularına uluslararası planda belirli bir tür politika uygulama görevini yüklemesidir. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi devrimi yapmış ülkenin proleterlerinin çıkarlarını öteki ulusların proleterlerinin çıkarlarından bağımsızlaştırır. Başka ülkelerde devrimlerin zafere ulaşmasını devrimi yaşamış ülkede işçi iktidarının uzun dönemli varoluşunun koşulu olmaktan çıkarır. Böylece, devrimi yaşamış ülkenin ve bu ülkenin proletaryasının tarihsel çıkarlarının salt ulusal temelde tanımlanabileceğini ileri sürer. Ulusal temelde tanımlanmış çıkarlar milli komünizmin temeli haline gelir. Bu temelde tanımlanmış başka ülkelerdeki devrimler sadece yalıtılmış devrimin ve o ülkenin proletaryası için gereksiz hale gelmez, yalıtılmış devrimin emperyalizmle giriştiği uzlaşmaların sarsılmasına yol açıyorsa zararlı gibi görünmeye başlar. Bu da yalıtılmış devrim ülkesinin politikasının dünya devriminin gelişiminin karşısına dikilmesine yol açar.

Bütün bunların özeti şudur: "tek ülkede sosyalizm" teorisi ve bu teori temelinde oluşan milli komünizm, dünya devriminin yayılmasının önünde bir engel haline gelir. Yani iktidardaki milli komünizm başka ülkelerin devrimlerinin karşısında yer alır. "Tek ülkede sosyalizm" tartışmasının politik özü budur. Bu yönüyle bu teori devrimci entemasyonalizmin karşı kutbunda yer alır.

c. "Tek ülkede sosyalizm" ve Üçüncü Enternasyonal

1929 yılının ortalarından itibaren başlayan ve her geçen yıl pekişen bir sü-

reç içinde Stalin yönetimindeki SBKP, Sovyet devletinin varlığını yalnızca emperyalist devletlerle diplomatik pazarlıklara dayandıran bir dış politikayı adım adım inşa etti. Böylece "tek ülkede sosyalizm" teorisinin öngördüğü şey pratikte gerçekleşiyor, Sovyet devletinin çıkarları başka ülkelerdeki sosyalist devrimlerden bağımsızlaşıyordu. Bu durumda dünya devriminin yayılması amacıyla kurulmuş olan Üçüncü Enternasyonal'e de, SBKP'nin dış politikasını desteklemekten başka bir görev kalmıyordu. Bunun anlamı, Sovyet devleti emperyalist devletlerle uzlaşmalar temelinde varlığını geçici bir süre için de olsa sağlama alabildiği takdirde, Sovyet devletinin müttefiki durumundaki ülkelerde (ya da onların ilgilendiği başka ülkelerde) devrimci faaliyetlerle bu hassas dengenin bozulmaması gereğiydi. Yani Üçüncü Enternasyonal dünya devriminin örgütü olmaktan çıkıyor, Sovyet diplomasininin araçlarından biri haline geliyordu. Bu araç Sovyet diplomasininin amaçlarıyla çeliştiği takdirde gereksiz hale gelecekti. Nitekim, savaş döneminde Churchill ve Roosevelt ile arasındaki ilişkilere zarar gelmesini istemeyen Stalin 1943 yılında Enternasyonal'i lağvetti.

Böylece "tek ülkede sosyalizm" teorisi ve milli komünizm Lenin'in dünya devriminin örgütü olarak kurduğu Enternasyonal'i ortadan kaldırıyordu. Bu teorinin ve milli komünizmin devrimci proleter enternasyonalizmiyle çeliştiğini göstermek bakımından daha çarpıcı bir olay bulunamaz.

d. "Tek ülkede sosyalizm"in tahribatı

Sovyet devletinin varlığını emperyalizmle uzlaşmalara bağlayan Stalin yönetimindeki SBKP, gerek Üçüncü Enternasyonal döneminde, gerekse Enternasyonal'in lağvından sonra, etkisi hatta denetimi altında tuttuğu komünist partiler aracılığıyla başka ülkelerdeti devrimlerin karşısına dikilmiştir. Birçok ülkede (Çin 1925, İspanya 1936-39, Yunanistan 1946-49 vb.) devrimci fırsatlar bu yüzden muzaffer devrimlerle sonuçlanmamış, zafere ulaşan sosyalist devrimlerin çoğunluğu ise Sovyetler Birliği'nden tümüyle bağımsız biçimde (Yugoslavya, Arnavutluk, Küba), hatta onun açık engelleme çabalarına rağmen (Çin) gerçekleştirilmiştir. (Doğu Avrupa'da ise kapitalizmin ilgası devrimlerden değil, Sovyet devletinin güven-

lik kuşağını genişletme çabasından doğmuştur.)

"Tek ülkede sosyalizm" anlayışı aynı zamanda, birer devrimci marksist örgüt olarak kurulmuş olan komünist partilerin de önce Sovyet devletini dış politikasının kolay yoğurulabilir araçları haline gelmesine, zamanla da kendi ulusal devletleriyle uzlaşarak reformist bir çürüme yaşamalarına yol açmıştır. Bu çürümenin mantığını, "tek ülkede sosyalizm" teorisinin ve milli komünizmin ilk ve en amansız muhalifi Trotskiy şöyle açıklar:

"Eğer sosyalizmi tek bir ülkede gerçekleştirmenin herhangi bir biçimde olanaklı olduğu kabul edilirse, o zaman bu teoriye sadece iktidarın fethinin sonrasında değil, öncesinde de inanmak mümkündür. Eğer sosyalizm geri kalmış Rusya'nın sınırları içinde gerçekleştirilebilirse, gelişmiş Almanya'da gerçekleştirilebileceğine inanmak daha kolaydır. Yarın Alman Komünist Partisi'nin yöneticileri bu teoriyi savunmayı üstleneceklerdir... Öbürgün sıra Fransız partisine gelecektir. Bu, Komintern'in sosyalyurtseverlik temelinde dağılmasının başlangıcı olacaktır." **(Lenin'den Sonra Üçüncü Enternasyonal)**

Bugün, tek bir örnek alırsak, Batı Avrupa'nın KP'lerinin "kendi" uluslarının çıkarlarını savunmakta burjuva partileriyle yarışa girmiş olması "tek ülkede sosyalizm"in cehennemi mantığının ürünüdür. Avrupa komünizmi bu ulusal misyon anlayışının ürünüdür. İtalyan Komünist Partisi'nin sosyal demokrasiyle bütünleşme girişimleri bu anlayışın sonucudur. "Tek ülkede sosyalizm" teorisi enternasyonalist politikayı onlarca yıl boyunca tatile sokmakla ve Üçüncü Enternasyonal'i bir örgüt olarak ortadan kaldırmakla kalmamış, dünya komünist hareketinden proleter enternasyonalizmini ideolojik alanda da ihraç etmiştir. Bütün bunların sonucunda da dünya proletaryasını yakıcı bir önderlik bunalımı ile karşı karşıya bırakmıştır.

Nihayet, "tek ülkede sosyalizm" temelinde gelişen milli komünizm, kapitalizmi devirmiş sosyalist etiketli ülkelerin aralarında ulusal çıkarlara bağlı olarak sayısız keskin çelişkinin yaşanmasının ve bu çelişkilerin bu ülkeler arasında patlak veren savaşlarla doruğuna tırmanmasının da temeli olmuştur.

e. "Tek ülkede sosyalizm" tartışmasının günümüzdeki önemi

Marksizm bir doktrin değildir, devrimci pratiğin her an gelişen teorisidir.

Dolayısıyla, "tek ülkede sosyalizm" tartışmasının bugün yapılmasından amaç geçmişte dondurulmuş bir tartışmanın sürdürülmesi değildir. Kuşkusuz sosyalist hareketin tarihinin eleştirel biçimde kavranması geçmişten ders çıkarabilmek açısından paha biçilmez bir değer taşır. ama bunun yanısıra "tek ülkede sosyalizm" tartışması doğrudan doğruya günümüzün politik sorunlarına ve görevlerine de ışık tutar. Birincisi, bugün Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da ortaya çıkan kapitalizmin restorasyonu tehlikesini bu tartışmanın dışında anlamak olanaklı değildir. Bu gelişmeler, bu açıdan, burjuva ideologlarının ileri sürdüğü gibi Marksizmin öngörü ve politikalarının pratik içinde yanlışlanması anlamına gelmek bir yana, Marksizmin kapitalist çağda ekonomik gelişme ve sınıf mücadelesi konularında bütün saptamaların sentezi niteliğini taşıyan dünya devrimi programının muhteşem bir doğrulanmasıdır.

İkincisi "tek ülkede sosyalizm" tartışması, her ülkede devrimci hareketlerin geleceği ilişkin programlarının temel yönelişinin belirlenmesi açısından yaşamsal bir önem taşır. Programına "tek ülkede sosyalizm"i yerleştiren bir devrimci hareket, devrim sonrasındaki yolunu ulusal bir kurtuluş çerçevesinde, poreleter enternasyonalizminin dışında çizmiş demektir. Bir devrimci hareketin programının içeriği yakıcı bir sorundur. Bu açıdan, "tek ülkede sosyalizm"i benimseyen hareketlerin programa yaklaşımıyla, Lenin'in aynı sorun konusundaki tavrını karşılaştırmak çok yararlıdır. Ekim devriminden sonra Bolşevik Parti'nin programı yeniden yazılırken 8. Kongre'de yaptığı bir konuşmada Lenin partinin programının "dünya çapında toplumsal devrimi" hedeflediğini söyler. Dikkat edilirse, söz konusu olan bir enternasyonal bile değildir; Rusya çapında örgütlenmiş bir ulusal partinin programatik hedefi dünya devrimi olarak sunulmaktadır Lenin tarafından. Lenin aynı dönemde partinin adının "Rusya Komünist Partisi"nden "Komünist Parti"ye dönüştürülmesini önermiştir. amaç bu ulusal partinin aynı zamanda uluslararası devrimin bir partisi olduğunun ortaya konulmasıdır. Kısacası, Lenin'in enternasyonalist programıyla "tek ülkede sosyalizm" anlayışına dayanan milli komünizmin programı bu konuda taban tabana karşıttır.

III. Dünya Partisi

Türkiye solunda tarih tartışmalarında sözü edilse de, pratik politik çalışma açısından Enternasyonal unutulmuş bir kavram. Ama Lenin döneminde geliştirilmiş bir başka kavram var ki Türkiye solunda neredeyse hiç konuşulmaz: dünya partisi. Bu kavram enternasyonal örgütlenmenin bir başka tanımıdır: dünya proletaryasının öncü kesimlerini örgütleyen partilerin birliği olan Enternasyonal'in, neredeyse ulusal çapta örgütlenmiş bir parti gibi sıkı bir anlaşma ve birlik içinde çalışmasının gerekliliğini vurgulamak için geliştirilmiştir. Amaç, uluslararsı proletaryanın bütün ulusal kesimlerinin tarihsel çıkarlarının aynı ve birbirine bağımlı olduğu gerçeğinin altını çizmektir. Proleter enternasyonalizminin benimsenmesinin zorunlu mantıksal sonucu enternasyonal örgütlenmenin, yani bir dünya partisinin gerekliliğinin kabulüdür. Proleter enternasyonalizmi dışında kalan öteki bütün enternasyonalizm kavrayışları ulusal partilerde örgütlenme ile yetinebilir, hatta yetinmek zorundadır. Sadece proleter enternasyonalizmi enternasyonal bir örgütlenmeyi vazgeçilmez bir görev olarak devrimcilerin önüne koyar. Tersinden söylenirse, bir dünya partisinin gerekliliğini tanımak, protere enternasyonalizminin vazgeçilmez kıstasıdır.

1. Dünya devrimi ve dünya partisi

Üçüncü Enternasyonal'in lağvı, yukarıda da belirtildiği gibi, sosyalizmin bütünsel inşası açısından dünya devriminin gerekliliğinin yadsınması sonucunda değişik uluslardan proleterlerin çıkarlarının karşılıklı bağımlılığı konusundaki anlayışın terkedilmesi ışığında kolaylıkla kavranabilir. Ulusal seksiyonların temsil ettiği farklı ulusların işçi sınıflarının çıkarları birbirine bağımlı değilse, herkes kendi mücadelesini verebilir. Öyleyse, Enternasyonal'e ihtiyaç yoktur. Proleter enternasyonalizmi bu yaklaşımın tam karşısında yer alır. Bu başlangıç noktası bütün ülkelerin işçilerinin çıkarlarının birbirlerine bağımlılığını ortaya koyar: Buradan hareketle proleter enternasyonalizmi işçilerin kurtuluşu için dünya devriminin gerekliliği düşüncesine varır. Dünya devrimi ise bir dünya partisinin varlığını zorunlu kılar.

Bu zorunluluk devrimlerin başarıya ulaşmasında ve iktidarın fethinde

özel bir öğeye, devrimci bir partiye atfedilen rolden doğar. Bir ülkede devrimci bir bunalımın iktidarın fethine ulaşan bir başarıyla sonuçlanabilmesi kuşkusuz birçok etkene bağlıdır: işçi sınıfının ve hegemonyası altına aldığı kitlelerin devrimci azmi, örgütlenme derecesi, düzeni devirme konusundaki kararlılığı, devrimin içinde yer aldığı uluslararası konjonktür, burjuva önderliğinin bunalımının doğası, devlet aygıtının bütünselliğinin çözülme derecesi vb. Ama bütün bu etkenlerin yanısıra, işçi sınıfının öncü kesimini örgütlemiş, deneyimli bir önderlik oluşturmuş, kadrolarını sınıf mücadelesi içinde yetiştirmiş, devrimci teori ile devrimci pratik arasında bir halka görevi gören bir partinin kitlelerin mücadelelerini bütünleştirmesi, mücadelenin somut gelişimine uygun talepler yükseltmesi ve böylece devrime önderlik etmesi devrimin zafere ulaşmasında vazgeçilmez bir önem taşır. Enternasyonal bir örgütlenmenin yokluğunda herhangi bir ülkede devrimci bir önderliğin varlığı ya da yokluğu, hazırlık derecesi, yönelişinin doğruluğu ya da yanlışlığı, öteki ülkelerin proleterleri açısından büyük ölçüde şansa terkedilşi demektir. Bir ülkede devrimci partinin inşası kuşkusuz en başta o ülkenin proleterlerinin ve devrimcilerinin eseri olacaktır. Ama devrimci partinin inşası kendiliğinden değil bilinçli bir süreçtir. Öteki ulusların proleterleri açısından sözkonusu ülkede bir devrimci partinin inşasına, program, yöneliş ve çalışma tarzının belirlenişine bilinçli bir katkının gelişmiş tek biçimi devrimci partilerin bir enternasyonal örgütlenme bağrında bir araya gelmiş olmasıdır. Öyleyse, her ülkenin proletaryasının çıkarları açısından devrimin uluslararası alanda yayılmasının gerekliliği, devrimci politika alanında, kendini bütün ülkelerin devrimcilerinin bütün öteki ülkelerde devrimci partilerin kurulması ve geliştirilmesine çaba göstermek biçiminde ortaya koyar. Bu ise ancak bir Enternasyonal aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Ne var ki, dünya devrimine ilişkin görevlerin yerine getirilmesi için sadece her ülkede bir devrimci örgütlenmenin inşası yeterli değildir. Dünya ekonomisinin ve politikasının bütün ülkelerin yaşamını koşullandırdığı ve yönlendirdiği bir çağda dünya devriminin çıkarları aynı zamanda proletaryanın öncüsünün dünya çapında bir tahlile dayanan bir uluslararası politika gütmesini gerektirir. Dünya durumunun doğru bir tahliline dayanan doğru politikalar ise en verimli biçimde bir uluslararası önderlik tarafından geliştirilebilir. Proletarya sadece tekil ülke içinde değil uluslararası planda da maddi temelleri (ileri otomas-

yona dayalı sanayiden küçük atölye sanayiine) tarihsel kökenleri (kuşaklar boyu işçilik yapmış ulusal proletaryadan kırdan yeni göçmüş unsurların ağırlıklı olduğu proletaryaya) ulusal konumları (emperyalist şovenizmin etkisiyle karşı karşıya kalan gelişmiş ülke proleterlerinden bağımlı ülkelerin işçilerine) siyasal gelenekleri vb. bir çok yönden farklılaşır. Tekil ülkelerin partileri kendi ülkelerinin dünya kapitalizmi içindeki konumuna ve ulusal proletaryanın mücadele geleneklerine nesnel olarak bağımlıdırlar: perspektifleri kaçınılmaz olarak kendi ülkelerinin işçi sınıfının tekyanlı, özgül, kısmi kısa dönemli çıkarlarının ve bakış açısının etkisinde kalır. Bu yüzden, dünya politikasına doğru bir müdahale bu kısmi bakış açılarının sağladığı verilerin demokratik biçimde merkezileştirilmesi yoluyla aşılmasını gerektirir. Politikanın uygulanması anında enternasyonal merkezin üstleneceği rol de ayrıca vurgulanmaya değer. Özetlersek, tekil ülkelerdeki devrimlere önderlik edecek devrimci partilerin bilinçli biçimde inşasının ve dünya politikasına doğru bir müdahalenin dünya devrimi açısından vazgeçilmezliği bir enternasyonal örgütün inşasını marksist hareket açısından zorunlu kılar. Kuşkusuz, tarihsel deneyimin gösterdiği gibi, enternasyonal bir örgütün varlığı bu görevlerin çözümünün garantisi değildir. Ama olmazsa olmaz koşuludur.

2. Kuşatılmış devrimler ve Enternasyonal

Dünya proletaryasının başlıca bölüklerinde kök salmış bir kitle enternasyonalinin yokluğu, tekil ülkelerdeki devrimlerin zafere ulaşma olasılığını dışlamaz. Tarih gerek İkinci Enternasyonal'in çürümesinin ardından (Ekim devrimi), gerekse Üçüncü Enternasyonal'in lağvından sonra (Çin, Yugoslavya, Vietnam, Küba devrimleri) sosyalist devrimlerin gerçekleştiğini gösteriyor. Buna karşılık, güçlü bir kitle enternasyonalinin yokluğunda devrimin başka ülkelere yayılması, başka devrimci bunalımların değerlendirilmesi, iktidarın başka ülkelerde de proletaryanın eline geçmesi için gerçekleştirilmiş devrimlere öncülük eden partilerin yapabileceği pek az şey vardır. Bu da gerçekleştirilmiş devrimin emperyalizm tarafından kuşatılmasını ve yalıtılmasını kolaylaştırır. Tek ülkede yalıtılmış devrimin rayından çıkması ise çok daha büyük bir olasılıktır. Bu durumun klasik örneği Ekim devriminden sonra yaşanmıştır. Devrim ertesinde başta Alman-

ya olmak üzere birçok Orta ve Güney Avrupa ülkesinde devrimci kitle seferberlikleri ortaya çıktığı halde, İkinci Enternasyonal önderliğinin devrime ihaneti bu fırsatların başarılı devrimlere dönüştürülmesini engellemiştir. Başta Lenin olmak üzere Bolşeviklerin iç savaşın ve ekonomik kargaşanın ortasında bir yeni Enternasyonal kurmaya girişmekte hiç vakit kaybetmemelerinin somut nedeni budur.

Dolayısıyla, bir ülkede devrimin başarıya ulaşmasından, burjuvazinin iktidarına son verilmesinden sonra enternasyonal bir örgütlenmenin o ülkenin işçi sınıfı için artık önemini yitirdiği, hatta gereksizleştiği görüşü son derece yanlıştır. Tersine, bir dünya partisinin varlığı devrimin zafere ulaşmasından sonra o ülkenin işçi sınıfı için daha da yakıcı bir araçtır.

3. Devlet politikaları ve Enternasyonal

Bu son noktayı güçlendiren bir başka etkenden de söz etmek gerekir. İktidara yükselen proletarya bir devleti yönetecektir ve bu devlet Lenin'in de işaret ettiği gibi "bir devletler sistemi içinde", yani kendisinin varlığına düşman emperyalist devletler arasında yaşamak zorundardır. Proleter devleti, emperyalist güçler arasındaki çelişkilerden, emperyalizmle bağımlı ülkeler arasındaki çelişkilerden vb. yararlanmak için çeşitli taktiklere başvuracaktır. Bu tür bir zorunluluk proleter devletin uluslararası politika alanındaki taktiklerinin uluslararası işçi sınıfının ortak çıkarlarını temsil eden politikalardan kurumsal olarak ayrılmasını gerekli kılar. Bunun tek yolu uluslararası hareketin bir Enternasyonal bağrında örgütlenerek proleter devletle uyum içinde ama ondan bağımsız biçimde politikalar yürütmesidir. üçüncü Enternasyonal'in hızla kuruluşunun ardında, Rus devletine ek bir manevra aracı sağlama amacı değil, devrimci iktidarın emperyalizm karşısındaki taktik adımlarının uluslararası hareketin elini kolunu bağlamaması hedefi yatar.

Proleter devlet ile Enternasyonal'in görev bölüşümü konusunda Üçüncü Enternasyonal'in ilk döneminde sayısız örnek bulmak olanaklıdır. Sovyet Rusya Brest - Litovsk barış antlaşmasını imzaladığında, başka ülkelerin devrimcileri bu antlaşmayı savunmak bir yana, emperyalizmin Sovyet devletine dayattığı haksız bir belge olarak bu antlaşmanın aleyhinde propaganda yaptılar. Yine Sovyet devletinin İngiltere ile 1921'de imzaladığı

ticaret anlaşması İngiltere'nin sömürge imparatorluğunun çıkarlarını savunma amacıyla Sovyet devletine Doğu halkları arasında Bolşevik ve anti-emperyalist propagandayı yasaklamayı dayattığı bir hüküm içerir. Ama Sovyet devleti devriminin çıkarları açısından böyle bir ödün verirken, Üçüncü Enternasyonal İngiliz - Sovyet anlaşmasının bu hükmünü tümüyle görmezlikten gelerek propagandasını sürdürmüştür. Proleter devlet ile Enternasyonal arasında bu tür bir işbölümünün yadsınmasının, ya emperyalizm karşısındaki taktik esneklik olanağını devrimci iktidarın elinden alarak, ya da uluslararası hareketi proleter devletin taktik adımlarına tutsak ederek büyük sakıncalar yaratacağı açıktır. Stalin döneminde olan tam da bu ikincisidir: Üçüncü Enternasyonal'in Sovyet dış politikasının basit bir aracı haline getirilmesiyle birlikte, Sovyet devletinin emperyalizmle uzlaşmaları, kapitalist dünyada örgütlü komünist partilerin bu ülkelerin burjuvazisiyle sınıf işbirliğine girmesi elele yürür olmuştur.

4. Nasıl bir Enternasyonal?

Üçüncü Enternasyonal'in 1920'li yılların ortalarından sonra tümüyle SBKP'nin denetimine girmiş olması, lağvından sonra gerek kapitalist ülkelerin, gerekse savaş sonrasında Doğu Avrupa'nın komünist partilerinin SBKP'ye kölece tabi olmuş olmaları türünden deneyimlerin yaşandığı bir tarihten sonra bugün "nasıl bir Enternasyonal?" sorusu yakıcı bir önem taşır. Çünkü bugün başta Doğu Avrupa halkları olmak üzere dünya işçi sınıfının önemli bir bölümü için, bütün bu tarihsel deneyimden sonra enternasyonalizm kavramı Sovyet hakimiyetinin ideolojik ifadesi halini almıştır.

Devrimci bir enternasyonalizm, sosyalizmin bir "anavatanı" olabileceği fikrini reddeder ve sosyalizmin vatanının yeryüzünün bütünü olduğunu kabul ederken, dünya partisinin de tek bir gücün, bir partinin ya da bir parti-devletin hakimiyetinde işlemesine kararlı biçimde karşı çıkmalıdır. Enternasyonal, bir partinin ya da bir devletin politikalarını etkili kılacak bir aktarma kayışı değildir. Enternasyonal, aynen ulusal devrimci partiler gibi, sözcüğün Leninist anlamında demokratik merkeziyetçilik ilkesi temelinde işleyen bir örgüt olmak zorundadır. Ulusal çapta da olduğu gibi, bu iç demokrasi sadece örgütün hayatını baskıdan, tek seslilikten arındırma-

yı hedeflemez. Esas işlevi, işçi sınıfının ulusal bölümlerinin farklı deneyimlere ve siyasal geleneklere sahip olmasının getireceği zenginlikten durum değerlendirmesinde, yöneliş ve taktiklerin belirlenmesinde en verimli biçimde yararlanmak ve bunları en etkin biçimde sınayabilmektir. (Enternasyonal'i ulusal partilerin işleyişinden ayıran yönlere, özellikle de ulusal seksiyonların ulusal çaplı sorunlardaki özerkliğinin derecesi sorununa burada giremiyoruz.)

Tek bir partinin ya da devletin Enternasyonal'e hakim olması fikrinin reddiyle sıkı sıkıya bağlantılı bir başka sorun daha vardır. Eğer proletaryanın iktidara yükselmiş olduğu ülkede parti ile devlet özdeşleşirse, bunun sonucu devletin zorunlu taktik adımlarının mantığının o ülkenin, Enternasyonal'e üye olan devrimci partisince Enternasyonal'in içine taşınması olacaktır. Bu yüzden, doğru bir enternasyonalizm anlayışı devrimci parti ile devletin içiçe geçmesine karşı tavır almalıdır. Devlet emperyalizmin çelişkilerinden bir devlet olarak yararlanırken, parti öteki ülkelerin devrimci partilerinin de katılımıyla bu devletten farklı bir politika gütmek zorundadır Enternasyonal içinde. Yani parti - devlet ayrılığı sadece sosyalist demokrasi açısından değil, enternasyonalizm açısından da gereklidir.

5. Proletaryanın uluslararası eğitimi

Kapitalizm bir evresel alışveriş yaratarak, insanları kâr hırsı ya da geçim zorlukları dolayısıyla da olsa dünyanın bir köşesinden ötekine savurarak, kâr ya da kültürel hakimiyet amacıyla da olsa haberleşme, eğitim, kültürel faaliyet ağlarını dünya çapına yayarak ulusların yüzyüze gelmesine, etkileşim içine girmesine yardımcı olur ve yarattığı üretici güçlerle geleceğin ulusların ötesine geçecek toplumunun önkoşullarını oluşturur. Ama aynı kapitalizm, özellikle emperyalizm çağında, dünyayı bütünleştirirken ulusları birbirinin karşısına diker, birinin zenginliğini ötekinin sömürülmesine ve yoksulluğuna dayandırır, sömürgecilik, askeri işgal, savaş vb. sayısız yoldan birbirlerine düşman hale getirir. Kapitalizmin yarattığı bu düşmanlıklar binlerce yıldır süregiden savaşların, ırkçılığın, soykırımların, şiddetin üzerine yerleşir, şovenizmin ve dinsel bağnazlığın getirdiği ayrımcılık da buna eklenir. Sınıflı toplumların binlerce yıllık tarihinin bu kalıntıları devrim sonrasında uzun süre devam edecek olan ekonomik, kültürel vb.

eşitsizliklerden kaynaklanan uluslararası sürtüşmelere eklenince geleceğin Dünya Sosyalist Cumhuriyetler Federasyonu'nun önünde devasa güçlükler yükseleceği kolayca görülebilir. İşte devrimci bir Enternasyonal, emperyalist ve bağımlı, zengin ve yoksul, büyük ve küçük bütün ulusların öncü proleterlerini bir araya getirerek ve onların ortak sınıf düşmanına karşı omuz omuza savaşmasını sağlayarak, geleceğin sosyalist federasyonunun kuruluşu açısından çok değerli bir okul işlevini de görecektir.

IV. Enternasyonal örgütlenmenin güncelliği

Devrimci Marksizm için enternasyonal örgütlenmenin gerekliliği soyut, teorik bir ilke değildir. Yakın ya da uzak gelecekte başka koşullar altında kendiliğinden gerçekleşecek bir şey de değildir. Bir dünya partisinin inşa süreci hemen, şimdi başlanması gereken bir süreçtir. Aynı zamanda, bilinçli ve planlı bir süreç olmak zorundadır bu. Nihayet bu inşa sürecinde görev şu ya da bu ülkenin devrimci Marksistlerine değil, bütün ülkelerin devrimci Marksistlerine düşen bir görevdir.

Enternasyonal örgütlenme üstelik bugün her zamankinden daha fazla yakıcı bir görev olarak bütün dünyanın devrimci Marksistlerinin önünde bir görev olarak durmaktadır. Şimdi bunun nedenlerine değinelim.

1. Bürokratik işçi devletlerinin bunalımı

Günümüzde dünya durumuna damgasını vuran süreç Sovyetler Birliği'nde, Çin'de, Doğu Avrupa'da yaşanan derin bunalımdır. Bu çok yönlü ve karmaşık bunalımın bizi bu noktada doğrudan ilgilendiren yönü şudur: ister Tienanmen olaylarında, ister Sovyet madenciler grevinde, ister Doğu Avrupa'da ayaklanmaya varan boyutlardaki kitle hareketlerinde, ortaya çıkan talep ve eğilimler karmaşık bir nitelik taşımaktadır. Var olan bunalım ortamında, kitlelerin ağırlıklarını sosyalist demokrasi ve demokratik bir planlamadan yana mı, yoksa piyasa, özelleştirme ve kapitalist Avrupa ile bütünleşme yönünde mi koyacakları bütün politik ve toplumsal dengeyi belirleyecektir. İşte bu ikilem karşısında, bunalımın kapitalizmin restorasyonu yönünde değil, sosyalizmin, bürokratik yapıları aşarak ileri doğru bir atılım yapması yönünde çözülebilmesi büyük ölçüde bu ülkelerin proletar-

yasının, gençliğinin ve geniş kitlelerinin tarihsel çıkarlarını savunacak, kitle hareketine önderlik edebilecek bir devrimci Marksist proleter önderliğin mücadele içinde inşa edilmesine bağlıdır. Marksizmin ve komünizmin onyılların bürokratik uygulamaları sonucunda kitleler nezdinde ağır bir prestij ve güven kaybına uğramış olduğu bu toplumlarda, devrimci Marksist kadroların sayıca az ve örgütlülük bakımından zayıf olması hiç de şaşırtıcı değildir. Kapitalizmin restorasyonu sadece o ülkelerin değil bütün dünyanın proleterleri için ağır bir yenilgi demektir. Dolayısıyla, uluslararası işçi hareketinin bu dönemdeki en önemli görevlerinden biri, bu ülkelerde devrimci Marksist önderlikler oluşturulması için her türlü desteğin sağlanmasıdır. Devrimci bir kitle enternasyonali işte bu açıdan yakıcı bir gereksinimdir. Bir dünya partisi bu ülkelerde devrimci Marksist proleter hareketlerin inşasına büyük bir hız verme olanağına sahip olacaktır.

2. "Uluslararası komünist hareket"in bunalımı

Üçüncü Enternasyonal'in seksiyonları olarak kurulan Komünist partilerin dünya çapında onyıllardır yaşamakta olduğu ulusçu ve reformist çürüme bugün nihayet örgütsel alana da yayılmış bulunuyor. Dünyanın dört bir yanında, emperyalist ülkelerden bağımlı azgelişmiş kapitalist ülkelere ve bürokratik işçi devletlerine kadar her yerde, komünist partilerle sosyal demokrasi arasındaki farklar politik düzeyde asgariye iniyor. Örgütsel düzeyde ise bu partiler İkinci Enternasyonal'in (bugünkü adıyla Sosyalist Enternasyonal'in) kapısını şimdiden çalmaya başladı. Ekim devriminden sonra devrimci Marksizmin Üçüncü Enternasyonal zemininde sosyal demokrasiden kopuşunun tarihsel anlamı devrimci ve enternasyonalist bir proleter önderliğin dünya çapında inşasının hedeflenmesiydi. Komünist partiler bu tür bir önderlik olma özelliklerini onyıllardır yitirmişlerdi. Şimdi bu çürüme süreci saydamlaşmakta, örgütsel düzlemde de tescil olmaktadır. Öyleyse proletaryanın onyıllardır dünya çapında sınıf içinde kök salmış devrimci bir önderlikten yoksun olduğu artık saklanamaz bir gerçek olarak ortadadır. Kuşkusuz, birçok ülkede ulusal planda devrimci Marksist ya da ulusal-devrimci kadro, çevre ve hareketler bütün bu dönem boyunca var oldu, şimdi de mevcuttur. Ama dünya devrimi kitle bağları sağlam,

fiili olarak sınıfı yönlendirebilecek bir uluslararası önderlikten yoksundur. Böyle bir önderliğin, bir kitle enternasyonalinin inşası bütün dünyanın devrimci Marksistleri için acil bir görevdir.

3. Ya sosyalizm, ya barbarlık!

Kapitalizmin birkaç yüzyıllık hakimiyeti altında insanlığın ve yeryüzünün 20. yüzyılın sonunda ulaştığı nokta, sosyalizmi üretici güçlerin gelişmesi temelinde olanaklı, doğal ve tarihsel çevrenin tahribatı, bütün çağdaş uygarlığa yönelen tehditler nedeniyle de insanlığın tek çıkış yolu haline getirmiştir. Kapitalizm yıkılıp yerine sosyalizm kurulmadığı takdirde, insanlığı nükleer, ekolojik, toplumsal bir çöküntü tehdit etmeye devam edecek, insan soyunun kalımı bile büyük bir tehlikeyle yüzyüze gelecektir. Devrimci Marksistlerin yüzyılın başında, emperyalizmin çürüyen kapitalizm olduğu teşhisini yaparken attıkları savaş çığlığı, "ya sosyalizm, ya barbarlık!" sloganı bugün iki dünya savaşından, faşizmin dehşetinden, Hiroşima'dan da daha büyük ölçüde gerçekçidir. Ama tam da barbarlığın kaynaklarının uluslararası niteliği (nükleer ya da kimyasal - biyolojik savaş, ekolojik çöküntü vb.) ulusal çapta kurtuluşun olanaklı olmadığını ortaya koymaktadır. İnsanlık ya dünya çapında sosyalizme doğru dev bir sıçrama yapacaktır, ya da hep birlikte barbarlık, hatta yok olma tehlikesiyle yüzyüze gelecektir. Yani dünya devrimi her zamankinden daha yakıcı bir ihtiyaçtır. Öyleyse proletaryaya uluslararası çapta önderlik edebilecek bir dünya partisinin inşası ertelenemez bir görevdir.

4. Kimin görevi?

Yeni bir dünya partisinin inşasının hem gerekli, hem de güncel bir görev olduğu vurgulandı. Ama doğası gereği uluslararası bir görev olan böyle bir projenin sorumluluğu kime düşer? Devrimci Marksistler kurtarıcılara inanmazlar. Bu görev uluslararası proletaryanın bütün ülkelerdeki ulusal bölümlerinin öncülerine, her bir ülkede bu öncünün en önünde yürümeye aday olan devrimci Marksistlere düşer. Yani her ülkenin devrimci Marksisti ulusal planda bir devrimci partinin inşasından sorumlu olduğu kadar, uluslararası planda bir dünya partisinin inşası görevi ile de karşı karşıya-

dır. Ulusal parti ile dünya partisi eşanlı olarak inşa edilmek zorundadır. Bu, ilk bakışta sanılabileceği gibi, devrimci Marksistlerin işini zorlaştırmaz, kolaylaştırır. Ulusal partilerin mücadelesi ve başarısı Enternasyonal'i güçlendirirken, Enternasyonal'in ulusal sınırların dar ufkunu aşan bakışaçısı, programatik ve politik önderliği, örgütsel ve lojistik desteği ulusal partilerin salt kendi kaynaklarına yaslanarak gerçekleştiremeyecekleri boyutta bir atılım yapmalarını sağlar. Dünya partisinin inşasına girişmek, her ülkede derhal, bugün el atılması gereken bir görevdir.

V. Dördüncü Enternasyonal'den kitle enternasyonaline

Ekim devriminin yarattığı devrimci dalganın ürünü olan Komintern'in (Üçüncü Enternasyonal'in) Stalinist önderlik tarafından Sovyet bürokrasisinin çıkarlarının takipçisi ve uluslararası alandaki uygulayıcısı haline getirilmesiyle birlikte, dünya proletaryası devrimci marksist bir uluslararası önderliğin yönlendiriciliğinden yoksun kalmıştır. Dünya devriminin gelişmesi ve genel olarak dünya durumu 1930'lu yıllardan bu yana bu önderlik bunalımı tarafından belirlenmektedir. Sosyalist devrimin özellikle emperyalist ülkelere yayılamamasının ve bunun sonucunda günümüzde bürokratik işçi devletlerinde kapitalizmin restorasyonu tehlikesinin gündeme gelmesinin yalnızca sınıf mücadelesinin nesnel koşullarıyla açıklanması olanaksızdır. Birçok ülkede devrimci bunalımların yenilgiyle sonuçlanmasından da anlaşılabileceği gibi dünya devriminin son altmış yıldır yaşadığı tıkanıklıkların asli nedeni öznel koşullara bağlıdır, yani uluslararası proletaryanın kitlesel bir güce sahip devrimci bir öncüden yoksun kalmış olmasıdır. Günümüzde bütün dünyanın devrimci marksistlerinin asli görevi kendi ülkelerindeki inşa görevinin yanısıra bir dünya partisinin inşasına da olanca güçleriyle katkıda bulunmaktır. Bu görevin yerine getirilmesinde devrimciler büyük bir avantaja sahiptir. Üçüncü Enternasyonal'in devrimci alandan kopuşuna karşı ta 1930'lu yıllarda devrimci Marksizmin geleneğinde yeni bir uluslararası önderliğin yaratılması amacıyla kurulan Dördüncü Enternasyonal yarının kitle enternasyonalinin inşasında vazgeçilmez bir başlangıç noktasıdır.

1. Dördüncü Enternasyonal neden kuruldu?

Dördüncü Enternasyonal 1938 yılında Bolşevik Parti'nin Trotskiy önderliğindeki Sol Muhalefeti'nin devamı olan Uluslararası Sol Muhalefet tarafından kuruldu. Uluslararası Sol Muhalefet'in gerici bir dönemde ve zayıf güçlerle böyle devasa bir çabaya girişmesinin temelde tek bir nedeni vardı: Stalinist bürokrasinin başsız bıraktığı dünya proletaryasına yeni bir uluslararası devrimci önderlik kazandırmak, devrimci marksizmin tarihsel sürekliliğini sağlayacak bir örgüt yaratmak. Henüz Üçüncü Enternasyonal'in örgütsel varlığının devam ettiği bir dönemde yeni bir enternasyonalin kurulmasının ne denli doğru bir karar olduğu Stalinist önderliğin 1943 yılında Üçüncü Enternasyonal'i lağvetmesiyle somut ve kesin biçimde ortaya çıkmıştır.

Böyle bir örgütlenmeyi Trotskiy'in önderliğinde Bolşevik Parti'nin geleneklerini sürdürmek amacıyla oluşturulan Uluslararası Sol Muhalefet'in tek başına gerçekleştirmesi gerekmiyordu. Dünya proletaryasının yeniden devrimci bir önderlik donatılması görevi Üçüncü Enternasyonal'in 1930'lu yıllardan itibaren dünya devriminin karşısına geçtiğini kavrayan bütün Marksistlere düşüyordu. 1930'lu yılların tarihi Trotskiy ve yoldaşlarının da sorunu tam tamına böyle kavradıklarını ve buna uygun bir politika güttüklerini ikirciksiz biçimde ortaya koyar. Stalinizm'den ve Üçüncü Enternasyonal'den kopan bütün Marksist gruplar (Almanya'da SAP, Hollanda'da OSP, İtalya'da "maksimalistler", Fransa'da PSOP, İsveç'te Komünist Partisi'nden kopan sol kanat vb.) 1933'den itibaren Uluslararası Sol Muhalefet tarafından ısrarlı biçimde yeni bir enternasyonalin inşasının gerekliliğini ilan eden bir ortak bildiri de yayınlamışlardır. Ama bütün bu grupla tartışmanın belirli bir aşamasında bu görevi yerine getirmek için gerekli olan faaliyetten uzaklaşarak bu devasa görev karşısında Uluslararası Sol Muhalefet'i yalnız bırakmışlar ve kısa bir süre sonra da tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir.

İşte Uluslararası Sol Muhalefet bütün devrimcileri bir araya getirme yolunda gösterdiği bütün bu çabaların başarısızlığa uğramasından sonradır ki Dördüncü Enternasyonal'i (İkinci Dünya Savaşı'nın getireceği yıkımı ve yaratacağı devrimci fırsatları da gözönüne alarak) 1938'de tek başına kurmaya karar vermiştir. Yoksa Dördüncü Enternasyonal "Trotskist"

bir enternasyonal olarak değil, devrimci Marksizmin geleneklerine sahip çıkan bütün akımların ortak bir çabası olarak planlanmış bir örgüttür.

Bütün zaaflarına rağmen Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşunun ne derece doğru bir karar olduğu bugün bürokratik işçi devletlerinin ve "uluslararası komünist hareket"in içine girdiği kendi kendini tasfiye süreci bağlamında tartışılmaz biçimde ortadadır. Trotskiy ve yoldaşlarının daha başlangıç aşamasında doğru olarak saptığı uluslararası önderlik bunalımı, bugün artık çıplak gözle görülebilir hale gelmiştir. Bürokrasilerin sosyalizme ve Marksizmin prestijine vurdukları darbenin açtığı yaraların tedavisi, devrimci Marksizmin ve proleter enternasyonalizminin bayrağını yarım yüzyıldır taşıyan Dördüncü Enternasyonal geleneğinin yokluğunda, hiç kuşku duyulmasın, bugünkünden çok daha zor olurdu.

2. Bir kitle enternasyonali için

Dördüncü Enternasyonal özellikle 60'lı yıllardan itibaren güçlenmiş olmakla ve bugün Avrupa'nın ve Latin Amerika'nın bir dizi ülkesinde işçi sınıfı içinde kökleşerek sınıf mücadelesinde önderlik edebilecek konuma yükselmiş olmakla birlikte henüz ilk üç enternasyonal gibi ana ülkelerde sınıf mücadelesine belirleyici müdahaleyi yapabilecek bir kitle enternasyonalinin düzeyine ulaşmış olmaktan uzaktır. Bir yandan Stalinizm'in iflası, bir yandan da bir dizi bölge ve ülkede sınıf mücadelesinin yükselmesi önümüzdeki dönemde Dördüncü Enternasyonal geleneğinin ciddi bir atılım yapmasının önkoşullarını hazırlamıştır. Bu tür bir atılımın ilk belirtileri şimdiden özellikle Doğu Avrupa'da ve Latin Amerika'da ortaya çıkmıştır. Ama geleceğin kitle enternasyonalinin inşası görevi dün olduğu gibi bugün de sadece Trotskiy'in geleneğini sürdürenlere ait değildir. Marksizmin, Leninizmin, kısacası devrimci Marksizmin programını savunan bütün proleter devrimcileri dünya işçi sınıfının önderlik bunalımının çözümüne katkıda bulunmak görevi ile hep birlikte karşı karşıyadır. Trotskiy'in geleneğini sürdürenler, Dördüncü Enternasyonal yanlıları bunu Trotskiy'in teorisini ve pratiğini Marksizmin, Leninizmin karşısında gördükleri için değil, tam tersine, devrimci Marksizmin, yani Leninizmin geleneğini sürdüren tek uluslararası örgütlü hareket Dördüncü Enternasyonal olduğu için yapmaktadırlar. Bugün ve daha da fazla yarın Trotskiy'in adıyla

temsil edilen geleneğin dışından gelen devrimci Marksistler proleter enternasyonalizminin bütün dünya devrimcilerinin karşısına koyduğu görevi üstlenmeye hazır oldukları takdirde, Trotskistler bu görevi onlarla birlikte, omuz omuza üstlenmekte bir an bile tereddüt etmeyeceklerdir. Trotskizm bir doktrin ya da bir sekt değildir. Trotskizm demek dünya devrimine önderlik edecek bir dünya partisinin inşası iradesine sahip olmak demektir. Bu dünya partisinin inşasına katılacak bütün ulusal ve uluslararası akım, grup ve örgütlerle birlikte oluşturulacak kitle enternasyonalinde Trotskistler bir azınlık olarak dahi yerlerini alacaklardır. Dünya devriminin partisini kurma görevinde bütün devrimci akımlarla birlikte hareket etme iradesi Trotskistlerde dün de vardı, bugün de vardır. Trotskiy'in 1930'lu yıllarda dediği gibi, "Bolşveik-Leninistler (Uluslararası Sol Muhalefet'in o dönemde kullandığı ad) kendilerini inşa edilmekte olan Enternasyonal'in bir hizbi gibi görürler. Öteki devrimci hiziplerle elele birlikte çalışmaya bütünüyle hazırdırlar." (Trotskiy, 1935) Bu dün gerçekleşememiştir ama bugün gerçekleşmesinin koşulları elli yıldır ilk kez güçlü biçimde ortaya çıkmaktadır. Ama yine 1930'lu yıllarda olduğu gibi, bugünün ve yarının öteki devrimci akımları bu görevi omuzlamaktan kaçınırlarsa, Trotskistler, Leninizmin en soylu mirası olan bir dünya partisinin inşası görevini tek başlarına üstlenmeyi sürdüreceklerdir.

SINIF BİLİNCİ

Türkiye'de "Trotskizmin" serüveni*

A. RIZA TURA

Benden önceki konuşmacılar Trotskiy'in ve Trotskizmin tarih içindeki yerini belirttiler. Bu durumda aynı şeyleri tekrarlamaktansa ben Trotskizmin coğrafya içindeki, bu coğrafyadaki yerini anlatmaya çalışacağım. Kastettiğim tabii ki Trotskiy'in Büyükada'da geçirdiği birkaç yıl değil. Çok çetrefil bir konu olan Türkiye'de Trotskist hareketin tarihi hiç değil. Gerçek bir varlık olarak Trotskiy'den ve Trotskizmden değil, bir hayal varlık olarak Trotskiy'den ve Trotskizmden söz edeceğim. Yani Türkiye sosyalist hareketinin ortak imgelemindeki Trotskiy figürünün ve Trotskizm kavrayışının yıllar içerisinde nasıl değiştiğini, bugün nereye geldiğini anlatmaya çalışacağım.

Bu bence önemli çünkü Türkiye sosyalist hareketinin bir tür de-Stalinizasyon sürecinde yaşarken geçirdiği bu hayal varlıktaki imgesel değişiklik aslında ideolojik planda sol grupların, Türkiye sosyalist hareketini oluşturan grupların ideolojik planda bugün geldikleri yerin izdüşümünü oluşturuyor diye düşünüyorum.

Trotskistler bu ülkede yer almadan çok önce, demin sözünü ettiğim Trotskizm çoktan yerini almıştı. 1920'lerin sonlarından itibaren birçok grup, çevre Türkiye Komünist Partisi'nden Trotskist oldukları gerekçesiy-

* Bu yazı **Sosyalist Alternatif** dergisi ile **Patronsuz Generalsiz Bürokratsız Sosyalizm** gazetesinin Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin Beyoğlu İlçe Örgütü'nde 27 Ağustos 1998 tarihinde ortaklaşa düzenledikleri "Alternatif Olarak Trotskiy ve Enternasyonalizm" başlıklı toplantıda yapılmış olan konuşmanın yayına hazırlanmış halidir. Toplantının diğer konuşmacıları Sungur Savran ve Hasan Basri Karabay'dı.

le ihraç edilmişlerdi. Yıllar içerisinde, özellikle 70'li yıllarda aynı şeyi görüyoruz. Bu kez birçok devrimci grubun içindeki insanlar Trotskist oldukları gerekçesiyle tasfiye edildiler. Özellikle Aydınlık geleneği içinde 70'li yılların başında "I. Troçkist tasfiyeciler", "II. Troçkist tasfiyeciler" gibi yaftalarla olmadık gruplar ihraç edildi. Bu gerçek olsaydı Trotskist hareket Türkiye tarihinin TKP'den sonraki en eski ve muhtemelen en güçlü hareketi olurdu. Ama burada sorulması gereken soru şu bence; niçin ortak paydası Stalinizm olan bu gruplar yıllar içersinde hiç de Trotskistlerin kışkırtıcı tartışmaları vs.'si olmaksızın bir tür Trotskizm ya da Trotskiy heyhülasıyla uğraşmak durumunda kaldılar?

Bunun bir nedeni, Stalinizmin Sol Muhalefetin tasfiyesinden kısa bir süre sonra yarı şeytansı bir "Trotskizm" arketipi yaratabilmiş olmasıdır diye düşünüyorum. SSCB'nin ve çeşitli "sosyalist" ülkelerin Marksizm-Leninizm Enstitülerinde, yani ideoloji laboratuarlarında yaratılan bu arketip, dini düşünce tarzının bir kalıntısı gibi, kolayca istediğinde olmadık kimliklere bürünen, faşist odaklarla gizli bağlantılar içindeki bir kötülük, fesat odağı olarak solun ortak imgeleminin bir parçası olabildi. Ayrıca başka ülkelerle kıyaslandığında Türkiye'nin hakikaten garip bir özelliği var. Dünyanın pekçok ülkesinde Trotskist hareket 30'lu yıllardan itibaren şu ya da bu ölçüde ortaya çıkmışken, Türkiye'de 70'lerin ortasına kadar yalnızca Stalinist düşüncede yer aldı. Dolayısıyla 70'li yıllarda bir dizi ayrışma yaşandı Türkiye solunda; Maocular, daha sonra Arnavutlukçularla Maocular arasındaki farklılıklar, THKP-C geleneği içersindeki farklılaşmalar, Sovyetik ya da pro-Sovyet denilen gruplar içersindeki farklılaşmalar Stalinizmin dar ideolojik çerçevesi içinde tanımlandı. Bu ayrışmalar gerek Stalinizm meselesine, gerekse hiç değilse 70'li yılların ortalarına kadar Kemalizme bakışta bir değişiklik yaratmadı. Kemalizm meselesine şimdi burada girmeyeceğim tabii ama gerçekten de Türkiye sosyalist hareketi özellikle 60'lı yılların sonlarından itibaren ortaya çıkan devrimci kesimler bile bu ortak Stalinist ideolojinin içerisine doğdular. Ve ancak 70'li yılların sonlarında, belki 80'li yılların başlarında devrimci Marksizm ile Stalinizm arasında bir fark olduğu ve Stalinizmin tek doğru olmadığı fikri yavaş yavaş gelişti.

Böyle bakıldığında ilk kez Stalinizim sorununu gündeme getiren 70'li yılların ikinci yarısından itibaren, teorik bir dergi olan **Birikim** dergisi ol-

du. Büyük ölçüde Althusser'in Fransız Komünist Partisi içinde başlattığı tartışmalarla başlayan bir sürece yaslanıyordu Birikim yazarları. Ama aynı zamanda Bettelheim'ın bir tür Maoizmle Althussercilik arasında kurmaya çalıştığı eklektik bir teorik çerçeve de söz konusuydu. Dolayısıyla Stalinizm sorunu gündeme doğrudan gelmedi. Gündeme sorun bir tür Lenin ve Lenin sonrası sosyalizm ya da sosyalist hareket sorunu olarak geldi. Böyle bakıldığında formülasyon şuydu aslında; Lenin Marksizm içerisinde 20. Yüzyılın başından beri egemen hale gelen bir tür sapmayla yani Ekonomizm denen sapmayla mücadele içerisinde kendi orjinal konumunu aldı, Leninizm herşeyden önce bir Ekonomizm eleştirisiydi, bu konuda II. Enternasyonal'den başarılı bir kopuş gerçekleştirdi. Ne var ki, Lenin sonrasında bütün bir Marksizmi ekonomizm belası yeniden sardı ve dolayısıyla Stalinizm bir tür ekonomizim olarak herşeyi ekonomik inşa problemlerine indirgemek olarak görülebilecek bir hataydı, Leninizmden bir tür sapmaydı. Ama bu Ekonomizm kavramı öyle bir kavramdı ki sadece Stalin'i içermekle kalmıyordu, Trotskiy de aynı dönemde Sovyetler Birliği'ndeki uygulamaları nedeniyle, önermeleri nedeniyle en azından aynı sapmanın içersindeydi. Trotskizmle Stalinizm kabaca Bettelheim'ın deyimiyle aynı madalyonun farklı yüzleriydi. İkisi de bir biçimde Ekonomizm sapmasından nasibini almışlardı.

Bu, tabii tarih içinde Leninizmle Türkiye sosyalist hareketi arasında doğrudan bir koridor açma işlevi bakımından oldukça cazip bir öneriydi. Yani doğrudan Stalinizmle hesaplaşmaksızın, Lenin sonrası Marksist hareketi, Marksist mücadeleyi, tek bir sapmanın içersinde değerlendirip, ondan sonra kendini Stalinizmden bir bakıma arınmış bir Leninizm çizgisine yerleştirebilmek açısından cazipti. Fakat 70'li yıllarda **Birikim**'in bu teorik çıkışı yeterince anlaşılamadı. Ancak 80'li yılların başındadır ki, yani Türkiye sosyalist hareketi 12 Eylül yenilgisiyle birlikte sadece politik, taktik, askeri sorunlarla sınırlı bir hesaplaşma yapmanın ötesine geçmeye başladıktan sonradır ki, **Birikim**'in 70'li yılların ikinci yarısındaki sayıları birden bire rağbet görmeye başladı. Öncelikle Devrimci Yol içersinde teorisyen konumunda olan Taner Akçam'ın yazılarında, daha sonra İrfan Yavru'nun yazılarında bu tema işlenmeye başlandı. Devrimci Yol hareketinin bütün geçmişteki hataları, zaafları, aslında bütün sosyalist hareketi kapsayan Ekonomist mantıkla açıklanır oldu ve Devrimci Yol hareketi

eğer kendisini yeniden toparlayacaksa ve tarihte yeni bir adım atacaksa bu Ekonomizmden sıyrılmak ve arı bir Leninizme geri dönecek bir teorik-programatik hesaplaşma sürecinden geçmek durumundaydı.

Bu çok cazip gibi görünen perspektif, iş pratiğe doğru gelmeye başladığında tavsamaya başladı. Yani nasıl bir Leninizmin mümkün olabileceğine dair bir tarih araştırması tabii ki fiktif bir araştırma olmak durumundaydı. Ve bu noktadan bir adım sonra aslında Marksizmin kendisinde Ekonomist öğeler olduğuna dair düşünceler belirmeye başladı. Aslında Leninizmin de sorunlu olduğuna dair görüşler etkili olmaya başladı. Ondan sonraki adım, zaten Marksizmin kendisinin Ekonomist öğeler içerdiğine dair saptamaydı. Akçam'ın geldiği yer bu oldu.

Tabii ki Devrimci Yol hareketinin sağduyu sahibi militan kadroları bu kolaycı yaklaşımdan etkilenmekle birlikte non-Marksist bir noktaya savrulmadılar. Stalinizmle hesaplaşma sorunu bir biçimde bu çıkışla birlikte akil kalmış oldu. Daha sonra, 90'lı yıllara doğru ya da 90'lı yılların başında Kurtuluş hareketinde benzer bir girişim söz konusu oldu. Bir ölçüde bu Gorbaçov açılımlarının etkisiyle beraber gündeme gelen bir tartışmaydı. Gene benzer bir tema söz konusuydu. Gene Stalinizim bir ekonomizm olarak nitelendiriliyordu. Stalin'in hataları varsa eğer bunlar onun ekonomist Marksist anlayışından kaynaklanıyordu. Ama Trotskiy de aynı ekonomizmle müzdarip olduğu için o da Stalin kadar hatalıydı. Hatta bütün bu tartışmalarda sık sık şu tema gündeme geliyordu: Eğer Trotskiy iktidara gelseydi Stalin'in yaptıklarından farklı bir şey yapmayacaktı. Trotskiy eğer Sovyet demokrasisini savunduysa, Trotskiy eğer parti içi demokrasiyi savunduysa, bu parti içinde azınlık haline geldiğinden, Sovyetler içindeki nüfuzunun azalmaya başlamasından dolayıydı. Çünkü buna göre Trotskiy ya da Trotskizm de bir tür zorunlu kollektifleştirme mantığına sahipti. Trotskiy'in NEP sonrası dönemde yöneldiği fikirler aslında Stalin'in uygulamalarıyla taçlandırılmıştı. Dolayısıyla Stalinizmle Trotskizm arasında ciddi bir fark yoktu.

Şimdi bütün bunlar tabii ki anlamlı ve tartışmaya değer konulardı. Ben burada sadece şunu hatırlatmayı gerekli görüyorum; Trotskiy hayatının hiçbir döneminde bürokratik bir biçimde, yukarıdan aşağıya uygulanacak bir kollektifleştirmeyi ya da hızlı sanayileşmeyi savunmadı. Savunduğu, bir iktisat politikası olarak, tarım fiyatlarıyla sanayi fiyatları arasında olan

açı farkı nedeniyle sanayileşmeye öncelik verilmesi ve bunun için tarımda zenginleşen kulakların ellerinde biriken aşırı servetin bir biçimde sanayiye yönlendirilmesine yönelik önlemlerdi. Hiçbir biçimde bürokratik bir biçimde sosyalizmi inşa mantığı yoktu işin içerisinde ve zaten tek ülkede sosyalizmin kurulmasının mümkün olmadığını savunan bir teorisyen için sosyalist inşayı öyle mi tamamlayalım, böyle mi tamamlayalım tartışmasının kendisi abesti. Fakat herşeyi ekonomik temelde halledersek, ekonomiyi güçlendirirsek ya da bir an önce sosyalist ekonomiyi ortaya çıkarırsak, sosyalizm buna uygun olarak otomatik biçimde kurulur. Bunun için Sovyet demokrasisine gerek yoktur, kitlelerin kendilerinin sosyalizmi inşa etmesi için de birer özne haline getirilmesine gerek yoktur. Olay basitçe bir ekonomik müdahale, devlet müdahalesi olarak gerçekleştirilmelidir biçiminde, Trotskiy'e hiçbir biçimde ait olmayan kaba bir düşünce Trotskiy'e maledildi.

Bu tabii ki daha önce 70'li yıllarda çizilen Trotskiy ve Trotskizm figüründen çok daha iyiydi. Çünkü o yıllarda Stalinizim konusunda hiçbir şüphe beslemeyen Türkiye solunun hemen hemen bütün kesimlerinde yarı şeytani bir Trotskiy imgesi vardı. Neydi bu? Hayatını Lenin'le mücadeleye adamış, Leninizmin azılı düşmanı, hayali sol sekter politikalar öne süren ve bu yüzden gerek işçi hareketini, gerek Rus sosyalist hareketini sürekli tehlikelere sokabilecek bir takım çıkışlarda bulunan, yarı şeytansı bir imgeydi. Dünya devrimi perspektifi, sosyalizmin ancak dünya devrimi ile uluslararası ölçekte kurulabileceği öngörüsü o yıllarda Trotskiy'in dünyada eş anlı olarak, heryerde bir devrim gerçekleştirilmesi fikri olarak anlaşılıyordu. Dünya tarihsel bir bakışla, ulusal devrimlere ancak dünya tarihsel bir perspektifle bakılabileceği şeklindeki yöntemsel Marksist öneri Türkiye solunda böyle kavranıyordu. Böyle bakıldığında 80'li yıllardaki imgenin hiç değilse Stalin'le az çok eşitlenmiş bir imgeye dönüştüğünü söylemek mümkün.

90'lı yıllara geldiğimizde, yani Gorbaçov'un açılımları gibi gözüken sürecin aslında Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik de olsa kazanımları, proleter kazanımları hızla erozyona uğrattığı bir sürecin sonunda artık zaten 80'li yıllarda Batıda başlayan sol liberalizm dalgasıyla beraber yeni bir Trotskizm imgesi gündeme geldi. Bu kez, Marksizmin içinde de sözü olan, ama esas olarak sol liberal bir perspektife oturan bu yaklaşımda ar-

tık Trotskiy Lenin'in, Leninizmin düşmanı olduğu için değil, fazlasıyla Bolşevik, fazlasıyla Leninist olduğu için hatalıydı. Ve yapılması gereken aslında Trotskiy'in önerdiği gibi bir devrimci enternasyonal kurmak vs. değildi ve dolayısıyla Stalinizmle Trotskizm arasında yine bir fark yoktu. Çünkü ikisi de aynı sapmadan kaynaklanıyordu, ikisi de Leninistti.

Bu bugün çok açık ifade edilmiyor ama partimizin saflarında da etkisini gösteriyor bu yaklaşım. Marksizmin başına gelen en büyük felaketlerden birinin Leninizm ve Bolşevizm olduğuna, Ekim Devrimi'nin aslında bir tür fırsatçılık olduğuna dair sol liberal yaklaşım giderek egemen bir söylem haline dönüşmeye yüz tuttu.

Sözümü şöyle bitirmek istiyorum; aslında ben bu tür tarihsel anmaları vs.'yi seramonik bulduğum için bugüne kadar çok fazla önemsemezdim. Hepimizin bildiği bir Trotskiy'i birbirimize anlatmamız vs. bana bir ölçüde yapay, zorlama bir şey gibi gözükürdü. Ama demin anlattıklarıma paralel biçimde özellikle sol liberalizmin bu atılımından sonra, aslında bu tür toplantıları daha sık yapmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü özellikle sol liberalizmle birlikte sadece Leninizme yönelik, içine Trotskizmi de alan, sağdan eleştiriler söz konusu değil, tarihe karşı bir kayıtsızlık da söz konusu. Artık sanki tarihsel deneylerin bugüne kadar yaşanmış gerek yenilgilerle gerek başarılı devrimlerle yaşanmış derslerin bugüne dair ışık tutacak hiçbir özelliği yokmuş gibi bir süreçten geçiyoruz. Bunu kırmak açısından özellikle ÖDP içersinde bir tarih bilincini, sınıf mücadelesi tarihi ile bugün arasında bağı kurabilmek açısından bu tür toplantıların, bu tür tartışmaların çok yararlı olacağını düşünüyorum.

Kapitalizmin uluslararası krizi

CAHİT ÖNCEL

Tayland, 2 Temmuz 1997'de yabancı paralar karşısında parasının değerini düşürdüğünde, dünyanın bir köşesindeki bu küçücük ülkenin adı bile duyulmamış parasını devalüe etmesinin, 'kapitalist sistem'in ve 'globalizm'in parçalanma sürecini başlatacağı kimin aklına gelirdi?

Gerçi, Güneydoğu Asya ülkelerinde bankacılık sektöründe büyük sorunlar olduğu ve mali kriz sırasının Latin Amerika'dan sonra bu bölgeye geldiği biliniyordu. Ama, ortaya çıkacak bir mali krizin, gelişimi ve sonuçları bakımından, 1994-1995 yıllarında Latin Amerika'da görülen mali krizden farklı olacağı tahmin edilmiyordu. Dünyanın bugüne kadar gördüğü, 1929 Büyük Bunalımı'ndan sonraki en şiddetli ikinci (şimdilik) krizine yol açacağı ise kimsenin aklına bile gelmiyordu.

Örneğin IMF'nin aklına hiç gelmiyordu. Globalizme iman edenlerin bu kutsal tapınağı, 1997 yılı sonunda, üstelik gelişmekte olan diğer Güneydoğu Asya ülkeleri de Tayland'ın peşinden krize girmişken, dünya ekonomisinin 1998 yılında yüzde 4,5 oranında büyüyeceğini tahmin ediyordu. Daha sonra, tahminlerini iki kez değiştirmek zorunda kaldı: 1998 mayısında yüzde 3,1'e çektikten sonra, sonbaharda yüzde 2,2'ye çekti ve IMF'nin başkanı Camdessus dünyanın geleceğinde bir kriz gördüğünü açıkladı. Sabah şerifler hayırlı olsun.

Krizin yayılma hızı ve derinliği konusundaki bu dargörüşlülük sadece IMF'ye özgü değildi. Hemen bütün burjuva iktisatçılar aynı kavrayış yoksunluğunu paylaşıyorlardı. Çünkü, özellikle de SSCB'nin yıkılmasının ar-

dından, 'sistem'in sağlamlığına duydukları güven tamdı. Durumun ciddiyetini ancak Rusya çöküp Latin Amerika tehlike hattına girdiği ve ABD'yi tehdit etmeye başladığı zaman kavradılar.

Tayland'dan başlayarak yayılan ve yayıldıkça derinleşen krizin ABD kıyılarına ulaşması bir yandan dünyanın gerçekten globalleştiğini, diğer yandan bu globalleşmenin ne denli zayıf ve dayanıksız bir temele sahip olduğunu gözler önüne seriyor.

Marksistler, her zaman, bu temelin zayıflığının farkında oldular. Temel niteliği bakımından, genel olarak sermayenin özel olarak da mali sermayenin dolaşımının önündeki ulusal sınırların fütursuzca kaldırılmasından ibaret olan globalleşme denilen olgunun hem ulusal hem de uluslararası ekonomileri birer borç ekonomisine dönüştürdüğünü ve borç ile dönen bu çarkın eninde sonunda duracağını her fırsatta söylediler.

70'lerin krizi ve borç ekonomisi

Bu iddia kapitalist sistemin içinde bulunduğu aşamanın tahliline dayanmaktaydı:

Kapitalizm ikinci dünya savaşından 1970'li yılların başına kadar altın çağını yaşadı. Sermaye birikiminde ABD'de başlayan, oradan Avrupa'ya sonra da şu veya bu oranda bütün kapitalist dünyaya yayılan istikrarlı bir büyüme ortaya çıktı. Bu dönemde OECD ülkelerinde Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ortalama olarak yılda % 5 kadar büyüdü ki, bu rakam önceki kırk yılda elde edilenin yaklaşık 2,5 katıdır.

Bu istisnai refah dönemi istisnai bir yıkım döneminin ürünüydü. 1929 krizi ve ikinci dünya savaşı, insanların yaşamında ölümcül bir tahribata yol açtığı gibi, sermaye mallarında da büyük bir yıkıma neden oldu. Öyle ki, ikinci dünya savaşından çıkıldığında, sermayenin önünde geniş yatırım alanları bulunuyordu.

Öte yandan, savaş, ardında yıkılmış ve yeniden imar edilmesi gereken bir dünya bırakmıştı. Dünyanın yeniden imarının yanı sıra sosyal harcamalarda artış ve Kore ve Vietnam savaşlarıyla soğuk savaşın kışkırttığı silahlanma yarışı yeni sermaye yatırımları için büyük bir talep oluşturmaktaydı.

Bu koşullar yüksek kâr oranlarını, yoğun sermaye birikimini ve hızlı

büyümeyi uzun yıllar için garanti altına aldı.

Bu yıllar boyunca üretim, yatırım ve dünya ticaretindeki gelişme göz kamaştırıcıydı. 1929'daki büyük krizde kapitalist ekonomiler çöküntüye uğrarken SSCB'de ekonominin düzenli ve hızlı büyümesinin yarattığı moral çöküntü ortadan kalktı. Kapitalizm tarihinde yeni bir çağın başladığına, bundan sonra krizlerin görülmeyeceğine inanıldı. Bu inanç öylesine güçlüydü ki, iktisat literatüründe önceki yıllarda önemli tartışmalara konu olan kapitalist gelişmenin uzun dalgaları ve kriz meselesi artık hiç ilgi çekmez oldu.

Ama 1960'lı yılların ikinci yarısından sonra, sermayenin organik bileşimindeki artış, üretkenlik artış hızındaki düşüş, reel ücretlerin artış hızının üretkenlik artış hızını geçmesi, 1951 yılından beri düşen hammadde fiyatlarında 1960'lı yılların sonunda görülen artış vb. etkenlere bağlı olarak kâr oranı düşmeye başladı.

Örneğin ABD'de, vergi öncesi ve sonrası kâr oranlarının 1948-1950 dönemleri ortalaması % 16,2 ve % 8,6 iken, 1970'de % 9,1 ve % 5,3 olarak gerçekleşmiş, İngiltere'de ise aynı oranların 1950-1954 yılları ortalaması % 16,5 ve % 6,7 iken 1970 yılında % 9,7 ve % 4,1'e gerilemiştir.

Kâr oranındaki düşüşle birlikte, birikmiş olan sermayenin yatırıma dönüşen bölümü küçüldü ve giderek daha büyük miktarda sermaye üretimden ayrılarak para biçimine sıkışmaya başladı. Böylece, kapitalizm 1970'li yıllardan itibaren yeni bir resesyon dönemine girdi: yeni yatırımlar yapılmaz oldu, mevcut yatırımlar eksik kapasiteyle çalıştırılmaya başlandı, gayri safi yurt içi hasıla artış hızı ile dünya ticaret hacmi artış hızında düşme meydana gelirken işsizlik yükseldi.

Ortalama kâr oranının düşüşü ve kriz kâr oranlarını yükseltici önlemlerin yoğun bir biçimde devreye girmesine yol açar. Bunlardan başlıcası, emperyalist merkezler söz konusu olduğunda, üretimin uluslararasılaşmasıdır. Dolayısıyla, bu dönemde dış ülkelerde doğrudan yatırıma yönelik sermayede büyük artış oldu ve bu artışın kâr oranlarını yükseltici, dolayısıyla krizi hafifletici etkisi önemlidir. Örneğin, daha 1976 yılında ABD'nin çok uluslu şirketlerinin yurt dışındaki üretimi ülkenin ihracat gelirinin dört katını aşmıştı.

Fakat, bu yeterli değildi. 1973 yılında patlayan petrol fiyatı sayesinde hızla tırmanan petrodolarların da beslediği europara piyasasında kendini

açığa vuran aşırı birikmiş ve üretimden koparak para biçimine sıkışmış büyük miktarlardaki sermayeyi uygun kâr oranları ile yatıracak yeni alanlar bulmadan 'ortalama kâr oranı'nı yükseltmek ve krizi aşmak mümkün görünmüyordu.

Yeni kâr alanları ise ulusal ve uluslararası ekonomik ilişkilerin, büyük miktarlardaki paranın ekonomiye borç biçiminde ve uygun kâr oranlarıyla girmesini sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi yoluyla oluşturulmalıydı.

Bu durum üretken sermayenin, tüketicilerin, kamunun ve ülkelerin borçlarında görülen belirgin bir artışta ifadesini bulan borç ekonomisinin ortaya çıkışının altında yatan temel faktörlerden biridir.

Tüketici kredileri ve üretken sermayenin borçlanması, nispeten ekonominin kendiliğinden akışı içinde gerçekleşmekteydi ama kamunun ve ülkelerin borçlanmasında artış ulusal ve uluslararası ekonominin reorganizasyonuna gereksinim duyuyordu.

Ancak, o dönemde genel olarak kabul gören iktisadi düşüncelerle bu reorganizasyon gerçekleştirilemezdi. Genel kabul görmüş iktisadi düşünceyle açıklanamayan veya başarılı bir biçimde akılcılaştırılıp kutsanamayan bu reorganizasyon politikalarının bütün dünyada yaygın bir biçimde uygulanabilmeleri için, onları akılcılaştıran ve kutsayan yeni bir iktisadi düşüncenin yaygınlaşması gerekmekteydi.

Böylece, borç ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap veren neo-liberal iktisadi düşünce ve politikalar ortaya çıktı, ya da liberal düşünceler kapitalist sömürünün güncel ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde güncelleştirilerek yaygın bir şekilde pazarlandı. 'Yeni dünya düzeni', borç ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap veren bu neo-liberal politikalar ekseninde oluşturuldu.

Kriz ve iktisadi düşüncede değişim

Kâr oranını artırmak için uygulanan bir dizi politikadan ilki sermayeden alınan vergileri düşürmek oldu. Böylece sermayenin vergi sonrası kârı artacak ve kâr oranı yükselecekti.

Bu politika, sermayenin vergi oranlarını düşürmenin yatırımları teşvik edeceğini, artan yatırımların vergi alınabilir geliri artıracağını ve sonuçta toplam vergi gelirlerinin artacağını iddia eden bir tezle kutsandı.

Düşen vergi oranları vergi gelirlerini artırmak yerine kamu açıklarını artırınca açığı kapamak için borçlanmaya gidildi. Kamu ekonomisini borç girdabına sürükleyen bu iktisadi politika, kamu harcamalarının alternatif finansman yöntemlerinin (vergi-borç) ekonomiye maliyetleri açısından farklı olmadıklarını ileri süren iktisadi tezlerle akılcılaştırıldı.

Bunu kamu iktisadi teşekküllerinin ve sosyal harcamaların özelleştirilmesi takip etti. Böylece, bir yandan emek harcamaları düşürülürken diğer yandan sermayeye yeni yatırım alanları açılıyordu.

Özelleştirme politikası, fiyatlandırılabilen her malın üretiminin kamu alanı dışına itilmesi gerektiğini, devletin görevinin ve faaliyetinin adalet ve güvenlik gibi fiyatlandırılması mümkün olmayan alanlarla sınırlı olması gerektiğini ileri süren bir ideolojik tezle onaylandı.

Bu tez, insanlar bireysel faydanın peşinde koşmak için özgür bırakıldıklarında ortak faydanın en çoklaşacağını ileri süren o eski ve tanınmış liberal hipotezin inceltilmiş versiyonlarına dayanıyordu: temel toplumsal kriter ortak faydayı değil, verimliliği –ki bunun ölçütü de kârdır- çoğaltmaktır. Ortak faydayı en çoklaştırmanın yolu buradan geçer.

Kamu gelirlerinde borcun artan payı, özelleştirme ve emek harcamalarına saldırı dönemin karakteristik özelliği oldu. Para-sermaye de, özelleştirmenin ve kamu açıklarının finansmanı için emperyalist merkezlerden dünyaya akmaya başladı.

Fakat, kamu açıkları ve özelleştirmeler aşırı birikmiş para-sermaye için yeterli yatırım alanları oluşturamıyordu. Ulusal ekonomilerin bütün yönleriyle yatırım alanı haline dönüştürülmesi gerekiyordu. Mali sermayenin dünya üzerinde özgürce dolaşabilmesini zorlaştıran ulusal engeller kaldırılarak özel yatırımların finansmanının sağlanmasının yanında devlet tahvili, hazine bonosu, hisse senedi ve bizzat ulusal paraların kendisi uluslararası mali sermaye için birer yatırım aracı haline getirilmeliydiler.

İktisadi düşünce sermaye piyasalarının liberalleştirilmesinin, dışa açılmasının ve devletin ekonomiden çekilmesinin faydalarını anlatmaya başladı.

Tabii ki, borç veya başka yollarla ülkeye gelmiş olan yabancı sermayenin geri dönüşü garanti altına alınmalıydı. Bunun için, ulusal ekonomilerin ihracata yönelmesi gerektiği gibi, ihracat ve ithalat serbestleştirilmeliydi. Üstelik dünya ticaretindeki artış kâr oranlarının, üretimin ve yatırı-

mın yükselmesinde rol oynayacaktı. İktisadi düşünce ekonominin dışa açılmasının ve dış ticaretin liberalleşmesinin ne kadar önemli olduğunu ispatlamaya girişti.

İhracat, uluslararası rekabet koşullarında işçi ücretlerinin düşürülmesini zorunlu kılmaktaydı ki, bu durum güçlü sendikaların varlığıyla bağdaşır görünmemekteydi. Sendikal örgütlenmenin yok edilmesi, işçilerin sendikasızlaştırılması gerekiyordu. Emek piyasalarında liberalleşmenin erdemi ve tam istihdamı sağlayıcı etkileri üzerine eski liberal tezler yeniden gündeme geldi.

Böylece, işlevi borçlanma ile sermaye ve malların uluslararası hareketinin önündeki bütün engelleri kaldırmak olan ve globalleşme kavramı ile kodlanan iktisat politikalarıyla birlikte neo-liberal düşünce "yeni dünya düzeni"nin anayasası oldu.

Mal ve sermaye piyasalarında uluslararası bir bütünleşme temeli üzerinde borca dayalı özel sermaye kaynaklı üretim, ihracata yönelik sanayileşme ve örgütsüzleşme bu anayasanın karakteristik ilkeleriydi.

Borç ekonomisinin yükselişi

Azgelişmiş ülkeler arasında gelişmekte olan ülkeler grubunu oluşturan belli başlı Latin Amerika ve Güneydoğu Asya ülkeleri, bu düzenin öncüleri ve örnekleri oldular. Şimdi aynı ülkeler bu düzenin iflasına öncülük ediyorlar. Hızlı yaşadılar, genç öldüler.

Güney Kore, Hong Kong, Singapur ve Tayvan 1980'lerde Malezya, Tayland, Endonezya ve Filipinler ise 1990'lı yılların başından itibaren güçlü ve sürekli bir büyüme trendi yakalamışlardı. Gayrı safi milli hasılalarındaki artış son on yılda yüzde 6-8 arasında değişmekteydi ve on yıl daha benzer bir tempoda büyümeyi sürdürebilecekleri düşüncesi de oldukça yaygındı. Boşuna Asya kaplanları adını almamışlardı.

İhracat bölge ülkelerinin ekonomilerinin lokomotifiydi. ABD ise bölgeden yapılan ihracatın önemli bir kısmının müşterisiydi ve 90'lı yılların ilk yarısı ABD ekonomisinin, dolayısıyla bölgeden yaptığı ithalatın hızla geliştiği yıllar oldu. Bu yıllar ayrıca, bölge içi ticaretin de hızla geliştiği ve tek tek ülkelerin ihracatını kışkırttığı bir dönem oldu. İşgücünün yoğun sömürüsüne dayanan bu ihracat artışı ulusal paraların değerinin dolar karşı-

sında sabitlenmiş olmasıyla da destekleniyordu. Dolar yen ve mark karşısında değer kaybederken bölge ülkelerinin paraları da dolarla birlikte değer kaybediyordu. Bu durum onlara, uluslararası rekabette bir avantaj sağlamaktaydı.

İhracata yönelik olarak organize edilmiş ekonomide hızlı yatırım ve kapasite artışı, ihracat artışının yanı sıra, milli geliri artırmak yoluyla iç tüketimi de kışkırtıyordu. Gelişen ekonomi menkul kıymetlerin ve gayrımenkullerin fiyatında artışa yol açıyor, bu artış yabancı sermayeyi daha fazla çekiyor ve giren yabancı sermaye yol açtığı fiyat şişkinliği yoluyla kârları yükseltiyordu. Özellikle gayrımenkul piyasası büyük bir gelişme göstermekteydi. 1980'lerde ve 1990'ların başlarında bankacılar masalarına gelen her büyük inşaat ve golf sahası projesine bir servet döktüler ve bu olgu sadece gayrımenkul piyasası ile sınırlı değildi.

Yalnız bir sorun vardı: yatırımlarda özkaynak/borç oranı 1/5 civarındaydı. Yani ekonomik gelişme çok büyük ölçüde borca dayanıyordu ve bu borç başta Japonya ve ABD olmak üzere emperyalist merkezlerden çıkıp gelen mali sermaye tarafından sağlanmaktaydı.

Ekonomi genişlerken verilen ve ekonominin gelişimini destekleyen bu borçlar, 1994 yılında devrevi bir gerileme dönemine girildiğinde, birden büyük bir sorun haline gelmeye başladılar. Ama, bu sorunun krize dönüşmesi üç yılı buldu.

Hızlı yatırım ve büyüme sürecinin belirlediği aşırı sermaye birikimi, bekleneceği üzere, kâr oranlarında düşüşe yol açtı. Kâr oranları düşen şirketlerin nakit ihtiyaçları hızla arttı. Özkaynakları zayıf olan şirketler nakit ihtiyaçlarını borçlanarak karşılamak zorunda kaldılar. Fakat bu sefer, yatırıma dönük uzun vadeli borç yerine nakit açığını kapamaya dönük kısa vadeli borç alınmaktaydı.

Oldukça güçlü görünen ekenomi yabancı sermayenin firmaları fonlamak için ülkeye kolayca girmesini sağlıyordu. Bu durum sadece borçları artırmakla kalmadı. Daha kötüsü borç kompozisyonunu kısa vadeye doğru değiştirdi. Böylece, sıcak para tabir edilen para-sermayenin ülkeye girişi hız kazandı ve ekonominin likit ihtiyacı ondan sorulmaya başlandı.

Bu arada, ihracat azalmaya başlamıştı ve 1995 yılından itibaren doların değer kazanmaya koyulmasıyla birlikte, paraları dolara sabitlenmiş olan bölge ülkelerinin ihracat avantajı düşmeye ve ihracatları daha da faz-

la azalmaya başladı. Dış ticaret açıkları ve cari açık gözle görülür bir şekilde yükselmeye başladı. İhracattaki düşüş ihracata bağlı ekonomilerde kâr oranını daha da düşürdü ve firmaların bilançolarındaki bozulmayı şiddetlendirdi.

Cari açıkların büyümesi, eninde sonunda devalüasyon yapılacağını gösterir. Devalüasyon ise, sıcak para-sermayenin karını bir anda silip süpürür. Bu nedenle, devalüasyon olacağına ilişkin yargı yaygınlaşmaya başladığı andan itibaren, dışardan para gelmez, hatta tam tersine içerden dışarı para kaçar. Üstelik dışarı kaçan sadece yabancı para-sermaye de değildir. Gerileyen ekonomide ulusal paranın değerinin düşeceği ihtimali karşısında yerli sermayedarlar da ulusal paradan dövize kaçar ve hatta duruma bağlı olarak bu dövizleri yurt dışına kaçırırlar.

Borç ekonomisi ve 90'ların krizi

İşte bu ekonomik koşullar altında, 1997 yazında, Asya Kaplanları'nın, daha sonra dünyanın diğer bölgelerine de yayılan çöküşü başladı.

Çöküşün ilk safhası mali krizdi. Bu ülkelerin ekonomileri önce, para-sermayenin "kaçarak" gerçekleştirdiği büyük bir taarruzla karşı karşıya kalarak mali krize girdiler.

Saldırı cari işlemler dengesi en kötü durumda olan Tayland'da başladı. 1997'nin mayıs ayında, yükselen cari açıkların bir devalüasyonu gündeme getirdiği kanısının yaygınlaşması ile birlikte Baht'tan yabancı paraya büyük bir kaçış başladı. Baht'ın değeri hızla düşmeye başladı. Merkez bankası, Baht'ın değerini koruyabilmek, böylece para-sermayeyi içeride tutabilmek için rezervindeki dövizi satmaya başladı. Fakat, adeta genel bir kurala bağlı olarak, rezervler böyle bir durumda ulusal paranın değerini korumaya yetecek büyüklükte olmuyorlar. Nitekim, Tayland rezervlerini büyük ölçüde tüketti ve sonuçta 2 Temmuzda Baht'ı devalüe etmek zorunda kaldı. Para-sermayenin "kaçarak" gerçekleştirdiği taarruzu durduramamıştı.

Aynı dönemde, Malezya'nın para birimi Ringit, Filipinler para birimi Peso ve Endonezya para birimi Rupi de saldırıya maruz kaldılar.

Saldırı, George Soros'un Malezya'nın devalüasyona gitmek zorunda olduğu açıklamasıyla start aldı. Bu ülkelerin paraları hızla değer kaybet-

meye koyuldular. Bunun üzerine, merkez bankaları, kaçışı durdurabilmek ve paranın değerini koruyabilmek amacıyla rezerv boşaltmaya başladılar.

Malezya, merkez bankasının rezervlerinin önemli bir kısmının erimesi pahasına gerçekleştirdiği büyük müdahale ile temmuz sonunda değer kaybını kontrol altına almayı başardığında iş işten geçmişti. Devlet başkanı Mahathir bin Muhammed para spekülatörü Soros'u halk düşmanı ilan etti ve döviz işlemlerindeki serbestiyi kaldırdı. Filipinler ve Endonezya ise kurun dalgalanma bandını genişletmek zorunda kaldı. Rezervleri tükenen Endonezya IMF'den yardım istedi.

Borç krizi sonbaharda Güney Kore'ye ulaştı. Eylül ve ekim aylarında büyük şirketler ve gruplar krizin etkilerini şiddetle hissetmeye başladılar. Borçların yavaş yavaş ödenemez hale gelmesi para birimi won'un hızla değer kaybetmesine neden oldu. Merkez bankası müdahale etmeye başladı, ama başarılı olamadı: won değer kaybetmeye devam etti. Kasım ayında IMF'yle görüşmelere başlanacağı haberi değer kaybını hızlandırdı. Won'un dalgalanma bandı genişletildi ve merkez bankasının müdahalesi şiddetlendi. Rezervlerin hızla erimesine rağmen fiili devalüasyona ve para kaçışına engel olunamayınca, tam bir seferberlik ilan edildi. Halk, ekonomik çöküşü durdurabilmek için elindeki bütün yabancı parayı ulusal parayla değiştirmeye ve böylece para-sermayenin kaçışına engel olmaya davet edildi. İşe yaramadı.

Bölge ülkelerin rezervleri para-sermayenin "taarruzu" karşısında yetersiz kalınca IMF bölgeye 100 milyar doları aşan miktarda kaynak akıttı. Bu uğurda neredeyse tüm kaynaklarını tüketti, fakat taarruzu durduramadı.

Kriz bundan sonra ikinci safhaya girdi ve iflaslar yoğun bir biçimde gündeme gelmeye başladı.

Aynen, bir insanın kesilen damarlarından kanın akıp gitmesi gibi, ekonominin kesik damarlarından para dövize ve dışarı akıp gitti. Nakit sıkışıklığı had safhaya ulaştı ve borçlar ödenemez oldu. Firma iflasları başladı. İflas eden firmalar borçlu oldukları bankaları peşlerinden sürüklediler. Oysa o bankalar da aynı borç zinciri ile emperyalist merkezlere bağlıydılar.

Krizinin yayılışı

Asya Kaplanları'nın ekonomik çöküşü uzun zamandır bir durgunluk yaşa-

makta olan Japonya'yı iki kanaldan birden gerilemenin içine çekti. Birincisi, iflaslar nedeniyle ödenemeyen borçların önemli bir kısmı Japonya kaynaklıydı. Şimdi bu borçlar Japon bankalarının bilançosuna batık kredi olarak yazılıyordu. İkincisi, bu ülkelerin Japonya'yla çok sıkı iktisadi ilişkileri vardı. Dolayısıyla, ekonomilerindeki gerileme Japonya'da aynı yönde bir etki yaratıyordu ve zaten durgunluk içindeki Japon ekonomisini küçülmeye itiyordu. Ekonomideki gerileyiş ve Japon şirketlerinin bilançolarındaki zararlar bankacılık sistemindeki batık kredileri 1 trilyon dolar gibi muazzam bir miktara yükseltmekteydi.

Doğu'nun krizi, globalleşmiş bir dünyada elbette Batı'yı da etkileyecekti. Etkilenme hammadde ihracatçısı ülkelerden başladı.

Son yıllarda düşme eğilimi gösteren hammadde fiyatları, Asya'daki ekonomik krizin hammadde talebini azaltmasıyla birlikte büyük bir hızla düşmeye başladı. İlk etkilenenler Rusya, Venezuella, Norveç gibi petrol ve doğalgaz ihracatçısı ülkeler oldu. İlk kurban ise Rusya oldu. Bu ülke tam bir yıkımla karşı karşıya kaldı.

Petrol ve doğalgaz Rusya ekonomisinde büyük bir yere sahiptir. Çünkü, hem ihracatın büyük bir kısmı bu iki ürüne bağlıdır, hem de vergi gelirlerinin neredeyse yarısı petrol ve gaz ihracatçısı şirketlerden alınmaktadır. Bu iki hammaddenin fiyatı ise, Asya'daki ekonomik krizin etkisiyle hızla düştü. Bu düşüş, Rusya'nın dış ticaretinde ve devlet bütçesinde şiddetli bir açığa yol açtı.

Bu çifte açık Asya Kaplanları'nın maruz kaldığı taarruzu Rusya'nın da gündemine soktu. Ama, çok daha güçsüz olan Rus ekonomisi daha sert bir yıkım yaşadı ve moratoryum ilan etmek zorunda kaldı.

Elbette, bu ülkelerdeki her çöküş emperyalist merkezlerin hırpalanmasıyla birlikte oluyor. Burada fırtına eserken orada ortalığın günlük güneşlik olması mümkün değil. Ne de olsa, her borcun bir alacaklısı var. Rusya borç ödeyemiyorsa, birileri de alacak tahsil edemiyor. Bu birileri ise ABD, Almanya vb. emperyalist merkezlerden başkası değil.

Ama Rusya'daki çöküş emperyalist merkezlerden fazla Türkiye'yi etkiledi. İki nedenle:

Birincisi uluslararası mali sermayenin yatırım kararlarına temel olan ülke değerlendirme yöntemleridir. Uluslararası mali piyasalarda ülkeler belirli kategorilerde gruplandırılır ve aynı kategori içinde yer alan ülkele-

re karşı yaklaşım genel çizgileriyle aynı olur.

Rusya'yla Türkiye aynı kategoride yer alıyor. Bu nedenle, Rusya'da ortaya çıkan kriz nedeniyle para-sermaye Türkiye'den kaçmaya başladı. Beş ile on milyar dolar arası bir paranın bu süreçte yurt dışına çıktığı sanılıyor.

Uluslararası para-sermayenin Türkiye ekonomisi üzerinde tayin edici bir etkisi vardır. 1990'dan günümüze net para-sermaye girişi ile GSMH artışı hızının karşılaştırılması bu etkinin ne denli tayin edici olduğunu gösterir. 1990'dan bu yana net yabancı sermaye çıkışının olduğu iki yıl vardır: 1991 ve 1994. Her ikisi de Türkiye ekonomisi için kriz yılları olmuştur. Şimdi, 1998'in üçüncü çeyreğinden itibaren yabancı sermaye yine dışarı kaçmaya başlarken ekonomide de kriz belirtileri ortaya çıkmaya başladı.

İkincisi, Rusya Türkiye açısından son derece önemli bir pazardı. Bu ülkenin krize girmesi ve ekonomisinin yavaşlaması, hatta küçülmesi Türkiye'de üretimi, özellikle Rusya pazarına şiddetle angaje olmuş deri ve inşaat sektörlerini derinden etkiledi.

Öte yandan, üretimde ve dış ticarette büyük bir yere sahip olan tekstil sektörü yıllardan bu yana gerçekleştirilen aşırı yatırım nedeniyle zaten krizin eşiğinde beklemekteydi. Yüzlerce firma, iflasa yuvarlanmak için küçük bir işaret bekliyordu. Para-sermayenin dışarı kaçmasının yol açtığı likidite sıkışıklığı bankaların kredi akışını kesince, özellikle de tekstil sektörü içinde bulunduğu durum nedeniyle banka kredilerine ulaşamaz hale gelince iflaslar patlak vermeye başladı. İflasların artışı, sanayi üretiminde düşüş, dış ticaret hacminde düşüş, işsizlikte artış gibi kriz belirtileri Rusya'nın çöküşünden sonra teker teker ortaya çıkmaya başladı.

Rusya'nın içine düştüğü durum Türkiye ekonomisinin yanı sıra bütün dünyada burjuva sınıfın moralini de derinden etkiledi. SSCB'nin yıkılışından sonra ortaya çıkan güven duygusu yerini kuşku, tedirginlik ve telaşa bıraktı. Kapitalist sistemin sınandığı düşüncesi yaygınlaşmaya başladı. Çünkü, artık söz konusu olan kapitalizmin uluslararası kriziydi. Üstelik ABD devlet başkanı Bill Clinton'un ifadesiyle son elli yılın en büyük kriziydi bu.

Global kriz tehditi ve kuşkunun yaygınlaşması Amerika'da işlerin bozulmasına neden oldu. Wall Street'te büyük düşüş yaşandı. Yaşanan düşüş

gelir ve servette önemli kayıplara yol açtı ve tüketicilerin harcama eğilimleri frenlendi. Hükümet verilerine göre, firma kazançları 1990'dan bu yana en düşük seviyeye gerilemiş durumda. Öte yandan, her deflasyonist sürecin ilk safhasında görülebileceği gibi, reel ücretlerde artış devam ediyor ve kar oranlarındaki düşüşü şiddetlendiriyor.

Ama önce sırada Venezuella, Şili ve Brezilya'yla Latin Amerika ülkeleri var. Özellikle Brezilya krizi ABD'ye taşıyacak bir potansiyele sahip. Hem ekonomisinin büyüklüğüyle, hem de ABD ekonomisiyle iç içe geçmiş olmasıyla. Bu ülkede ABD'nin çok büyük yatırımları var. Dolayısıyla Brezilya'nın krize girmesi ABD'yi de peşinden sürükler.

Tabii bu arada, ekonomisinin ve kendisine çektiği yabancı sermayenin büyüklüğü ile tüm dünyayı krize yuvarlama gücüne sahip olduğu için krizin daha erken dönemlerinde büyük bir kaygıyla izlenen, ama nispeten güçlü bir görünüm sergilediği ve Latin Amerika öne çıktığı için son zamanlarda arka planda kalan Çin'i de akılda tutmak gerekir. Özellikle, Çin'li yetkililerin mali sektörün derin bir zaaf içinde bulunduğuna dair açıklamaları duyulmaya başlanmışken.

Krizden çıkış arayışları

Tehlike ABD'nin kapısına dayanınca gözler faltaşı gibi açıldı. Eylül ayında, ünlü George Soros Amerikan Kongresi'nin Bankalar Komisyonu'na bilgi verirken, "kapitalist sistem parçalanmak üzere. Nedeni ise merkez ülkelerdeki enerjik eylem yokluğu"dur demişti, Ekim başında Clinton G-7'ler toplantısında "kararlı eylem" çağrısı yaptı. ABD devlet başkanı hem kongreden hem de Avrupa ülkelerinden, krizin eşiğindeki Latin Amerika'ya bir tehlike anında hızla aktarılmak üzere, IMF'ye taze para sağlamalarını talep etti.

Daha önce, halkın vergileri başka ülkelerde çarçur ediliyor diyerek IMF'ye ek kaynak aktarmakta oldukça gönülsüz olduğunu belli eden kongre, Brezilya tehlike hattına girdikten sonra istenen parayı vermekte tereddüt etmedi.

Öte yandan, bu paranın Brezilya'nın ekonomisideki bozulmayı giderece̊ği beklenmemeli. Zaten, yılın üçüncü çeyreğinde reel ekonomide küçülme başladı bile. Artık tüm çabalar bu küçülmenin etkilerini sınırlamaya

yönelmiş durumda. Bir mali çöküşe yol açabilecek şekilde sert bir devalüasyon ve dışarı para kaçışının önüne geçmeyi amaçlıyorlar. Aksi takdirde ABD mali sistemi krizin içine yuvarlanacak.

Bu arada, ABD Merkez Bankası da, birincisi önümüzdeki yıl yavaşlayacağı anlaşılan ekonomiye ivme kazandırmak; ikincisi, global kriz ortamında güvenli bir limana sığınmak amacıyla gelişmekte olan ülkelerden kaçarak ABD'ne sığınan para-sermayenin ABD'deki getirisini azaltarak yeniden gelişmekte olan ülkelere kaymasını sağlamak ve böylece ABD'yi de kuşatmış olan global krizi çıktığı yerde çözümlemek; üçüncüsü ise, likiditeyi artırarak düşen karları nedeniyle nakit ihtiyacı artan Amerikan şirketlerine düşük faizlerle kaynak temin etmek amacıyla kısa süre içinde üç defa ve toplamı % 0,75'i bulan faiz indirimine gitti.

Avrupa'ya gelince, örneğin Almanya'da 1999 yılında üretim artış hızında düşüş baş göstereceğine dair işaretler ortaya çıkmış olsa da, ABD'den farklı olarak, ateş henüz bacayı sarmış değil.

Gerçi, Avrupa bankaları özellikle de Alman bankaları Rusya'daki krizde büyük miktarda para kaybettiler. Alman bankalarının kaybı 30 milyar doları buldu. Fakat, birincisi, bu kayıp henüz realize edilmedi, ikincisi bankaların borçları devlet garantisi altında. Yani, zarar devlet bütçesine yazılacak ve dolayısıyla, bankaların bilançolarında ve mali yapılarında belirgin bir bozulma henüz ortaya çıkmış değil.

Öte yandan, Avrupa ile, ya da daha kesin bir ifadeyle Euroland denilen Avrupa Para Birliği'ne üye 11 ülkeyle Rusya'nın ticari ilişkileri Rusya'daki krizi Euroland'a taşıyacak denli kuvvetli değil. Bu ülkelerin Rusya'ya yaptıkları ihracatın Gayri Safi Yurtiçi Hasılaları'na etkisi yüzde 0,4 civarında. Öte yandan, Doğu ve Orta Avrupa ülkelerine yapılan ihracat ABD'ye yapılandan daha fazla, ki bu ülkelerin Rusya'yla ticari ilişkileri oldukça sıkı. Dolayısıyla, tüm dünyada krizin şiddetlenmesi veya Rusya krizinin bu ülke ekonomisiyle sıkı bağlara sahip Orta Avrupa ve eski SSCB ülkelerine sıçraması durumunda Avrupa'nın da krizin eline düşeceği açık.

Bu nedenle, çok istekli davranmasalar da IMF'ye kaynak aktardıkları gibi, kısmen önümüzdeki yıl beklenen yavaşlamaya karşı bir önlem olarak, kısmen de çok 1 Ocak'la birlikte devreye girecek olan euroya hazırlık olarak faiz indirimine gittiler.

Alınan bu önlemlerin borsalarda ve uluslararası mali piyasalarda belirli bir etkisi oldu. Wall Street ve Avrupa borsaları yeniden yükselerek neredeyse kriz öncesi seviyelerine geldiler. Bunun yanı sıra, uluslararası piyasalarda krediler küçük de olsa yeniden işlemeye başladı. Nitekim Türkiye yılın son iki ayında, Avrupa piyasasına ihraç ettiği tahvillerle 1 milyar mark civarında borç bulmayı başardı.

Bununla birlikte, krizin mali cephesindeki bu düzelme kısmi olmanın yanısıra, kendisi güçlü kriz dinamikleri içermekte. Borsalarda, özellikle de Wall Street'te görülen bu temelsiz yükseliş söz konusu dinamiklerin en önemlilerinden biri.

Borsadaki firmaların kuruluş maliyeti ile borsadaki değerleri arasındaki oran, 1930'dan bu yana ilk defa 1'in üzerine çıkmış durumda. Yani, bir firmayı yeniden kurmak borsada satın almaktan daha ucuza gelmeye başladı.

Özellikle internet hisselerindeki gelişme son derece çarpıcı. Örneğin, geliri 214,5 milyon dolar olan Yahoo'nun piyasa değeri 98 yılı sonunda 22 milyar dolar civarındaydı. Ama, insanlar yine de bankalardan büyük miktarlarda kredi alarak fiyatı hiç durmadan yükselen hisselerden satın almaya devam ediyorlar.

Böylece, eninde sonunda patlayacak bir balon oluşuyor. Yapılan faiz indirimleri ve gelişmiş ülkelere akan para-sermaye bu köpüğü daha da şişiriyor.

Ortaya çıkan bu balon ekonomi ve içerdiği tehlikeler, elbette görünmez değiller. Örneğin, faiz oranlarını herkesi şaşırtacak denli sert bir şekilde aşağı çekerek uluslararası mali krizin kısmi bir denge bulmasına yardım eden ve bu nedenle de yılın adamı seçilen ABD Merkez Bankası Başkanı Greenspan, ortaya çıkan bu kısmi denge durumunun ekonomideki köpüğü daha da şişireceğini biliyordu. Nitekim, faiz indirimlerinden hemen sonra, belki de verdiği faiz indirimi kararının köpüğü şişirerek kriz dinamiğini şiddetlendireceğini bilmenin verdiği vicdan azabıyla, borsada oluşan fiyat seviyesinin abartılı olduğuna dikkat çekmekten geri kalmadı.

Yeni iktisadi politika arayışı

Ne var ki, bütün bu uyarılar varlığı kâra dayanan sermayeyi kâr peşinde

koşmaktan alıkoymuyor. Sermayenin krizi davet eden bu özgür hareketi, ister istemez, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" anlayışına dayalı neo-liberal politikaların sorgulanmasına yol açıyor.

Bu konuda ilk adım atan Malezya oldu. Sermaye hareketlerini sınırladı ve kontrol altına aldı. Onu Hong Kong takip etti. Tüm ülkelerin en liberali olan bu ülkenin hükümeti borsaya büyük miktarda para akıttı ve önemli miktarda hisse senedi satın aldı. Böylece, 'özel iktisadi teşekkülleri'ni kısmen kamulaştırdı. İflaslar gündeme gelince, özelleştirme çığırtkanları birden kamulaştırma istemeye başladılar. Japonya'da bankalar iflas eden bankaların kamulaştırılmasını istedi; Rusya'da merkez bankası, zor duruma düşmüş olan en büyük ikinci özel bankanın kamulaştırılmasını istedi, vb.

Bu sınırlamacı politikalar önce merak ve endişeyle karşılandı, fakat sonra takipçileri ve destekçileri hızla çoğaldı. Artık, sermayenin uluslararası hareketinin belirli bir kontrol ve sınırlama altına alınması gerektiği yaygın bir kabul görüyor. Tabii bu kabulleniş, şimdilik, neo-liberal politikaların 'aşırı sonuçları'nı budamaktan başka bir anlam taşımıyor. Fakat, bu arada Keynesçi politikalar giderek daha fazla dillendiriliyor ve krizden çıkış yolu olarak yeniden öneriliyor. Dünya bankası bile, IMF ile yaptığı toplantıya sunduğu raporda, krizden çıkış için enflasyonist tedbirler önererek Keynesçi politikalar yönünde belli bir adım attı.

Bununla birlikte, sermaye sınıfı katlarında açık seçik bir alternatif iktisadi düşünce ve buna denk düşen bir politika henüz ortaya konabilmiş değil. Öte yandan, yeni iktisadi politikaların gerçekten ne kadar yeni olacağı ve nasıl şekilleneceği de henüz belli değil. Neo-liberal düşünceler ve politikalar eski liberal düşüncelerin ve politikaların güncel koşullara uyarlanmış yeni bir sürümüydü. Güncel krizin ortaya çıkaracağı yeni politika ve düşüncelerin de neo-liberalizmin farklı bir sürümü olma ihtimali yüksek.

Örneğin, borçlu ülkelerden kaynaklanan sınırlamacı/ulusalcı tebdirlerin yanında emperyalist merkezlerden kaynaklanan düzenlemeci/entegrasyoncu öneriler gündeme giderek daha sık geliyor.

Bunlar arasında en popüler olanı, IMF'nin bir dünya merkez bankası gibi çalışması ve son kredi mercii olması yönündeki öneridir. Bu öneri, IMF'nin yetkilerinin genişletilmesi ve borç alanın yanında borç vereni de

denetlemesi gerektiği yönündeki öneriyle desteklenmektedir.

Öte yandan, söz konusu değişimin sermaye sahipleri sınıfı tarafından ne denli kontrol edilebileceği de henüz belli değil. Çünkü, her büyük kriz iktisadi düzeyde ortaya çıkar, ama siyasi düzeyde çözülür. Dolayısıyla, bu dönem sınıf çatışmalarının da yükseleceği bir süreç olacak ve cenazeyi kimin kaldıracağını bu çatışmalar belirleyecek. Ya sömürü yoğunlaştırılarak bu krizden çıkılacak, ya da sömürü ortadan kaldırılarak veya radikal bir şekilde sınırlandırılarak. Ya, sermayeyi kurtarmak için iflas eden şirketler kamulaştırılacak, ya da yıkıma uğrayan toplumsal yaşamı kurtarmak için ekonominin egemen tepeleri kamulaştırılacak. Hep birlikte yapacağız ve göreceğiz.

Proletaryanın Devrimci Diktatörlüğü

Nahuel Moreno

Atölye Yayınları

Moreno, İran devrimi sırasında, bir gazeteci - turist kimliği ile girdiği İran'da, bazı İranlı devrimcilerle birlikte yakalanarak zindana atıldığında bu kitaba son rötuşlarını yaptı. 1979 yılında Ernest Mandel ile bir polemik metni olarak yayımlanan kitap, devrimci Marksistler arasındaki güncel tartışmaları anlamak ve yorumlamak için önemli bir referans kaynağı.

maalesef...

ayşe düzkan

sınıf bilinci'nin geçen, yani 21. sayısında bosna'da iç savaş başlıklı bir yazım yayımlandı, belki dikkatinizi çekmiştir. olağan "bu sayı" yazısında, yazımla ilgili bölümde, "Düzkan ile Bosna savaşının genel değerlendirilmesinde önemli vurgu farklarımız var. Ulusların kendi kaderini tayin hakkına her zaman olduğu gibi burada da sağlam biçimde sahip çıkmakla birlikte, Yugoslavya'nın ulusal / etnik temelde cumhuriyetlere bölünmesini de, Bosna'nın Yugoslav federasyonundan kopmasını da yanlış buluyoruz. Uluslararası işçi sınıfı ve sosyalizm açısından son derece talihsiz olan bu gelişmenin tek sorumlusunun, hiçbir biçimde savunulacak yanı olan (burası herhalde olmayan olacaktı. a.d.) Sırp milliyetçiliği olmadığını, mücadeledeki öteki milliyetçiliklerin de kınanması gerektiğini düşünüyoruz. Yugoslavya sorununu ileride ayrıntılı olarak ele alacağız." denmiş.

bu notu gördükten sonra acaba kendimi ifade edemedim mi diye yazımı tekrar okudum. yugoslavya'nın bölünmesinden hoşnut olduğum sonucu çıkaracak hiçbir ifadeye rastlamadım. bosna-hersek'in ayrıldığı aşamada ise bu gelişmenin kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. buna karşı çıkmak, sizin ve benim bulunduğumuz yerde ne ifade edebilir, bunu bilmiyorum.

çeşitli milliyetçiliklerin yükselmesinde ve dağılmada serbest piyasaya geçişin rolü üzerinde epeyce durmuştum. ama savaştan ve bu derece kanlı bir savaştan sırp milliyetçiliğinin sorumlu olduğunu düşünüyorum. bunun sebeplerini de, baktım, yazmışım.

arkadaşlar, sağ olsunlar, beni teselli için olacak, yazımla ilgili pargraf-

ta, kadınlara yönelik tecavüzlerle ilgili tavrımı tekrar tekrar methetmişler. göz kararı bir hesap yaptım. kapitalizme geçişle ilgili daha fazla şey yazmışım. ama insan feminist olunca böyle gözden kaçmaları göze alması gerekiyor. ve hazır söz buraya gelmişken hatırlatayım, **sınıf bilinci**'nin de basmakla övündüğü feminist bildiriyle ilgili eleştirel bir bölüm var yazımda. çünkü o bildiri, muhaliflerin sık sık yaptığı gibi işin kolayına kaçıyor ve (tecavüzlerle ilgili) sırp ve boşnak milliyetçilikleri arasında bir simetri kuruyor.

sınıf bilinci'nin (daha da geç olmadan) yugoslavya meselesini ele alacağı yazıyı merakla bekliyorum. ama hazır lafa başlamışken bir kaç "önemli bilgi" daha aktarmak ve o yazıda cevaplarını bulmayı ümit ettiğim bir kaç soru sormak istiyorum. batı kaynakları ve türkçe büyük medya, kosova savaşına kadar sırbistan olarak bahsettiği yerden, artık yugoslavya ya da yugoslav federasyonu olarak bahsetmeye başladı ki bu ikincisi cumhuriyetler federasyonu'nun hâlâ yaşadığını varsayması anlamında daha da utanmazcadır. batı basınının bu ifadeyi kullanması bm (nato) kaynaklıdır ve savaş suçlusu belgrat yönetiminin meşrulaştırılmasını hedeflemektedir diye düşünüyorum. türk basını da batı ve nato kaynaklarını takip etmektedir. **sınıf bilinci**'nin de kosova'dan bahsederken yugoslavya ifadesini kullandığı dikkatimi çekti. soru basittir, kosova kurtuluş ordusu abd ve almanya destekli olsa da, savaştan sonra bosna iktisadi olarak almanya'nın, askeri olarak da abd'nin denetimine girmiş olsa da, abd üsleri balkanlarda gün be gün yayılsa da, savaş suçlusu miloseviç yönetimi meşru mudur, yönettiği yer yugoslavya mıdır? eski yugoslavya içinde yürüttüğü politikalara "dur" denmeli midir? ve sonuncu ve en zorlayıcı soru, böyle bir müdahaleyi kim yapacak?

Onların Ahlakı Bizim Ahlakımız

Lev Trotskiy

Göçebe Yayınları

Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız adlı makalesinde Trotskiy'in ahlaki düşünceler alanında da çok etkili bir savaşçı olduğunu görürüz. Devrimci geleneğin bu klasik savunması devrimci Marksizmden ayrılmalarını haklı çıkarmaya çalışan otuzlu yılların düş kırıklığına uğramış entellektüeller yöneltilmiştir. Bunlar, yaşamın daha akılcı ve insancıl koşullarını yaratmak için sınıflar mücadelesinin zorunlu olmadığını aksine, soyut bir ahlak kavramının yol gösterici olması gerektiğini iddia edenlerdir. Bu tartışma, argüman otuzlu yıllarda ileri sürüldüğünde yeni değildi ve o zamandan beri de bir çok farklı biçimlerde tekrarlanmıştır. Ancak sonraki olaylar, sosyalist devrim üzerine bu eleştirilerin Trotskiy tarafından yapılan çözümlemesinin önemini göstermiş ve onun devrimci çıkarımlarının değerini vurgulamıştır.

Tek Ülkede Sosyalizm mi, Dünya Devrimi mi?

Stalin - Zinovyev - Trotskiy

Sovyet Toplumunun Bugünkü Durumu (1990 - 1997)

Göçebe Yayınları

Bu kitap iki bölümden oluşuyor. "Tek Ülkede Sosyalizm mi, Dünya Devrimi mi?" başlıklı bölüm 1926 yılında yapılan XV. SBKP Kongresi tartışmalarından alınmış. "Sovyet Toplumunun Bugünkü Durumu (1990 - 1997)" başlıklı ikinci bölüm ise Fransa'da yayınlanan aylık **Lutte de Classe** (Sınıf Mücadelesi) dergisinin ve haftalık gazete **Lutte Ouvriere**'in (İşçi Mücadelesi) çeşitli tarihlerde yayınlanmış sayılarından çevrilmiş makalelerden oluşuyor.

Marksizmi Savunurken
Yazılar ve Mektuplar

Lev Trotskiy

Bu kitapta yer alan yazılar en azından iki alanda günümüz açısından son derece büyük bir güncellik taşıyor. Öncelikle bu kitap 20. Yüzyıl Marksizminin bürokratik işçi devletleri sorununa ilişkin teorik ve politik kazanımlarının doruğunu oluşturan Trotskiy'in bu konudaki düşüncelerini kavramak bakımından **İhanete Uğrayan Devrim** dışındaki en önemli kaynak. Bu kitaptaki tartışmanın ışık tuttuğu ikinci alan ise devrimci Marksizmde parti örgütlenmesine ilişkin sorunlar, özel olarak da demokratik merkeziyetçilik sorunu.

Geçiş Programı
IV. Enternasyonal'in Kuruluş Belgesi

Lev Trotskiy

Geçiş Programı Trotskiy'in kaleminden çıkmıştır ama devrimci Marksizmin 20. Yüzyılın ilk yarısında elde ettiği bütün kazanımların kolektif ürünüdür. Yöntemi, Komintern'in Stalinist yozlaşmaya uğramasından önceki ilk dört kongresinin belirlediği programatik anlayışa dayanır. Bu açıdan, sadece IV. Enternasyonal'in değil devrimci Marksizmin tarihsel mirasının da en önemli belgelerinden biridir.

Rusya'da Sürekli Devrim
Sonuçlar ve Olasılıklar

Lev Trotskiy

Sonuçlar ve Olasılıklar Trotskiy'in Ekim devriminden tam onbir yıl önce, Rus devriminin itici güçlerini ve gelişme dinamiklerini şaşırtıcı bir kesinlikle öngördüğü çalışmasıdır. Bu çalışmada Trotskiy sürekli devrim programını 1905 Rus devriminin dersleri ışığında, tarihçi Isaac Deutscher'in ifadesiyle "matematik dakiklikle" ilk kez formüle etmektedir.

Kardelen Yayınları

Lenin'i Yakmalı mı?

Sungur Savran

Devrimci Marksist Kitaplık - 8

20. yüzyılın son demlerini yaşamakta olduğumuz bugünlerde böyle bir kitabın yayınlanması özel bir anlam taşıyor. Kitabın Giriş bölümünde altı çizilerek belirtildiği gibi, yüzyıl sonunda Lenin, artık solun bütününü bir yana bırakın, devrimci sosyalistlerin bir bölümünün bile reddi miras yoluyla kurtulmaya çalıştıkları bir politik önder ve teorisyendir. Bu reddi mirasın temelinde Ekim Devriminin ürünü olan Sovyetler Birliği'nin 1991'de çözülüşünün yarattığı düş kırıklığı ve inançsızlık yatıyor elbette. Onyıllar boyunca Sovyetler Birliği'nde ve öteki işçi devletlerinde yaşanan bürokratik yozlaşmayı görmezlikten gelen nice sosyalist, gerçeğin saati çaldığında, bu kez bürokrasinin ve milli komünizmin Stalinizmi ile birlikte dünya proleter devriminin Leninizmini de tarihin çöp sepetine atmak için yarışıyor. Leninizm ile Stalinizmin birbirinden ayrılamaması, dün bürokrasiye destek vermenin gerekçelerinden biriydi, bugün ise devrimden kaçmanın bir yolu haline geldi. İşte elinizdeki kitap bunun için **Lenin'i Yakmalı mı?** başlığını taşıyor. Bu kitabın yazarının bu soruya kesin cevabı "hayır"dır. Bürokrasinin çarpıtmalarından kurtarılmış Lenin, 21. yüzyıl sosyalizminin yol göstericilerinden biri olacaktır.

Kardelen Yayınları

Kemalist Devlet

Ali Rıza Tura

Devrimci Marksist Kitaplık - 7

A. Rıza Tura T.C. Devleti'nin oluşum sürecine ilişkin olarak kaleme aldığı ve Osmanlı / T.C. Devleti ilişkisini devletin sınıf doğası bağlamında tartıştığı **Kemalist Devlet**'in ilk satırlarında şunları söylüyor:

"Türkiye tarihi, özellikle T.C. Devleti'nin kuruluş dönemi, çok önemli bir iki çalışmaya rağmen devrimci Marksistler'in bütünsel perspektifler geliştirerek tartıştıkları bir alan olmadı. Bu alan genel olarak solda sol Kemalizm ile sivil toplumcu yaklaşımların bir hesaplaşma alanı olarak kaldı; Marksizm adına bu konuda geliştirilen görüşler bu iki ana akımdan ya birinin ya diğerinin belli başlı tezlerinin şurasına burasına Marksist terimler -kavramlar değil- eklemenin ötesine geçemedi."

Kemalist Devlet bu alanda "bir adım öteye" geçiyor ve T.C. Devleti'nin kuruluş dönemine ilişkin devrimci Marksist bir perspektif geliştirmeye yöneliyor. Bir tarih araştırması olmasa da bu kitapçık Kemalizm konusunda politik tartışmanın yöntemsel ve teorik arka planını oluşturmayı amaçlıyor.

900.000 TL
KDV dahil